

arsboni

elektronikus folyóirat

III. évfolyam
2015. évi 2. szám

www.arsboni.hu
ISSN 2064-4655

Kiadja a Stádium Intézet
Budapest, Akadémia utca 11. mfsz. 3/A
stadiumintezet@gmail.com
arsboni@arsboni.hu

Felelős szerkesztő:
Orbán Endre

Szerkesztők:

Dobos Zoltán
Gál István
Klemencsics Andrea
Kocsis Gergő
Mátyás Ferenc
Milánkovich András
Molnár Benedek
Nagy Gergő
Németh Márton

Rokob Balázs
Szabó Tibor Zsombor
Szentgáli-Tóth Boldizsár
Szalbot Balázs
Tóth Mónika
Tóth Péter
Trombitás Mónika
Weidinger Péter

TARTALOMJEGYZÉK

ELEMZÉSEK	3
Mátyás Ferenc – Nagy Gergő: Törvényellenes a Fidelitas Provokátorfigyelője	3
Orbán Endre: A 7-es cikk „atombomba” – annak minden következményével?	6
Szabó Tibor Zsombor: Kötelezettségszegési eljárás indult a német útdíj-szabályozás miatt	13
Baumann Marcell: Társasági jog Németországban I. – Személyegyesítő társaságok	15
Baumann Marcell: Társasági jog Németországban II. – GmbH.....	19
Baumann Marcell: Társasági jog Németországban III. – A részvénytársaság.....	24
MELEGJOGOK.....	31
Mátyás Ferenc: “A méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással”	31
Tóth Mónika: Melegházasság? Akkor vezessük be a poligámiát is!	38
Mátyás Ferenc: Melegházasság Magyarországon?	48
Mátyás Ferenc: Akár bűncselekménynek is minősülhet Tarlós István melegekkel kapcsolatos nyilatkozata	64
Tóth Mónika: „Boldogító igen” vagy „boldogító nem”?	70
A JÖVŐ NEMZEDÉKEK JOGAI	76
Milánkovich András: Egyszer volt – hol nem lesz? Alaptörvény-ellenesség egy hatásköri átalakításban.....	76
Szamek Gabriella: A környezetigazgatás átalakítása	84
Sulyok Katalin: A természetvédelem védelmében – a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelését érintő törvény előzetes normakontrolljának margójára	88

ELEMZÉSEK

Mátyás Ferenc – Nagy Gergő:
Törvényellenes a Fidelitas Provokátorfigyelője

Böröcz László, a Fidelitas frissen megválasztott elnöke a vasárnapi, március 15-i megemlékezésen történetekkel kapcsolatban kijelentette: nem szeretnék, ha a baloldal hétvégihez hasonló húzásaiból hagyomány lenne, ezért a Fidelitas megalakítja „provokátorfigyelő” csapatát, és arra kér mindenkit, hogy aki „provokátorokat” ismer fel, küldje el nevüket és képüket nekik e-mailben.¹ Böröcz elmondta azt is, hogy a „provokátor-tudástár” bővítését Facebook-oldal² segíti majd. Mindez azonban nemcsak az Alaptörvénnyel, hanem a Polgári Törvénykönyvvel (Ptk.) is ellentétes, de sérti az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Info tv.) rendelkezéseit is.

I. Személyes és különleges adatok védelme

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez.³ A Ptk. ezzel összhangban úgy rendelkezik, hogy a személyiségi jogok sérelmét jelenti a személyes adatok védelméhez, ezen belül a képmáshoz való jog.⁴ A személyes adatok – ilyen például az ember neve és képmása –,⁵ illetve a különleges adatok – ilyen egy személy politikai véleményére vagy pártállására vonatkozó adat és az abból levonható következtetés⁶ – kiemelt védelmének részletszabályait az Info tv. határozza meg.

Az Info tv. szerint személyes adat csak akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy ha azt törvény vagy helyi önkormányzat rendelete közérdeken alapuló célból elrendeli.⁷ A különleges adatok vonatkozásában még szigorúbb szabályok mellett van lehetőség az adatkezelésre. Ezek kezeléséhez az szükséges, hogy

---

¹ Lásd: „Provokátorfigyelő” csapatot alakít a Fidelitas. http://mandiner.hu/cikk/20150318_provokatorfigyelo_csapatot_alakit_a_fidelitas?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201511. (Letöltve: 2015.11.04.).

² <https://www.facebook.com/provokatorfigyelo?fref=ts> (Letöltve: 2015.03.18.) A cikk megjelenését követően a facebook-csoport törlésre került, jelenleg csak tárolt változatban érhető el, rajta az első két „provokátor” névvel és fényképével. Ezek szerint kérdéses, hogy a Fidelitas a továbbiakban facebook-nilvánosságot biztosít-e majd az ügynek. Ugyanakkor ez nem változtat azon, hogy az eddigi működés, valamint már pusztán csak a belső használatú adatgyűjtés is a fentiek szerint jogtalan adatkezelésnek minősült.

³ Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdés.

⁴ Új Ptk. 2:43. § e) és g) pontok.

⁵ Info tv. 3. § 2. pont.

⁶ Uo. 3. § 3. pont a) alpont.

⁷ Uo. 5. § (1) bekezdés.

- az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájáruljon, vagy
- az adatkezelés törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés végrehajtásához szükséges legyen, vagy azt az Alaptörvényben biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűncselekmények megelőzése vagy üldözése érdekében vagy honvédelmi érdekből törvény rendelje el, vagy akkor,
- ha az érintett hozzájárulásának beszerzése lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, és a személyes adat kezelése az adatkezelőre vonatkozó jogi kötelezettség teljesítése céljából szükséges, vagy az adatkezelő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítése céljából szükséges, és ezen érdek érvényesítése a személyes adatok védelméhez fűződő jog korlátozásával arányban áll.⁸

Az Info tv. adatkezelés alatt az adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összességét érti (pl.: gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, lekérdezése, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése).⁹ Nyilvánosságra hozatalnak pedig az adat bárki számára történő hozzáférhetővé tétele minősül,¹⁰ tipikusan ilyen körbe tartozik egy nyílt facebook-csoporton történő közzététel. A törvény alapján az adatkezelő az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely önállóan vagy másokkal együtt az adatok kezelésének célját meghatározza, az adatkezelésre vonatkozó döntéseket meghozza és végrehajtja,¹¹ tehát jelen esetben a Fidelitas.

II. Jogsértő adatkezelés a Fidelitas részéről

A Fidelitas bejelentett elképzelése mindenképpen jogsértést vetít előre: már pusztán akkor is, ha csak kezelné az adatokat, amennyiben pedig azokat nyilvánosságra is hozná, akkor különösen.

Az adatkezelés, a Fidelitas által kezdeményezett „tudástár” kialakítása belső használat, adatkezelés esetén azért jogellenes, mert az érintettek nem járultak hozzá előzetesen írásban az adatkezeléshez, azt semmilyen jogszabály nem írja elő, az adatkezelő Fidelitas semmilyen kötelezettségét nem teljesíti ezzel a „tudásbővítő és ismeretterjesztő” szolgáltatással, ráadásul biztosan nem áll fenn olyan jogos érdek, amely arányban állna a jogkorlátozással. Az ugyanis, hogy a Fidelitas sajtóközleménye szerint *„Mindenkinek joga van tudni, kik azok a baloldali provokátorok, akik szét akarják verni mások rendezvényeit”*,¹² továbbá hogy az adatkezelés annak is elejét kívánná venni, hogy *„egymás rendezvényeinek „széttrollkodása” hagyománnyá váljon”*,¹³ legfeljebb politikai

⁸ Uo. 5. § (2) bekezdés, 6. § (1) bekezdés.

⁹ Uo. 3. § 10. pont.

¹⁰ Uo. 3. § 12. pont.

¹¹ Uo. 3. § 9. pont.

¹² Lásd például: http://www.peticiok.com/provokator_figyel (Letöltve: 2015.11.04.).

¹³ Lásd például: http://www.peticiok.com/provokator_figyel (Letöltve: 2015.11.04.).

állásfoglalás, vélemény, és nem indokolhatja az állampolgárok személyes adatai védelmét sértő gyakorlatot.

Amennyiben a Fidelitas valóban működtetné az erre kitalált facebook-oldalát, akkor az egyes „provokátoroknak” nemcsak személyes adatai (fényképük és nevük) kerülnének nyilvánosságra, hanem politikai vélt vagy valós hovatartozásuk miatt különleges adataik is, amely amellett, hogy az Info tv. szerint jogellenes, sérti a személyes adatokhoz és a képmáshoz való jogot is. Nem beszélve arról, hogy a tény, ha valakit „provokátornak” bélyegez egy közérdeklődés és sajtónyilvánosság középpontjában álló szervezet, felveti a becsülethez és a jóhírnévhez való jog sérelmének kérdését is.

A jogellenes adatkezelés alapvető jogkövetkezménye az adatkezelő oldalán, hogy az adatokat haladéktalanul törölnie kell.¹⁴ Jelen esetben ez az adatok gyűjtésére alkalmas elektronikus levélcím és a facebook-oldalon fellelhető adatok törlését jelenti. Annak pedig, akiről jogellenesen kezelnek adatokat, több lehetősége is adódik, melyeket nemcsak a Ptk., hanem az Info tv. is biztosít számára. Ha az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével kárt okoz, köteles azt megtéríteni.¹⁵ Abban az esetben tehát például, ha az egyes személyeknek az adatai megjelenének a „Provokátorfigyelő” facebook-oldalán, és emiatt bármilyen olyan kár érne őket, ami összefüggésbe hozható a jogellenes adatkezeléssel (például emiatt támadás érne vagy elveszítené az állását), kártérítést követelhetnének az adatkezelőtől, aki a jelen esetben a Fidelitas. Amennyiben pedig az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével vagy az adatbiztonság követelményeinek megszegésével az érintett személyiségi jogát sérti meg (és ez már pusztán a jogellenes adatkezeléssel, tehát nyilvánosságra hozatal hiányában is megállapítható!), az érintett sérelemdíjat követelhet tőle.¹⁶ A sérelemdíj iránti igényt a személyes adatokhoz, a képmáshoz, valamint a becsülethez és jóhírnévhez való jog megsértése is megalapozza.

A teljesség kedvéért megjegyezzük azt is, hogy amennyiben valóban beindulna a facebook-csoport működése, az akár a személyes adattal visszaélés bűncselekményét is kimerítheti. A Büntető Törvénykönyv 219. § (1) bekezdése szerint „Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével jelentős érdekséreelmet okozva jogosulatlanul személyes adatot kezel, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A jogosulatlan adatkezelés ténye a fent már bemutatottak szerint megáll, a Fidelitas sajtónyilvánossága miatt pedig a „Provokátorfigyelő” alkalmas lehet a „provokátornak” kikiáltott személy érdekeinek jelentős megsértésére.

---

¹⁴ Info tv. 17. § (2) bekezdés.

¹⁵ Uo. 23. § (1) bekezdés.

¹⁶ Uo. 23. § (2) bekezdés.

Orbán Endre:
A 7-es cikk „atombomba” – annak minden következményével?¹

A hazai közjogi átalakulás, illetve a Tavares-jelentés elfogadása felpozícionálta az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke körüli diskurzust. Jelen írás a 7. cikkre aggatott „atombomba” metafora alkalmazhatóságát elemzi, ehhez pedig joggazdaságtani, büntetőjog-elméleti és játékelméleti fogódzókat keres, ezek szemléltetésére pedig a nemzetközi szervezetek egy lehetséges tipológiája, illetve a magyar Alaptörvény és annak ötödik módosítása kerül a vizsgálat fókuszába.

I. Két gyalogos, ha elindul

Németországban gyakran észlelheti az arra látogató, hogy a gyalogosok megállnak a pirosnál, még akkor is, ha nem jön egy autó sem. Ugyanezt Magyarországon kevésbé támasztják alá a mindennapi tapasztalataink, hiszen gyakran átvágatunk piroson. A helyzet ráadásul még furcsább színezetet kap, ha arra gondolunk, hogy Németországban csupán 10 eurós büntetés jár egy szabálytalan átkelésért, itthon pedig 50.000 Ft lehet a bírság, ami majdhogynem húszszoros különbséget jelent. Feltehetjük tehát a kérdést, vajon mi lehet a különbség oka? Vajon elegendő magyarázattal szolgálhat-e erre valamilyen kulturális attitűd, más informális intézmények működése, esetleg valamiféle sztereotípiákon alapuló precizitás, ami jelen esetben nagyobb normakövetési hajlandóságot jelent, vagy a németek anyagi kicsinyességét, esetleg a magyar gyalogosok anyagi lazaságát kellene feltételeznünk?

A jelenség legalább részleges magyarázataként azonban sokkal prózaibb válasz is adható, amely segítségünkre lehet az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikkére alkalmazott „atombomba” metafora megértésében is, amely egy korábbi blogbejegyzésnek² is tárgya volt. A jelen írás az atombomba metafora mellett kíván érvelni, mégpedig egy konkrét példán, a magyar Alaptörvény és annak ötödik módosításán keresztül igyekszem igazolni annak használhatóságát.

II. Egy régi paradigma új kontextusban

Régről ismert az a dilemma, hogy a bűnelkövetőket vajon mi fogja visszatartani a bűncselekmények elkövetésétől. Példáknál maradva, miért megy át az egyik gyalogos a piros lámpa ellenére az úton, míg a másik megvárja a zöld jelzést. Sokáig tartotta magát

---

¹ Megjelent: <http://hpops.tk.mta.hu/blog/2015/02/a-7-es-cikk-atombomba-annak-minden-kovetkezmenyével> (Letöltés: 2015.04.10.).

² Balázs Fekete – Czina Veronika: *Article 7 of the Treaty on European Union – is it really a nuclear weapon?* <http://hpops.tk.mta.hu/en/blog/2015/04/article-7-of-the-treaty-on-european-union> (2015-05-29).

az a nézet,³ amely szerint a kilátásba helyezett büntetés súlyossága fogja *elrettenteni* a (jogkövetkezményeket előre mérlegelő) potenciális elkövetőket. Ennek fényében minél magasabb a kilátásba helyezett büntetés, annál kevésbé vállalják az elkövetés kockázatát. Ezt a fordított arányosságot azonban a különféle mérések egyáltalán nem igazolták (ezért például a halálbüntetés visszaállítása sem lenne ilyen értelemben hatékonyabb elrettentő szankció, mint egy hosszú szabadságvesztés, függetlenül attól a kérdéstől, hogy az egyébként sem lenne alkotmányosan igazolható), és arra világítottak rá, hogy kimaradt a képletből egy fontos összetevő, a büntetés végrehajtásának (egyben a Foucault-féle elrettentő, színpadias látványnak⁴) a valószínűsége. Ennek fényében az ún. *elrettentési elmélet* az alábbi képlet segítségével írható le *pontosabban*:

Egy bűnelkövető addig követi el cselekményét, amíg $U_c > p * U_p$, ahol az U_c jelöli a bűncselekmény [(c)crime] elkövetéséből várható hasznot [(u)tility], a p a cselekmény felderítésének valószínűsége [(p)robability], valamint U_p a büntetés [(p)unishment] mértékével járó haszoncsökkenés.

Így ha 10-ből 10 szabálytalan gyalogost bírságol meg a hatóság, akkor még a *kockázatkedvelő* gyalogos is megfontolja, hogy valóban átmegy-e a piroson, függetlenül a büntetés mértékétől. Ezzel szemben amennyiben a bírság kiszabásának esélye a nullához közelít, bármilyen nagy lehet a kilátásba helyezett büntetés, mivel az gyakorlatilag *lex imperfectaként* sohasem válik tényleges jogkövetkezménnyé, tehát senki sem fog komolyan számolni vele.

Bár a bűncselekmények elkövetésének mechanizmusára a fentebbi képlet vélhetően még mindig csupán egy leegyszerűsített modell⁵ (nem veszi figyelembe például a pszichikai tényezőket, a kockázatvállaláshoz való viszonyunkat, azt feltételezi, hogy az elkövető mindig racionálisan mérlegel, ami elég kétséges, ha például a különös felindulásban elkövetett cselekményekre gondolunk), az államok nemzetközi kötelezettségvállalásaira alkalmazva, azokat új megvilágításba helyezheti. Persze az alkalmazás hátterében ismét felsejlik a racionalitás előfeltételének elfogadása, az egyéni bűnelkövetőkkel ellentétben, a *racionális bürokráciával*⁶ felvértezett állami apparátus esetében azonban ez nem egy ördögtől való előfeltételezés.

III. Kell egy fórum, de milyen fórum?

³ Vókó György: *A büntetési teóriák racionalitása*. <http://ujbtk.hu/dr-voko-gyorgy-a-buntetesi-teoriak-racionalitasai/> (Letöltve: 2015.05.29.).

⁴ Michel Foucault: *Discipline & Punishment: The Birth of the Prison*. Vintage Books, 2nd edition, 1995.

⁵ A büntetőjog klasszikus közgazdaságtani megközelítéséhez lásd: Gary S. Becker: *Crime and Punishment. An Economic Approach*. Elérhető: <http://www.nber.org/chapters/c3625> (Letöltve: 2015.05.29.). A büntetőjog joggazdaságtani elemzésének áttekintéséhez lásd: Robert Cooter – Thomas Ulen: *Law and Economics*. 4th edition, Pearson, 2005. 12. fejezet.

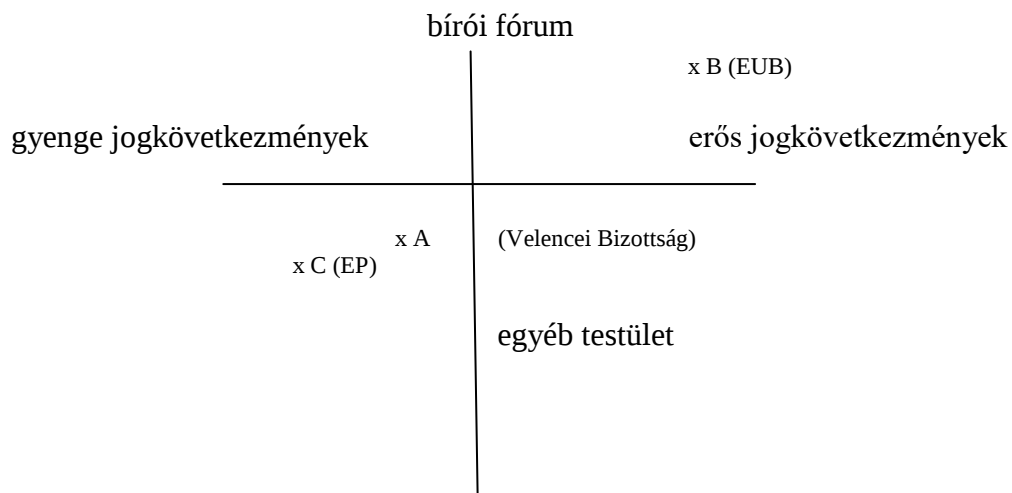
⁶ Max Weber: *Economy and Society*. University of California Press, 2011. A bürokrácia ösztönzőrendszerének vizsgálatához lásd: Dennis C. Mueller: *Public Choice III*. Cambridge University Press, New York, 2003. 359-368. o.

Gyakran elhangzó tétel, hogy a nemzetközi jog „csak” *soft law*. Kérdés, hogy valóban igaz-e mindez mindegyik nemzetközi kötelezettségvállalásra [lásd például a Strasbourgi Bíróság (EJEB) döntései egyértelműen megkérdőjelezzik ezt az Európai Emberi Jogi Egyezmény standardjainak betartása tekintetében], és hogyan vetődik fel mindez az Európai Unió (EU) jogával kapcsolatban.

A nemzetközi és EU-jogi kötelezettségeknek való megfelelés vagy meg nem felelés kérdésében mindig kell lennie egy döntnök szervnek, amely állást foglal a kötelezettségek betartásáról, e nélkül ugyanis az elrettentési elmélet képletének jobb oldala értelmetlen lenne és pusztán egyoldalú állami elköteleződésről beszélhetnénk.

A képlet jobb oldalának két összetevője van: az ügy felderítésének/az elkövető állam elítélésének/az ítélet végrehajtásnak a valószínűsége (a „lebukás”) és kilátásba helyezett, kiszabható jogkövetkezmény. Nyilván abban az esetben, ha a nemzetközi kötelezettség teljesítésének vagy nem teljesítésének a bírója egy konkrét jogosítványokkal rendelkező bírói fórum, akkor nagyobb a valószínűsége a kötelezettségszegés felderítésének és a szankció végrehajtásának, mintha pusztán egy politikai szerv egy politikai nyilatkozatot, esetleg egy ajánlást fogadhat el. A két véglet között persze számtalan intézményi kombináció lehetséges, például a modell tovább bővíthető a csak jelentést elfogadó nemzetközi szerv szakmai presztízsével, ami szankcióként súlyos nemzetközi reputációcsökkenést vonhat maga után, ami jóval erőteljesebb hatáskör lehet, mintha egy nem különösebben mérvadó véleményező testület adna ki egy állásfoglalást.

A nemzetközi döntnök aktorok ennek megfelelően egy olyan képzeletbeli koordinátarendszerben helyezhetők el, ahol az egyik tengely az intézmény jellegét „méri”, míg a másik az általa alkalmazható szankciók erősségét:

Egy példával élve, a Velencei Bizottság „csak” véleményeket ad ki, azonban a testület szakmai megbecsültségéből adódóan ez a puhának tűnő jogosítványa mégis erősnek mondható következményeket vonhat maga után (presztízs csökkenést, a jogállamiságtól

való elfordulás vádját stb.), így azt az ábra jobb alsó részében tüntettem fel. Az Európai Unió Bírósága (EUB) a kötelezettségszegési és egyéb eljárásokban erős kompetenciákkal rendelkezik, így a jobb felső sarokba kerül, ahova egyébként az EJEB is kerülne, hiszen bár döntései csupán *inter partes* jellegűek, mégis azok minimum standardként⁷ szolgálnak a tagállami Alkotmánybíróságok számára és ezt rögzíti az Európai Unió Alapjogi Chartája is.⁸ Azon persze lehetne vitatkozni, hogy az EUB vagy az EJEB egymáshoz képest hol helyezkedhet el az ábrán, azonban annak ehelyütt csak a szemléltető erején van a lényeg, így ebben nem kívánok állást foglalni.

IV. Alaptörvény, 7. cikk

A fent vázolt „alkalmazott elmélet” működését kiválóan szemlélteti az Alaptörvény és annak ötödik módosítása.⁹ Ehelyütt nincs mód feleleveníteni az alkotmányozás folyamatát, inkább arra szorítkoznék, hogy az ominózus negyedik Alaptörvény-módosítás után három „nemzetközi szerv” is mozgásba lendült: a Velencei Bizottság, amely elfogadott egy véleményt¹⁰ az új alkotmányos keretről, illetve két, témánk szempontjából egymással összehasonlítható helyzetben lévő uniós intézmény, az Európai Bizottság és az Európai Parlament. A történetek ismertek, az Európai Parlament elfogadta az ún. Tavares-jelentést,¹¹ az Európai Bizottság részéről pedig egy beszéd¹² hangzott el, amelyben három, az uniós jog szempontjából problémás területet jelöltek meg az Alaptörvénnyel kapcsolatosan. Ezt követte az Alaptörvény ötödik módosítása.

Lássunk csodát! Az ötödik módosítás során a szuverén alkotmányozó mindhárom, az Európai Bizottság által felvetett problémát korrigálta, azonban a Tavares-jelentésben és a Velencei Bizottság véleményében foglaltakat kevésbé akceptálta.¹³ Hogyan lehetséges ez? Távol álljon tőlem, hogy megállapításaimmal provokáljam a hazai szuverenitásféltő diskurzust, de az azért mégis elgondolkodtató, hogy épp azokon a pontokon módosult az Alaptörvény szövege, amelyeket az Európai Bizottság kifogásolt. Plauzibilis magyarázatnak tűnhet ugyanakkor a fent vázolt elrettentési elmélet alkalmazása. A Bizottságnak ugyanis, bár önmaga nem szankcionálhatja a tagállamokat a szerződésszegő

---

⁷ Ságvári Ádám: *Trafikügy a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága előtt – A széttartó alapjogvédelem tanulságai.* <http://jog.tk.mta.hu/blog/2015/01/trafikugy-a-strasbourgi150121> (Letöltve: 2015.04.10.).

⁸ 53. cikk.

⁹ Elérhető: <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1300926.ATV> (Letöltve: 2015.04.10.).

¹⁰ *Opinion No. 720/2013 CDL-AD (2013) 012: Opinion on the Fourth Amendment to the Fundamental Law of Hungary.* [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)012-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)012-e) (Letöltve: 2015.04.10.).

¹¹ *Jelentés az alapvető jogok helyzetéről: magyarországi normák és gyakorlatok (az Európai Parlament 2012. február 16-i állásfoglalása alapján)* (2012/2130(INI)).

Elérhető: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0229+0+DOC+XML+V0/HU> (Letöltve: 2015.04.10.).

¹² Viviane Reding: *Hungary and the Rule of Law - Statement of the European Commission in the Plenary Debate of the European Parliament.* http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-324_en.htm (Letöltve: 2015.04.10.).

¹³ Vörös Imre: *The Constitutional Landscape after the Fourth and Fifth Amendments of Hungarian Fundamental Law.* *Acta Juridica Hungarica* 55, no 1, 2014, 1-20. o.

magatartásuk miatt, hatásköre, sőt a „szerződések őreként” kötelessége ezeket az ügyeket feltárni és kötelezettségszegési eljárást kezdeményezni, ami súlyos, GDP arányos egyösszegű vagy a módosításra ösztönző napidíjas szankciókkal járhat.

Ehhez képest mit tehet az Európai Parlament? Kezdeményezheti az „atombomba” eljárást. „Na bumm”, gondolhatja az alkotmányozó, hiszen szerencsés hidegháborús tapasztalatunk az, hogy az atombomba pont arra való, hogy civilizáltan és racionálisan gondolkodó vezetők ne használják semmire. Ugyanezt tudja a 7. cikkely is, a fenti képlet p összetevője tehát közelít a nullához.

Az Alaptörvény ötödik módosítását ebben az összefüggésben vizsgálva tehát kézenfekvőnek tűnik felfedezni benne a nagy valószínűséggel bekövetkező súlyos jogkövetkezmények elrettentő (azaz alkotmánymódosító) hatását, másrészt pedig a kis valószínűsége miatt csak retorikai lehetőségek szintjén megrekedő politikai mechanizmus következmény nélküliségét.

A kérdéses metaforára visszatérve egy aprócska dologban azonban mégis különbözik a 7. cikk az atombombától, mégpedig abban, hogy nem azért nem vetik be, mert óriási és megbocsáthatatlan a hatása (ehhez képest a túlzottdeficit-eljárás¹⁴ lehetséges következményei súlyosabbnak tűnnek), hanem mert a köré épített eljárás bevethetlenné teszi, mégpedig főként annak politikai karaktere¹⁵ miatt. Ezt a jelleget mutatja az, hogy az Európai Bíróságnak nincs még véleményezési jogköre sem, azonban minden tagállamnak egyet kell értenie az eljárás alá vont tagállam szankcionálásával. Ez pedig egy többszereplős fogolydilemmára¹⁶ hasonlít. A tagállamoknak kooperálniuk kellene a rebellis partnerük megregulázása érdekében, ezt azonban csupán a külön-külön felépített bilaterális kapcsolataik rovására tehetik meg. Elegendő tehát egyetlen tagállam, amelyik úgy ítéli meg, hogy segítő gesztusával lekötölezheti a vizsgálat alá vont partnert és máris bukik az eljárás. Ezt persze mindegyik tagállam tudja, hogy egy ilyen helyzetből akár hasznot is húzhat, és megelőlegezve a többiek domináns stratégiáját, ő maga sem lesz partner a szankció kiszabásában. E tekintetben egyetlen kivételként azt az esetet tudom elképzelni, ha valami egetrengető jogtiprásról lenne szó az egyik tagállamban, amire Fekete Balázs írása is utal.

V. A 7. cikkely „atombombátlaniasításának” esélyei

Az utóbbi években többször felmerült az igény a 7. cikknél valamivel használhatóbb értékvédő mechanizmus iránt az Európai Unióban. Mindez persze magában hordozza annak a nehézségét, hogy még a Bíróság bevonása esetén is nehéz egy objektív jellegű

¹⁴ Lásd: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/excessive_deficit_procedure.html?locale=en (Letöltve: 2015.04.10.).

¹⁵ Törő Csaba: *Az EU alapértékeinek védelme: tagállamok elleni eljárások az alapszerződések alapján.* Magyar Külügyi Intézet, 2012. Elérhető: http://kki.gov.hu/download/9/69/b0000/Elemzesek_2012_06_Az_EU_alap%C3%A9rt%C3%A9keinek_v%C3%A9delme.pdf (Letöltve: 2015.04.10.).

¹⁶ Avinash Dixit and Barry Nalebuff: *Prisoner's Dilemma.* <http://www.econlib.org/library/Enc/PrisonersDilemma.html> (Letöltve: 2015.04.10.).

mércét állítani az EU alapértékek sérelmének vizsgálatára. Mégis megnevezhető néhány olyan terület, vagy felvetés, amelyek egyféle továbblépési lehetőséget kínálnak.

Ilyennek tekinthető a Tavares-jelentésben felvetett ún. „koppenhágai dilemmára” létrehozandó új mechanizmus, amely a csatlakozáskor megkövetelt és fennállt feltételösszesség későbbi fennmaradását vizsgálja. A kései csatlakozók szempontjából erős érvként hozható fel egy ilyen vizsgálódás mellett, hogy a csatlakozási feltételeket meghatározó koppenhágai kritériumok viszonylag új kreálmányok, így végre a „rég” tagállamok is mérlegre kerülnek. Dilemmaként merülhet fel azonban, hogy az EU-csatlakozás finalitás érzését (*a jogállam „ténymegállapítás”*) egy ilyen felügyelő bizottság létrehozása szükségszerűen felváltja a csatlakozással járó új, állandó megfelelési kényszer érzésével (*a jogállam „program”*¹⁷).

Egy másik potenciális alapnak a 2012-ben újtárra indított igazságügyi eredménytábla¹⁸ tekinthető. A szigorúan belső piaci indíttatású kezdeményezés azt vizsgálja, hogy mennyire hatékony a tagállamok bírósági szervezetrendszere, hiszen ennek óriási hatása lehet a gazdaság, így az egész uniós belső piac fejlődésére. Kérdés, hogy a jövőben csupán belső piaci vonatkoztatási pont marad-e ez *scoreboard*.

Egy távolibb lehetőséget az EU bővítésében és azzal járó szerződésmódosításban vagy egy új alapokmányban látok, amely az eddigiek során mindig korrelált az Unió mélyülésével. Ebben több variációs lehetőség van, ilyen lehet például a pusztán az euró-zóna-tagállamokra szabott mélyebb mechanizmus kialakítása párosulva egy második költségvetés¹⁹ létrehozásával, ami arra ösztönzi a kívülállókat, hogy ők is csatlakozzanak a mélyebb integrációhoz.

Végül pedig ilyennek látom az európai polgárság intézményének továbbfejlesztési lehetőségeit, amely a munkavállalók szabad áramlásának jogából változott²⁰ mára egy uniós szintű politikai alapjoggá, és az igazságügyi eredménytáblához hasonlóan ilyennek látom az éves alapjogi jelentéseket²¹ és a későbbiekben arra építhető mechanizmusokat is.

¹⁷ 11/1992. (III. 5.) AB határozat. Elérhető: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/A0D36B21A86C45BEC1257ADA0052B4F7?OpenDocument> (Letöltve: 2015.04.10.).

¹⁸ Európai Bizottság: *The EU Justice Scoreboard*. http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_communication_en.pdf (Letöltve: 2015.04.10.).

¹⁹ Marján Attila: *Az euróövezeti reformok néhány kritikus eleme*. Magyar Külügyi Intézet, Budapest, 2013. Elérhető:

http://kki.gov.hu/download/9/89/b0000/Tanulmanyok_2013_16_Az_eur%C3%B3%C3%B6vezeti_reformterv.pdf (Letöltve: 2015.04.10.). Jelentős *'push faktor'* szerepe lehet ebben a folyamatban az uniós tagságról tervezett brit referendumnak. Mindazonáltal a „többsebességes Európa”, az „à la carte integráció”, a „változó geometriájú integráció”, a „centrum és periféria” stb. gondolta már régóta viták tárgyát képezi. Lásd: Giandomenico Majone: *Unity in diversity: European integration and the enlargement process*. *European Law Review* 33, 2008, 4, 457-481. o.

²⁰ A fejlődési folyamat csúcspontjaként az uniós polgárság intézményének bevezetése nevezhető 1992-ben (EUSZ 9. cikk), amely mellett olyan bírósági döntések említhetők példaként mint a Gravier, a Cowan, az Allué and Coonan, a Vlassopolou, a Bosman, a Gebhard, a D'Hoop, a Martinez Sala, a Baumbast, a Trojani ügy stb.

²¹ *Annual report on the application of the Charter*: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/application/index_en.htm (Letöltve: 2015.04.10.).

Az „atombombátlaniasításnak” tehát lehetnek alapjai, összhangban azonban a jelenlegi mechanizmussal szemben megfogalmazottakkal, a kulcskérdést továbbra is abban látom, hogy milyen eljárási szabályok szerint épül ezekre bármiféle mechanizmus, mennyiben lehet kizárni a *politikai dealeket* belőle. Persze az is lehetséges továbbra is, hogy egy ilyen szabálynak pusztán a retorikai töltetén van a lényeg, amely csak a szakképzett és vajtfülű diplomácia világában nyerheti el a jelentését.²²

---

²² Figyelemre méltó mindazonáltal a Bizottság kezdeményezése a jogállamiság megerősítése érdekében. Lásd: Európai Bizottság: *A new EU Framework to strengthen the Rule of Law*. COM(2014) 158 final. http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/com_2014_158_en.pdf (Letöltve: 2015.04.10.).

Szabó Tibor Zsombor:
Kötelezettségszegési eljárás indult a német útdíj-szabályozás miatt

Egy az Ars Bonin megjelent korábbi írásban²³ már említésre került a német úthasználati díj tervezett bevezetése. A német törvényhozás azóta a tervet már el is fogadta és törvényi formába öntötte. A szabályozás azonban európai uniós aggályokat vet fel. Ennek okán az Európai Bizottság is működésbe lépett, és kötelezettségszegési eljárást indított Németország ellen.

A Bundestag 2015. június 8. napján megalkotta a személygépjárművekre vonatkozó úthasználati díjról szóló törvényt²⁴ Ezzel egy időben elfogadtak egy olyan második törvényt is, amelynek alapján a Németországban nyilvántartásba vett személygépkocsik üzemen tartói mentesülnének a gépjárműadó megfizetése alól az úthasználati díj mértékéig.²⁵

A Bizottság legfőbb aggályát az állampolgárságon alapuló közvetett diszkriminációval kapcsolatban fejezte ki, amely diszkrimináció jelen ügyben két szinten érhető tetten. Egyrészt a német úthasználók nem lesznek kötelesek az úthasználati díj megfizetésére, tekintettel arra, hogy a gépjárműadójuk a díj pontos összegével csökkenni fog. Másrészt a rövid időtávra szóló és tipikusan a külföldi úthasználók részére szánt matricák az átlagosnál jóval drágábbak lesznek. Más EU-s országok úthasználati díjszabályozásában (pl. Ausztriában és Szlovéniában) ilyen jellegű diszkrimináció nem állapítható meg, ami egyébként éppen a Bizottság korábbi beavatkozásaira vezethető vissza.

Az már a törvénytervezetből kiderült, hogy a sofőrök a gépjárműveknek a specifikus járműtulajdonságaik (motor nagysága és a környezetvédelmi besorolás) után 10 napra, 2 hónapra szóló vagy éves útdíj-matricát vásárolhatnak meg az arra kijelölt helyeken (pl. benzinkutakon), vagy akár az interneten keresztül is.²⁶

A német intézkedés 2013-as hivatalos bejelentése óta az Európai Bizottság intenzív kapcsolatban áll a német hatóságokkal a jogi szabályozásnak az uniós joggal való összeegyeztethetőségének kérdése miatt. Alapos jogi elemzés után a Bizottság többször megosztotta aggályait az illetékes német miniszterrel mind szakértői, mind politikai téren.

---

²³ Weidinger Péter: A nagykoalíció nagy ára? <http://www.arsboni.hu/a-nagykoalicio-nagy-ara.html> (Letöltve: 2015.06.20.).

²⁴ Gesetz zur Einführung einer Infrastrukturabgabe für die Benutzung von Bundesfernstraßen vom 8. Juni 2015, BGBl I 2015 Nr. 22 11.06.2015., 904. o. Elérhető: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*\[@attr_id=%2527bgbl115s0904.pdf%2527\]#_bgbl_%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl115s0904.pdf%27\]_1446057623841](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*[@attr_id=%2527bgbl115s0904.pdf%2527]#_bgbl_%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl115s0904.pdf%27]_1446057623841) (Letöltve: 2015.06.20.).

²⁵ Zweites Gesetz zur Änderung des Kraftfahrzeugsteuergesetzes und des Versicherungsteuergesetzes vom 08. Juni 2015, BGBl I 2015 Nr. 22 vom 11.06.2015., 901. o. Elérhető: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*\[@attr_id=%2527bgbl115s0901.pdf%2527\]#_bgbl_%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl115s0901.pdf%27\]_1435134975176](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*[@attr_id=%2527bgbl115s0901.pdf%2527]#_bgbl_%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl115s0901.pdf%27]_1435134975176) (Letöltve: 2015.06.20.).

²⁶ Gesetzentwurf der Bundesregierung, Drucksache 18/3990, 11.02.2015. Elérhető: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/039/1803990.pdf> (Letöltve: 2015.06.20.).

A végleges törvényszövegek kihirdetését követően pedig a Bizottságnak azt kellett megállapítania, hogy az alapvetően a Bizottság részéről korábban előadott jogi aggályok az állampolgárságon alapuló diszkrimináció miatt változatlanul fennállnak.

A törvények 2015. június 11-ei kihirdetése után az Európai Bizottság eljuttatta a német hatóságoknak írásbeli figyelmeztetését. A Bizottság továbbra is készen áll, hogy konstruktívan együttműködjön a német hatóságokkal, továbbá támogatja az arányos, távolságon alapuló használati díjakat, amelyek jobban megfelelnek a "szennyező fizet" elvnek, valamint az infrastruktúra fenntartásához való megfelelő hozzájárulás elvének. Ennek okán ajánlotta a Bizottság a 2011-ben közzétett Fehér Könyvben az úthasználati díjak és gépjárműadók olyan megtervezését, hogy az árképzés a használók tekintetében a helyes használatra ösztönzésből induljon ki.²⁷ A Bizottság azonban jelezte, hogy a Németország által elfogadott gépjárművekre vonatkozó úthasználati díj nem egyezik a 2011-es Fehér Könyv céljaival, ugyanis nem veszi figyelembe az úthasználat intenzitásának tényezőjét.

A német hatóságoknak mostantól kezdve két hónapjuk van, hogy a felszólításban előterjesztett bizottsági érveket elfogadják. Ha pedig a Bizottság arra a végkövetkeztetésre jutna, hogy a felszólításokra érkező reakció nem kielégítő, egy Németországnak címzett, indoklásokkal alátámasztott vélemény kiadásáról fog dönteni.

---

²⁷ Fehér Könyv – Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé. COM(2011) 144. Elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:HU:PDF> (Letöltve: 2015.06.20.).

Baumann Marcell:
Társasági jog Németországban I. – Személyegyesítő társaságok

Németország Európa vezető gazdasága, ezt mindenki tudja. Azt viszont már kevesebben tudják, hogy milyen társasági formában működnek a világhírű német vállalatok. Persze a „Gesellschaft mit beschränkter Haftung” kifejezéssel sokakat riogattak középiskolai német órákon, de a hosszú cégnevek nem visznek közelebb minket a német társasági jog megértéséhez. Az Ars Boni háromrészes cikksorozata épp erre tesz kísérletet, tematikusan bemutatva a legfontosabb cégformák főbb jellemzőit. Először a személyegyesítő társaságokat járjuk körbe.

I. Személyegyesítő társaságok („Personengesellschaften”)

A személyegyesítő társaságok – ahogy a magyar jogban is – elsődlegesen a tagok személyéhez kötődnek, amiből számos jellegzetesség adódik. Így például ezen társaságok esetében Németországban ügyvezetésre és képviselőre csak tagok jogosultak, harmadik személy ezeket a feladatokat nem láthatja el. Ezekhez a társasági formákhoz tartoznak a “Gesellschaft bürgerlichen Rechts” illetve “GbR” („polgári jogi társaság”), az “Offene Handelsgesellschaft” illetve “OHG” („nyitott kereskedelmi társaság”) és a “Kommanditgesellschaft” illetve “KG” (“betéti társaság”). A GbR a német személyegyesítő társaságok alapformája. Ezért a német Polgári Törvénykönyv (“Bürgerliches Gesetzbuch”) minden, erre a társaságra vonatkozó rendelkezése megfelelően alkalmazandó a másik két társaságtípus esetében is, amennyiben a német kereskedelmi törvény (“Handelsgesetzbuch”) nem határoz meg rájuk nézve speciális szabályokat. Mind a három társasági formára jellemző, hogy gyorsan és olcsón létrehozhatóak, mivel az alapításhoz nem szükséges közjegyzői hitelesítés. A közjegyzői hitelesítés – amelyre például a Kft. alapításnál szükség van – azt jelenti lényegében, hogy egy állami engedéllyel rendelkező közjegyző az okiratba foglalt szerződést a felek jelenlétében elolvassa, és fel is világosítja az érintetteket a szerződés legfontosabb következményeiről, és az okiraton elhelyezett aláírásával hitelesíti az eljárást.

Mivel a személyegyesítő társaságok – az új magyar Ptk.-val ellentétben – Németországban nem számítanak jogi személynek, ezért nem is fizetnek társasági adót. Amennyiben a társaságok tartósan nyereség elérést célzó tevékenységet folytatnak, azaz egy vállalkozást üzemeltetnek, iparűzési adót kötelesek fizetni a székhelyük szerint illetékes önkormányzatnak. Az alkalmazottak után befizetendő jövedelmi adót és a társadalombiztosítás költségeit, valamint természetesen általános forgalmi adót is fizetniük kell ezeknek a társaságoknak. A tagok részére kifizetett nyereség után a tagok személyi jövedelemadó alapján kötelesek adózni.

II. Gesellschaft bürgerlichen Rechts (“GbR”)

A GbR sokféle célra alkalmas társasági forma, de gyakorlatilag csak kisebb vállalkozások használják (például orvosi rendelők), de előfordulnak tanácsadó cégek, illetve akár vagyongazdálkodók is ebben a társasági formában.

GbR alapításához minimum két természetes vagy jogi személy szükséges. Az alapítás történhet akár szóbeli egyeztetés alapján, ráadásul a törvény nem határoz meg minimális követelményt a törzstőke vonatkozásában sem. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy minden komolyabb vállalkozáshoz elengedhetetlen egy egyedileg megtárgyalt, írásban megkötött, a tagok egymáshoz és a társasághoz fűződő viszonyát szabályozó társasági szerződés. A minimum törzstőkére vonatkozó előírás hiányát ellensúlyozza, hogy a tagok a társaság tartozásaiért korlátlanul kötelesek helytállni a hitelezőkkel szemben. Ráadásul a hitelezők kielégítetlen követelésük érvényesítése érdekében közvetlenül is felléphetnek a tagokkal szemben, anélkül, hogy először a társasággal szemben indítanának pert. A tagok egy ilyen perben egyetemlegesen felelnek. A GbR-t nem kötelező, de nem is lehet bejegyezni a cégjegyzékbe. Emiatt egyrészt a GbR cégneve nem élvezhet jogi védelmet, másrészt a képviselőre jogosult tagok személye sem állapítható meg egy közhiteles nyilvántartásból. Ez utóbbi azzal a következménnyel jár, hogy a társasággal szerződő feleknek nehezebb megbizonyosodni arról, hogy a velük megállapodó tag valóban jogosult-e megkötni az adott ügyletet.

A társaság legfőbb szerve a taggyűlés. A tagoknak ezen a társasági szervén keresztül kell minden lényeges kérdést megtárgyalniuk és döntéseket hozniuk a társaság működésével kapcsolatban. Ameddig a tagok eltérően nem állapodnak meg, együttesen jogosultak a társaság ügyvezetésére és képviselésére. Fontos azonban megjegyezni, hogy a GbR-re vonatkozó szabályok többsége diszpozitív, ezért a tagok az előre meghatározott törvényi keretet elhagyhatják és maguk alkothatnak rugalmas, saját igényeiknek megfelelő belső szervezeti rendszert.

III. Offene Handelsgesellschaft (“OHG”)

Lényegében ez a társasági forma megegyezik a magyar közkereseti társasággal, a gyakorlati jelentősége a többi személyegyesítő társasággal szemben elhanyagolható. Az OHG tipikusan olyan társaság, ahol az üzlet sikere erősen függ a tagok személyes teljesítményétől. A tagok általában a társaság munkavállalói is egyben. A különbség a GbR-hez képest lényegében az, hogy az OHG-t be kell jegyezni a cégjegyzékbe, tehát van jogilag védett cégneve és a tagok, illetve az egyes képviselői joggal rendelkező személyek kiléte is könnyebben megállapítható.

Az OHG akkor jön létre, ha a tagok a megfelelően alapított társaságot bejegyzik a cégjegyzékbe. Emellett sajátos módon akkor is létrejön az OHG, ha egy GbR olyan mértékben folytat egy adott tevékenységet, hogy ez már megfeleljen a német jog szerinti „kereskedelmi ipar” követelményének („In kaufmännischer Weise eingerichteter Geschäftsbetrieb”). Ezt a fogalmat a bírói gyakorlat töltötte meg tartalommal, és egy gazdasági társaság általában minimum 500 000 eurós éves forgalom, öt alkalmazott, továbbá meghatározott szervezeti struktúra megléte esetén felel meg neki. Ezek a

feltételek azonban üzletáganként változnak, a szállodaiparban például már 300 000 euró éves forgalom is elég ahhoz, hogy az adott társaság a „kereskedelmi ipar” fogalmának megfeleljen. A kereskedelmi és iparkamarák többsége ingyenesen hozzáférhető tájékoztatókat tesz közzé az interneten a kérdéssel kapcsolatban.

A GbR törvényi szabályozásával ellentétben az OHG-ra vonatkozó szabályozás kiindulópontja szerint minden tag egyénileg jogosult az ügyvezetésre és képviseletre. Az ettől eltérő megállapodást a társasági szerződésbe kell foglalni, és a cégjegyzékbe is be kell jegyeztetni.

IV. Kommanditgesellschaft („KG”)

A Kommanditgesellschaft lényegében egyenlő a magyar betéti társasággal, és az OHG-khoz képest jóval nagyobb számban fordulnak elő a német gazdaságban. A KG alkalmas társasági forma családi vállalkozásoknak, vagyonkezelőknek, de akár nemzetközi piacokon is szereplő vállalatoknak, különösen, ha egy korlátolt felelősségű társaság veszi át a beltág szerepét.

A KG-nak – a magyar bt-hez hasonlóan – minimum egy, hitelezőkkel szemben korlátlan helytállásra köteles tagja (beltág) és egy kültagja („Kommanditist”) van. A Kommanditist a hitelezőkkel szemben csak azzal az összeggel felel saját vagyonából, amit a tagok a társasági szerződésben meghatároztak, és ennek megfelelően bejegyezték a cégjegyzékbe. Amennyiben befizeti a Kommanditist ezt az összeget a társaságnak, semmiféleképpen nem felel a KG tartozásaiért. Ha a társaság visszafizeti a Kommanditistnek a betétjét, illetve a Kommanditist úgy vesz ki magának vagyont a társaságból, hogy az nem termelt nyereséget, illetve nincs is megfelelő tartaléka a kivett összeg fedezésére, a Kommanditist a hitelezőkkel szemben ismét saját vagyonával (a cégjegyzékben meghatározott összeg erejéig) felel a társaság tartozásaiért.

A KG ügyvezetésére és képviseletére csak a beltág jogosult, ezért a Kommanditistnak inkább csak „befektetői szerepe” van. De mivel a KG-ra vonatkozó jog is nagy részben diszpozitív, a tagok ettől eltérhetnek. Így például egyes Kommanditist-ok is lehetnek jogosultak az ügyvezetésre (ugyanakkor a beltág szervezeti képviseleti joga soha nem vonható el).

A gyakorlatban nagy jelentősége van azoknak a KG-knek, ahol a beltág szerepét egy (német vagy külföldi) korlátolt felelősségű társaság veszi át, és ezzel együtt egy ilyen cég látja el a KG ügyvezetését és (szervezeti) képviseletét is. Ilyen esetekben a törvény előírja, hogy a cégnévben fel kell tüntetni egy, a beltág korlátolt felelősségére vonatkozó utalást, így egy német korlátolt felelősségű társaság („GmbH”) tagsága egy KG-ben a következőképpen néz ki: „GmbH & Co. KG”, egy angol limited liability company tagsága pedig az „Ltd. & Co. KG” formátumban szerepelhet a cégjegyzékben. A GmbH & Co. KG nagy előnye, hogy nincs szükség egy olyan természetes személyre, aki korlátlanul felel a saját vagyonával a társaság kötelezettségeiért – ugyanis kizárólag a korlátolt felelősségű társaság felel a vagyonával. Mivel a GmbH ügyvezetői pozícióját –

a személyegyesítő társaságoktól eltérően – nem csak tagok, hanem harmadik személyek is betölthetik, így a társaság tagjai a GmbH korlátolt felelőssége mellett élvezhetik a KG nyújtotta rugalmas és egyéni belső szervezet kialakításának lehetőségét.

Ahogy Magyarországon a korlátolt felelősségű társaság, úgy Németországban a *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* a leggyakrabban választott társasági forma, 2014. január 1-jén 1.034.716 GmbH volt bejegyezve a cégjegyzékbe. Mind a kft., mind a GmbH meghatározó jellemzője, hogy a tagok azért cserébe, hogy legalább a törvényben meghatározott értékig törzsbetétet szolgáltatnak a társaság törzstőkéjébe – amelyet számukra nem lehet ki-, illetve visszafizetni –, nem felelnek a társaság kötelezettségeiért. A GmbH mint jogi személy, a személyegyesítő társaságok esetében a már említett adók mellett társasági adót is köteles fizetni.

I. Alapítás és társasági szerződés

Legalább egy természetes vagy jogi illetve jogképes személy alapíthat GmbH-t közjegyző által hitelesített társasági szerződés alapján. A törzstőkére meghatározott törvényi minimum 25000 euró (kb. 7 650 000 Ft), amit a tagok törzsbetéteik, azaz társaságból való részesedésük alapján fizetnek be pénzbeli, vagy nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként (apportként). Amennyiben a tagok kizárólag pénzbeli hozzájárulással teljesítik a törzsbetéteket, a cégbíróság már akkor is bejegyzi a társaságot a cégjegyzékbe (ezzel létrehozva a GmbH-t, mint jogi személyt), ha a tagok egyenként csak törzsbetétük egynegyedét fizetik be, de a befizetett törzsbetétek összesen elérik a társaság jegyzett tőkéjének a felét. Ettől persze a tagok a befizetési kötelezettségüktől nem szabadulnak meg, a társaság követelheti tőlük a be nem fizetett törzsbetétek összegét. Ugyanakkor a magyar társasági joggal ellentétben a GmbH tagjai akkor is határozhatnak osztalékfizetésről, ha a tagok maguk még nem teljesítették maradéktalanul törzsbetét fizetési kötelezettségüket. Ennek a – gyakorlatban nem túl valószínű– esetnek az a feltétele, hogy a társaság a hiányzó törzsbetétek ellenére képes legyen nyereséget termelni. Apport esetén az előzőekben taglalt kedvezmény nem alkalmazható, a cégbíróság csak akkor jegyzi be a GmbH-t, ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásokat a tagok hiánytalanul teljesítették. A német cégtörvény nem ír elő eljárási határidőket, tehát egy GmbH bejegyzése a választott társasági struktúra összetettségétől, és az egyes bíróságok által kialakított gyakorlattól függ. Az eljárás általában két-három héten belül lezajlik, de egyes cégbírók, ha csak egyszerűen megítélhető társasági jogi kérdésekkel találkoznak az alapítás során, már egy héten belül is bejegyzik a GmbH-t. Az alapításhoz kapcsolódó költség a társasági szerződés hitelesítését végző közjegyző díjazása, amely a törzstőke nagyságához igazodik, 25000 eurós törzstőkénél nagyjából 1000 euróval kell számolni, továbbá körülbelül 150 euró cégbírósági eljárási költséggel. Jóval alacsonyabb a költsége a törvényi szerződésminta használatával történő társaságalapításnak, ám ez a minta általában nem alkalmas több alapító esetleges különböző igényeinek kielégítésére. A korábbi cikkben bemutatott személyegyesítő társaságokhoz, valamint a magyar jogban alkalmazott megoldáshoz hasonlóan a GmbH-kra vonatkozó törvényi szabályozás is diszpozitív. A GmbH szervezetére aránylag kevés szabály vonatkozik, ami tág

mozgásteret hagy a társaság tagjainak a szervezet kialakítására. Mivel a társasági szerződést meg lehet tekinteni a cégjegyzékben, ezért adott esetben tanácsos lehet bizonyos fontos és nem a nyilvánosságnak szánt megegyezéseket (pl. az üzletrészre vonatkozó vételi jog gyakorlása esetén a konkrét vételár, exit fizetések stb.) nem magában a társasági szerződésben, hanem úgynevezett „tagsági szerződésben” („*Gesellschaftervereinbarung*”) rendezni. Amennyiben egy ilyen szerződés valamilyen üzletrészre vonatkozó átruházási kötelezettséget tartalmaz, úgy a tagsági szerződések is csak közjegyzői hitelesítés alapján lesznek hatályosak.

II. Ügyvezetés és belső szervezet

A GmbH ügyvezetését és képviseletét egy vagy több ügyvezető látja el. A törvényi szabályozás kiindulópontja, hogy több ügyvezető csak együttesen jogosult képviselni a társaságot. Ahhoz, hogy egy ügyvezető önállóan is képviselhesse a társaságot, egy ennek megfelelő kikötés társasági szerződésbe foglalása és egy taggyűlési határozat szükséges.

A GmbH ügyvezetőit a taggyűlés választja meg és hívja vissza. A taggyűlés dönt továbbá az ügyvezető megbízásának feltételeiről, különösen a fizetéséről, egyéb juttatásairól és a megbízatásának esetleges határidejéről. Az ügyvezetőt a taggyűlés bármikor indokolás nélkül is visszahívhatja azonnali hatállyal, még akkor is, ha az eredeti megbízása alapján az ügyvezető alappal számolhatna azzal, hogy továbbra is foglalkoztatni fogják. Ennek az a magyarázata, hogy a GmbH-kra vonatkozó szabályozás szerint az ügyvezető „kettős viszonyban” van a társasággal: egyrészt „szervezeti”, másrészt „kötelmi viszonyban” és a szervezeti viszony erősebb a kötelmi viszonynál. A szervezeti viszony azért erősebb, mert a törvényhozó szerint a tagok és az ügyvezető között erős bizalmi viszony létezik, ami alapján a tagok bármikor visszahívhatják az ügyvezetőket.

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a taggyűlés – és nem az egyes tagok – kompetenciája utasítani az ügyvezetőket minden ügyben illetve egyes ügyletekben. Gyakori megoldás, hogy a taggyűlés megfogalmaz egy katalógust, ami meghatározza, mely ügyekben köteles az ügyvezető előzetesen engedélyt kérni a taggyűléstől (tipikusan: ingatlan vétellel, eladással kapcsolatos ügyletek, kölcsönfelvétel, alkalmazottak felvétele). Bár a GmbH-jog, szemben a magyar társasági joggal, nem jelöli ki a taggyűlést, mint „legfőbb szervet”, a gyakorlatban mégis a GmbH taggyűlése számít a legfőbb döntéshozónak. Az ügyvezető kijelölésére valamint utasítására vonatkozó jogkörei mellett a taggyűlés ugyanis olyan átfogó és lényeges döntéshozatali kompetenciákkal bír, mint például a társasági szerződés módosítása, a társaság átalakulása, megszűnése.

Ha egy GmbH munkavállalóinak száma eléri a törvényben meghatározott 500 főt, a GmbH köteles felügyelőbizottságot létrehozni, amelyben a munkavállalók képviselői helyet kell kapjanak. Ettől függetlenül a tagok maguk is dönthetnek felügyelőbizottság létrehozásáról, amely szervet taggyűlési kompetenciákkal is felruházhatnak (a magyar jogban ehhez hasonló intézmény az ügydöntő felügyelőbizottság).

A felügyelőbizottság helyett vagy mellet egy külön tanácsadó testületet is létrehozhatnak a tagok („*Beirat*”), aminek szintén lehetnek bizonyos anyagi hatáskörei. Így például a társasági szerződés felhatalmazása alapján a *Beirat* kinevezheti és visszahívhatja a társaság ügyvezetőit, vagy dönthet bizonyos ügyletek jóváhagyásáról. A gyakorlatban ezt a szervet legtöbbször azonban kizárólag tanácsadói funkciókkal ruházzák fel, hogy segítse az ügyvezetést a társaság szempontjából meghatározó stratégiai döntések meghozatalában. Manapság, leginkább a startupnak számító GmbH-kban bevett szokás, hogy ismert személyiségek, üzletemberek a társaság *Beiratjának* tagjaként segítik a GmbH-t a kapcsolat- és brandépítésben.

III. Osztalék, kifizetések és tagi kölcsön

A GmbH tagjai, a taggyűlés döntése alapján részesülhetnek az osztalékból, a társaság tárgyévi adózott eredménye terhére, mégpedig üzlet részük arányában (hacsak a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik). Ha a tagok egy olyan GmbH-t alapítanak, amelynek alacsonyabb a törzstőkéje, mint 25 000 euro (lásd a következő alcímben), eltérő szabályokat kell alkalmazni. Kisebb, illetve egyszemélyes GmbH-k esetén gyakori megoldás, hogy a társaság eredményét az ügyvezető-tag ügyvezetői fizetésformájában kapja meg, ami megfelelően csökkenti a társaság bevételeit, illetve eredményét – és ezzel közvetve a társaság által kifizetendő társasági adót.

Ezen felül a társaság elvileg – társasági jogi oldalról – mindaddig teljesíthet kifizetéseket a tagok javára, amíg ez a tevékenység nem csökkenti a társaság saját tőkéjét a bejegyzett törzstőke alá. Adójogi szempontból azonban az ilyen kifizetéseket legtöbbször kritikusan kell vizsgálni, mert nem megengedett osztalékfizetésnek számítanak és ezért külön adófizetési kötelezettséget von maga után. Ez különösen igaz vállalatcsoportokon belüli „cash-pool-rendszerekre”, amelyekben a tagok számára a társaság által nyújtott hitelek tiltott kifizetésnek minősülhetnek. Egy ilyen rendszer nagy előnye, hogy a vállalatcsoporton belül az uralkodó tag a vállalatcsoport egészének igényei alapján abba a társaságba csoportosíthatja a tőkét, ahol éppen szükség van rá. Ez az előny azonban a hitelezők szempontjából hátránynak számít, hiszen a vállalatcsoporton belüli pénzmozgás veszélyeztetheti követeléseik kifizetését. A vállalatcsoporton belül az ellenőrzött tagok kisebbségi tulajdonosait is hasonló veszély fenyegeti, ugyanis eleshetnek az osztalékfizetés lehetőségétől, ha a vállalatcsoportban uralkodó tag érdekei éppen mást kívánnak. A német jogalkotó ezt a nehézséget látva néhány éve bevezette azt a szabályt, ami szerint a tagok javára teljesített kifizetések (amelyekre nem az osztalékfizetés szabályai vonatkoznak) akkor megengedettek, ha a kifizetés ellenértékeként a tag megfelelő biztosítékot nyújt vagy értéke alapján megfelelő követelést engedményez. Az ilyen kifizetések esetén az ügyvezetőknek nagy körültekintéssel kell vizsgálniuk, hogy a társaság követelése, illetve a társaság javára nyújtott biztosíték fedezi-e azt a kockázatot, ami a tag részére teljesített kifizetésből adódik.

Tagi kölcsönök esetén a következő körülményekre kell figyelmet fordítani. A gyakorlatban a felszámoló egy fizetésképtelen GmbH esetében azt vizsgálja, hogy a GmbH a felszámolási eljárás kezdő napját megelőző egy évben fizetett-e vissza tagi

kölcsönt, illetve az eljárás kezdő napjához képest 10 évre visszamenőleg nyújtott-e biztosítékot a tagnak. Az ilyen kifizetéseket, illetve biztosíték nyújtásokat jogosult a felszámoló megtámadni és visszakövetelni a tagtól. Szintén követelheti a felszámoló a tagtól azt az összeget, amit a társaság egy (harmadik) hitelezőnek annak kölcsönkövetelésére visszafizetett, ha a tag erre a követelésre megfelelően nyújtott a társaság javára biztosítékot.

IV. Unternehmergeellschaft (haftungsbeschränkt) – vagyis a „kis GmbH”

Az angol limited liability company formában bejegyzett cégek 2004 óta tartó németországi és az európai kontinens többi országára is kiterjedő növekvő népszerűsége miatt a német törvényalkotó 2008-ban bevezette azt a lehetőséget, hogy a potenciális tagok kevesebb, mint 25000 euró törzstőkével is alapíthassanak GmbH-t. Mindegyik tag köteles átvenni egy darab minimum egy eurós törzsbetétet, tehát előfordulhat, hogy egy egyszemélyes társaság törzstőkéje egy euró összeget tesz ki. Az ilyen GmbH elnevezése a törvény szerint *Unternehmergeellschaft* vagy UG (*haftungsbeschränkt*). Az „UG megoldás” valamennyire hasonló az új Ptk. által a kft-nél bevezetett „technikához”, ami szerint a tagok a törzsbetétjüket nem kötelesek befizetni az előírt határidőn belül, de addig nem fizethető osztalék, amíg a társaság eredménye és a tagok által befizetett vagyon együttesen el nem éri a társaság törzstőkéjének összegét. A német megoldás szerint a tagok évente kötelesek a társaság tárgyévi eredményének egynegyedét tartalékként lekötni, és ekként feltüntetni a társaság mérlegében. Ezt a tartalékot a tagok – saját céljaikra (osztalék kifizetés) – mindaddig nem használhatják fel, amíg nem alakítanak egy GmbH-t 25 000 eurós törzstőkével. Ezen cégforma elnevezését külön is fel kell tüntetni a cégnévben – ezen előírás célja, hogy külön felhívja a hitelezők figyelmét arra, hogy ebben az esetben nem egy minimum 25 000 eurós törzstőkével rendelkező GmbH-val lépnek üzleti kapcsolatba. Egy UG alapításához szintén szükség van társasági szerződésre, amelyet közjegyzőnek kell hitelesítenie. Ha a társaság alapítói szerződésmentát használnak, a közjegyzői hitelesítés költségei körülbelül 200 eurót tesznek ki.

A fenti eltéréseken túl az UG-kre korlátozás nélkül alkalmazandóak a *GmbH-Gesetz* szabályai, valamint a GmbH-kra vonatkozó számviteli és adózási előírások.

V. Összefoglalás

A GmbH elterjedtsége Németországban is nagyon magas. Nem véletlenül. A rugalmas diszpozitív belső rendszere kedvező majdnem minden tagi struktúrára, másrészt nem felelnek a tagok a saját vagyonukkal a hitelezőkkel szemben. A GmbH ezért alkalmas egyszemélyes kisipari cégeknek, kisebb és nagyobb családi vállalatoknak és nemzetközi piacokon működő vállalatcsoportoknak is. Mivel a GmbH-Gesetz már több mint száz éves, ezért a társasági jogon belül – a bírói gyakorlat és a jogtudomány eredményei alapján – önálló területként tudott fejlődni. Az *Unternehmergeellschaft* (*haftungsbeschränkt*) mint „kis GmbH” olcsóbb alternatíva azoknak, akik nem tudják,

illetve nem akarják befizetni a törvényben előírt 25 000 eurós törzstőkét. Ez utóbbi megoldás – feltehetőleg az elhúzódó gazdasági válság miatt is – igen népszerűnek bizonyult. 2008-as bevezetése óta 2014.január 1-jén már 93.000 UG-t jegyeztek be Németországban, tehát a jogalkotó egy megfelelő alternatívát talált az angol limited liability company-val szemben. Ettől függetlenül az UG (*haftungsbeschränkt*) elismertsége üzleti körökben nem túl magas, mert a tapasztalat szerint kevés ilyen társaságnak sikerül felépíteni egy komolyabb üzletet.

Baumann Marcell:
Társasági jog Németországban III. – A részvénytársaság

A német társasági jogot bemutató cikk-sorozatunk a harmadik és egyben utolsó részéhez érkezett. A német jogalkotó a német részvénytársaságot („AG”) kifejezetten és átfogóan először 1861-ben szabályozta a kereskedelmi törvénykönyvben („Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch”), de már az 1794-es porosz általános földtörvény („Allgemeines Landrecht”) is tartalmazott a részvénytársaságra vonatkozó rendelkezéseket. 1965 óta van hatályban az Aktiengesetz („AktG”), a német részvénytársaságokról szóló törvény. Az AG hagyományosan és még manapság is tipikus társasági formája a nagy tőkét igénylő, különösen a tőkepiacokon működő vállalatoknak. Emiatt a részvénytársaságok száma Németországban lényegesen alacsonyabb, mint a GmbH-ké. 2014. január 1-jén összesen 16005 db AG volt bejegyezve a cégjegyzékbe. Emellett 297 db, ún. „német európai részvénytársaság („SE”) létezett, valamint 287 db Kommanditgesellschaft auf Aktien („KGaA”), az AG egy sajátos változata. Fontos kiemelni, hogy az AG társasági adót és iparűzési adót, valamint a többi tipikus adót – mint például forgalmi adót – is köteles fizetni.

I. Alapítás és kógenia

Akárcsak a GmbH esetén, AG-t is legalább egy természetes vagy jogi illetve jogképes személy alapíthat közjegyző által hitelesített alapszabályban. Feltétel az is, hogy az alaptőke minimum 50.000 euró (kb. 15 millió Ft) legyen. A részvényeseknek minden egyes részvényre be kell fizetniük a törvényi minimumösszeg negyedét. Az apportokat csak teljes összegben teljesíthetik a részvényesek - ekkor egy független könyvvizsgálónak kell megítélnie az apport értékét, és ezt köteles külön jegyzőkönyvben rögzíteni („Gründungsprüfung”). Emellett az igazgatóság köteles – pénzbeli befizetések esetében is – írásban beszámolni az alapításról, de különösen az egyes befizetésekről („Gründungsbericht”). Az alaptőke védelme érdekében a társaság az alapításától számított két éven belül a részvényesek tíz százalékával csak akkor köthet szerződést az alaptőke tíz százalékát elérő vagyontárgyokról, ha ezt a közgyűlése jóváhagyta. Mindezt megelőzőleg a felügyelőbizottságnak és egy könyvvizsgálónak egy bonyolult eljárásban meg kell vizsgálnia, hogy a szerződésben kiszabott vételár arányos-e a vagyontárgy értékével, amelyet a társaság megvett a részvényestől.

Az AG névre szóló és bemutatóra szóló részvényeket is kiadhat, amelyek különböző jogokat tartalmazhatnak. A magyar joggal ellentétben az AktG nem tartalmaz részletes szabályokat az egyes részvényfajtákhoz, hanem egyszerűen úgy rendelkezik, hogy a részvények „különböző jogokat nyújthatnak” az egyes részvényeseknek, így különösen az osztalék kifizetésekkel kapcsolatban. Hasonlóan a magyar Rt-hez, az AG sem adhat ki részvényeket többlétszavazati jogokkal.

Azonban a magyar szabályozástól eltérően az AktG nem különbözteti meg a nyilvánosan működő és a zártkörűen működő részvénytársaságokat, így társasági szempontból mindegyik AG egyformán működik, függetlenül attól, hogy hány részvényt adott ki a társaság és ezek be vannak-e vezetve a tőzsdére. A nem tőzsdén működő társaságok javára a törvény néhány könnyítést tartalmaz, például a közgyűlés összehívása és lebonyolítása tekintetében. Így például nem kell közleményben közzétenni az összehívást, hanem egyszerű levéllel is összehívhatja az igazgatóság a közgyűlést. Nélkülözhető a közgyűlés jegyzőkönyvének közjegyzői hitelesítése is, kivéve, ha az alapszabály módosításáról határoznak a részvényesek (ez utóbbi esetben mindig kötelező a közjegyzői hitelesítés). Amíg egy AG nem ér el egy meghatározott mérlegfőösszeget, forgalmat és/vagy munkavállalói létszámot, csak egyszerűsített számvitelt kell vezetnie, valamint publikációs kötelezettsége keletkezik. A törvény szigorúan megszabja az alapszabály minimum tartalmát és abszolút alapelvként kimondja, hogy az alapszabály csak olyan esetekben térhet el az AktG rendelkezéseitől, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi. Kiegészítő szabályokat annyiban tartalmazhat az alapszabály, amennyiben az AktG az adott kiegészítő rendelkezéseket nem szabályozza. Ebből az következik, hogy az AktG rendelkezései (ellentétben a GmbH és a személyegyesítő társaságokkal, ahol a törvényi rendelkezések túlnyomó része diszpozitív) teljesen és átfogóan kógensek. Ez az alapelv arra a gondolatra épül, hogy a számos jövőbeli részvényes és hitelező szemében a részvény egy „standardizált termék” kell, hogy legyen, amit gyorsan és egyszerűen el lehet adni. A kógencia ehhez járul hozzá, a részvényeseknek és hitelezőknek nem kell sok erővel informálódni az illető társaság belső rendszeréről és így könnyen eladhatók a részvények. Mivel az AG-k túlnyomó része nem működik tőzsdén, a 2000-es évek közepén a jogtudomány egyre több kételyt fogalmazott meg azzal kapcsolatban, hogy valóban szükséges és értelmes alkalmazni a nem tőzsdén működő AG-kra ezt az átfogó kógenciát. Azonban a törvényhozó nem tudta magát rávenni, hogy bevezesse a diszpozitivitást a nem tőzsdén működő AG-t illetően, tehát megmaradt a merev, de megbízható rendszer az AG esetén.

II. Belső szervezet

Az AG-nak kötelezően létrehozandó három szerve a közgyűlés, az igazgatóság és a felügyelőbizottság. Eltérően a magyar jogtól, a felügyelőbizottság minden AG-nál kötelező, függetlenül attól, hogy az illető társaságnak be vannak-e vezetve részvényei a tőzsdén, illetve a tőkepiacon.

II.1. Közgyűlés (Hauptversammlung)

A közgyűlés hozza meg a legfontosabb döntéseket az AG-n belül, így elsősorban az alapszabály módosításáról, az alaptőke felemeléséről és a felügyelőbizottság tagjairól, valamint a nyereség elosztásáról határoz. Szigorú, formális szabályok alapján lehet csak összehívni és lebonyolítani a közgyűlést – a legkisebb hiba is veszélyeztetheti a határozat érvényességét. Ezeket a nagy „hiba- lehetőségeket” sok részvényes ki is használja a saját céljaira; az utóbbi évtizedekben ennek megfelelően kialakult egy bizonyos „perelési-kultúra” a (nagyobb) részvénytársaságoknál. Ezt a törvényhozónak sikerült néhány

szigorítással az utóbbi években valamennyire korlátozni. Így például a társaság egy külön eljárás során a másodfokú bíróságtól kérheti a közgyűlési határozat bejegyzését, ha ezt a határozatot egy részvényes megtámadta. Amennyiben például a per nyilvánvalóan alaptalan, illetve a felperes részvényes érdeke nem sérül, a bíróság megengedheti az adott határozat bejegyzését, mielőtt még az elsőfokú bíróság döntene a határozat érvényességéről.

A GmbH-től eltérően az AG-k esetén komolyabb kisebbségi jogokat biztosít a törvény. Így például a részvényesek 5%-a kérheti a közgyűlés összehívását, illetve a napirend kiegészítését. Indokolt gyanú alapján már a részvényesek egy százaléka bírósági felhatalmazást kérhet, hogy könyvvizsgáló vizsgálja meg az igazgatótanács utolsó öt évre vonatkozó ügyvezetését, valamint a felügyelőbizottság tevékenységét is. A könyvvizsgáló által feltárt tények alapján a közgyűlés határozhat arról, hogy az igazgatótanács és/vagy a felügyelőbizottság tagjait felelősségre vonja a társaság.

II.2. Igazgatóság (Vorstand)

Az igazgatóság az AG (egyetlen) ügyvezető szerve, továbbá szintén ez a szerv képviseli az AG-t harmadik személyekkel szemben. Tagjait a felügyelőbizottság nevezi ki és hívja vissza, ebből következőleg a közgyűlésnek semmiféle tényleges befolyása nincs rá, és a törvényi kógenca eredményeképp nem is lehet másképp felhatalmazni az alapszabályban. A felügyelőbizottság dönt továbbá az ügyvezető megbízásának feltételeiről, különösen a fizetéséről, egyéb juttatásokról és a megbízásának idejéről. Az igazgatóság díjazását az AktG részletesen és szigorúan szabályozza a részvényesek és a társaság érdekében. E kapcsolatban fontos alapelvet mond ki a törvény: A felügyelőbizottságnak ügyelnie kell arra, hogy az igazgatóság díjazása arányos legyen az igazgatóság feladataival és teljesítményével, valamint a társaság gazdasági helyzetével. Tőzsdén működő társaságok esetében a felügyelőbizottság köteles meghatározni egy „hosszú távú” díjazást. Ezt követően a törvény alapján az esetleg változó díjazási komponenseket több évre vonatkoztatva kell kiszámítani, ezek nem függhetnek rövidtávú vagy egyszeri gazdasági sikerektől. Ha lényegesen rosszabbodik a társaság gazdasági helyzete, a felügyelőbizottságnak kell döntenie az igazgatóság tagjai díjazásának csökkentéséről. A törvény ennek érdekében felhatalmazza a felügyelőbizottságot, hogy az igazgatóság beleegyezése nélkül csökkentse a fizetését.

Az aránylag nagy számú, tőzsdén működő AG-k kapcsán az igazgatóság nagyon magas fizetése miatt az elmúlt években intenzív vita folyt arról, hogy szigorítsák-e tovább az igazgatóság díjazásának rendszerét az AktG-ben. Felmerültek olyan tervek is, hogy a közgyűlésnek biztosítsanak hatáskört az igazgatók díjazásáról való döntésre és ne csupán a felügyelőbizottság dönthessen egyedül az ilyen kérdésekről. A tőzsdei AG-kra vonatkozó felelős vállalatirányítási elvek még további javaslatokat is tartalmaznak, például hogy az éves beszámolóban a számviteli szabályok szerint fel kell tüntetni az igazgatók díjazásának összegét és összetételét is.

Amint meghaladja a társaság alaptőkéje a 3 millió eurót, köteles kéttagú igazgatóságot kinevezni. Követve a GmbH-ra vonatkozó szabályozást, az igazgató „kettős viszonyban”

áll a társasággal: egyrészt „szervezeti”, másrészt „kötelmi viszonyban”. A szervezeti viszony erősebb a kötelmi viszohnál, ez azt jelenti, hogy ha a felügyelőbizottság az igazgatót megválasztása idejének letelte előtt visszahívja, akkor ez nem érinti a kötelmi illetve megbízási szerződést. Az igazgatóság tagjai legfeljebb öt évre választhatók meg. A tisztség további öt évre történő meghosszabbításához egy újabb felügyelőbizottsági döntés szükséges. Ezek a szabályok vonatkoznak szintén a megbízási szerződésre is, ezáltal biztosítva van, hogy a lejárt öt éves határidő után nem kell a távozó igazgatónak fizetést adni, ez azonban nem akadályozza, hogy végkielégítést kapjon az igazgató.

A magyar joggal és az Nyrt-re vonatkozó szabályozással szemben az AG részvényesei nem dönthetnek arról, hogy a „dualista irányítási rendszer” helyett egy „monista irányítási rendszer” működjön. A monista modell szerint nem létezik felügyelőbizottság mint külön szerv, hanem annak feladatait lényegében az igazgatótanács egyes tagjai végzik. Ezt a monista rendszert csak a (német székhelyű) európai részvénytársaságnál vezethetik be a részvényesek.

Az igazgatónak átfogó és erős jogosítványai vannak: megszabják a társaság stratégiai üzletpolitikáját és meghozzák a lényeges vállalati döntéseket. Sem a közgyűlésnek, sem a felügyelőbizottságnak nincs hatásköre ezekben a kérdésekben. Továbbá a GmbH-rendszerrel szemben az AG-nál sem a közgyűlés, sem a felügyelőbizottság nem utasíthatja az igazgatóság tagjait. Az igazgatók nem felelnek minden „rossz” üzleti döntésért, ez az angol jogrendszerből átvett „Business Judgement Rule” biztosítja. Ez az elv kimondja, hogy nem szegi meg az igazgató a törvényben előírt ügyvezetési köteleességeit, ha egy „vállalkozói döntésnél ésszerűen abból indult ki, hogy a rendelkezésre álló információk alapján a társaság javára cselekszik”.

II.3. Felügyelőbizottság (Aufsichtsrat)

A felügyelőbizottság látja el az „ellenőrző szerv” feladatait az AG-n belül. Ellenőrzi és vizsgálja az igazgatóság tevékenységét. Tagjait a közgyűlés választja meg öt évre, de bármikor visszahívhatja minősített többséggel, feltéve hogy az alapszabály nem tartalmaz eltérő rendelkezést. Rendkívüli körülmények esetén a bíróság is visszahívhatja a tagokat, ha ezt a többi tag szabályszerűen kérelmezi.

A felügyelőbizottságnak legalább három tagja van, de a törvény az alaptőke nagyságától függően meghatározza a taglétszám maximumát (például nem lehet kilencnél több tagja, ha az alaptőke eléri az 1.500.000 eurót). Amint a munkavállalók száma eléri az 500-at, a felügyelőbizottság egyharmadát a munkavállalókból kell megválasztani. A több mint 2000 munkavállaló kötelezi az AG-t, hogy tizenkét tag legyen a felügyelőbizottságban és ebből hat tag képviseli a munkavállalókat. A közgyűlés határoz a felügyelőbizottsági tagok díjazásáról, ennek arányban kell állnia a tagok feladataival és a társaság gazdasági állapotával.

Ahogy fentebb már említésre került, a felügyelőbizottság egyik fontos feladata az igazgatók kinevezése, visszahívása és azok díjazásának meghatározása. Emellett lényeges funkciója az is, hogy ellenőrizze az igazgatóság ügyvezetését, ugyanakkor azt

tanácsadással is támogassa. Ennek érdekében az igazgatóság rendszeresen köteles beszámolni a felügyelőbizottságnak az aktuálisan folytatott és tervezett üzleti politikájáról, az üzleti eredményekről és a legfontosabb társasági fejleményekről. Az egyes felügyelőbizottsági tagok a társaság minden ügyeiről bármikor kérhetnek információt, illetve felvilágosítást, valamint betekinhetnek a társaság üzleti könyveibe, irataiba. A felügyelőbizottság a közgyűlést akkor hívhatja össze, ha véleménye szerint ez szükséges a társaság érdekében és rendkívüli körülményekre hivatkozással visszahívhatja az igazgatókat. Továbbá a felügyelőbizottság képviseli a társaságot az igazgatókkal szemben, különösen az egyes perekben (pl. kártérítési per az igazgató ellen) és ügyletekben. Szintén fontos feladata az éves beszámoló megvizsgálása és az erről szóló beszámoló elkészítése a közgyűlés részére.

Az éves beszámoló a felügyelőbizottság jóváhagyásával válik hatályossá, ez alapján határozhat a közgyűlés az osztalékok kifizetéséről, illetve az eredmény elosztásáról. Ezen feladatokat tekintve megállapíthatjuk, hogy komoly munkával jár a felügyelőbizottsági tagság, különösen nagyobb, tőzsdei társaságok esetén. Ezt támasztja alá az AktG azon rendelkezése is, miszerint a felügyelőbizottság tagjai a társasággal szemben felelnek azok a károkért, amelyek abból keletkeztek, hogy nem ellenőrizték megfelelően az igazgatók ügyvezetését. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a kilencvenes évek végéig a legtöbb felügyelőbizottság nem működött professzionálisan, és hiába volt szabályozva a felügyelőbizottság felelőssége, ez csupán „papíron” érvényesült, a gyakorlatban alig volt ez alapján per, bírósági döntés. Ez időközben megváltozott, a bíróságok többször hoztak olyan döntést, ahol azért mondták ki a tagok felelősségét a társasággal szemben, mert nem jártak el kellő gondossággal. A Legfelsőbb Bíróság például kimondta, hogy megszegi a felügyelőbizottság a köteletségét, ha nem jár el azokkal az igazgatókkal szemben, akik felróható módon kárt okoztak a társaságnak. Büntetőjogi szempontból is lényeges fellépnie a felügyelőbizottságnak, ha például súlyosan felróható magatartásra utaló tényeket észlel. Ilyenkor kötelező lehet az igazgató azonnali visszahívása a rendkívüli körülményekre hivatkozva, ellenkező esetben esetleg bűnsegédlettel is vádolhatják a tagokat.

III. Osztalék

A GmbH-val szemben az AktG lényegesen bonyolultabban szabályozza az osztalék-kifizetéseket. A tőkevédelem érdekében előírja a törvény, hogy az éves többlet öt százalékát a társaság köteles tartalékként félretenni, amíg ez az összeg eléri az alaptőke tíz százalékát. A fennmaradó éves nyereséget közgyűlési határozat alapján ki lehet fizetni a részvényeseknek részesedésük arányában. Azonban a közgyűlés úgy is határozhat, hogy a teljes nyereséget nyereségi tartalékként félreteszi és ezáltal erősíti a társaság tőkéjét. Más kifizetéseket a részvényesek javára nem enged meg az AktG. Hasonlóan a GmbH-joghoz, a német jogalkotó az AG-knál is bevezette néhány éve azt a szabályt, miszerint a tagok javára teljesített azon kifizetések, amelyek nem számítanak osztalék kifizetésnek, megengedhetőek, ha a kifizetésért cserébe a társaság megfelelő biztosítékot vagy követelést kap. Az ilyen kifizetések esetén az ügyvezetőknek nagy körültekintéssel kell vizsgálniuk, hogy a társaság követelése, illetve a társaság javára nyújtott biztosíték

fedezi-e azt a kockázatot, ami a tag részére teljesített kifizetésből adódik. Arra is figyelnie kell, hogy a társaság követelése illetve biztosítéka behajtható legyen.

IV. Kommanditgesellschaft auf Aktien (KGaA)

A KGaA a német részvénytársaságnak egy különleges formája, azonban kevésbé elterjedt (2014 elején mindössze 287 db bejegyzett társaság létezett). A KGaA egy „keverék” társasági forma: a betéti társaság és a részvénytársaság jellemzői vegyesen vonatkoznak rá. Ezért az AktG mellett részben alkalmazandóak a német kereskedelmi törvénykönyvben, a HGB-ben foglalt Kommanditgesellschaft szabályai is. A KGaA minimum egy beltágból és egy úgynevezett „kültagrészvényes”-ből ("Kommanditaktionär") áll. A beltág, aki vagy természetes vagy jogi személy, a teljes vagyonával felel a hitelezőkkel szemben. Leggyakrabban egy GmbH vagy egy AG veszi fel a beltág „szerepét”. Csakúgy, mint a német betéti társaságnál, a beltág gyakorolja az ügyvezetői szerv jogköreit és jogosult képviselni a társaságot harmadik személyekkel szemben. Épp ezért a KGaA-ban – az AG-val ellentétben – nem létezik igazgatóság (Vorstand) mint ügyvezetői szerv. A kültagrészvényesek veszik át a részvényeket a megfelelő befizetésekért cserébe, a társaság minimum alaptőkéje pedig szintén 50.000 euró.

A közgyűlés csak a kültagrészvényesekből áll, a beltág nem vehet részt benne, csupán akkor, ha neki is részvényei vannak, illetve ő is kültagrészvényes. A közgyűlés határoz az osztalék kifizetéséről, a felügyelőbizottság tagjai megválasztásáról illetve visszahívásáról. Amikor a közgyűlés olyan tárgyról határoz, melyekhez a betéti társaságnál is kell a beltág szavazata, a közgyűlés határozata csak akkor lép hatályba, ha ezt a beltág is jóváhagyta (például lényeges üzleti döntések, az évi beszámoló jóváhagyása stb.).

Kötelezően létrehozandó szerv a felügyelőbizottság is, ennek tagjait a közgyűlés választja meg. Ellentétben az AG-vel, a KGaA felügyelőbizottságának hatásköre kisebb: nem ő választja meg az ügyvezető szervet. Az ügyvezetésre a KGaA-ban csak a beltág jogosult, erre a feladatra nem egy társasági szerv választja meg, hanem már törvényileg rendelkezik a szükséges jogosítványokkal. Ebből adódóan a felügyelőbizottságnak a beltág által végzett ügyvezetés vizsgálata az egyetlen feladata.

Összességében a KGaA-nak aránylag bonyolult belső szervezeti szabályozása van. Épp ezért az AG mellett nem nyert nagy gyakorlati fontosságot. Ugyanakkor a vállalkozóknak azért lehet vonzó lehetőség az AG-val szemben, mert amíg a vállalkozó tölti be a beltági funkciót, csak ő vezetheti a társaság ügyeit, függetlenül a kültagrészvényesektől, illetve a közgyűlési határozatoktól. A kültagrészvényesek az AG részvényeseivel szemben nem hívhatják vissza és nem nevezhetik ki az új felügyelőbizottság tagjait és így közvetve az ügyvezetői szervet sem. Emellett viszont a KGaA részvényeit ugyancsak be lehet vezetni a tőzsdére. Következésképp a KGaA jó választás lehet nagyon nagy családi vállalkozásoknak, akik egyaránt keresik a tőkepiac előnyeit és beltágként akarják tovább vezetni a társaság üzleteit. Ilyen formában működik a „Henkel” vállalat, a Fresenius és a

Merck cég is. A fentebb ismertetett indokok alapján szerveztek meg néhány football clubbot is Németországban, mivel a Német Labdarúgó-szövetség feltételei szerint profi footballcsapat csak akkor kaphat engedélyt, ha nem áll fenn annak veszélye, hogy a befektetők felvásárolják a klubot. A legismertebb példák ebben a tekintetben a Borussia Dortmund, illetve az 1. FC Köln.

V. Összefoglalás

A német részvénytársasági jog hosszú hagyománnyal rendelkező, komplex és igényes jogterület. Működése, különösen a belső szervezete a GmbH-nál és a személyegyestársaságoknál lényegesen nehezebben kezelhető. Amíg csak szoros személyi kapcsolatban álló kevés alapító szeretne egy társaságot működtetni, az esetek túlnyomó részében az AG nem alkalmas társasági forma, még akkor sem, ha néhány könnyítést tartalmaz az AktG a kisebb társaságok tekintetében. Továbbá az alapításra vonatkozó költségek is jóval magasabbak, mint a GmbH-nál, valamint kötelező a háromtagú felügyelőbizottság, amelynek lelkiismeretesen kell elvégeznie a feladatait, mivel a bírósági gyakorlat a felügyelőbizottság kötelességeit komolyan veszi. A GmbH-joggal szemben az AktG tartalmaz néhány jelentős kisebbségi jogot, ami a kisebbségnek a többséggel szemben aránylag nagy hatalmat nyújt. Ezzel ellentétben, a nagytőkés és a tőkepiacokon működő cégeknek természetesen az AG megfelelő társasági forma, mivel a részvények könnyen átruházhatóak, valamint a transzparens üzletpolitika és a kógencia, illetve a szigorú szabályzat erősíthetik a befektetők társaságba vetett bizalmát. A KGaA jellemzően nem terjedt el, működése meglehetősen bonyolult az AktG és a német betéti társaság szabályai együttes alkalmazása miatt. Ugyanakkor lassan, de egyre jobban elterjed az európai részvénytársasági forma Németországban is, erre vonatkozóan már megszülettek az első felsőbb bírósági döntések is.

MELEGJOGOK

Mátyás Ferenc:

“A méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással”¹

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága június végi döntésében leszögezte, hogy az Alkotmány Tizennegyedik Kiegészítése kötelezően írja elő, hogy minden államnak engedélyeznie kell az azonos nemű emberek közötti házasságot, valamint el kell ismernie a két azonos nemű ember között egy másik államban törvényesen engedélyezett és kötött házasságot. Cikksorozatunk első részében bemutatjuk a Legfelsőbb Bíróság döntését, végigjárva azt az érvelési utat, amelyen a Bíróság is haladt döntése meghozatala során.

A Bíróságnak Michigan, Kentucky, Ohio és Tennessee államból származó perekben kellett döntést hoznia, amit 14 azonos nemű pár, valamint két olyan férfi indított meg, akinek azonos nemű partnere elhunyt. A perbeli államok joga a házasság fogalmát az egy férfi és egy nő közötti életközösségeként határozta meg. A kérelmezők azt sérelmezték, hogy az alperes állami tisztviselők megsértették az Alkotmány Tizennegyedik Kiegészítést, amikor megtagadták tőlük a házasságkötéshez való jogot, illetve amikor nem ismerték el törvényesnek egy másik állam által már elismert házasságot. Bár minden Kerületi Bíróság a kérelmezők javára döntött, de az alperesek fellebbezése során eljárt Egyesült Államok Hatodik Kerületi Fellebbviteli Bírósága az ügyeket egyesítette, és megváltoztatta a döntést, kimondva, hogy az államoknak nincsen alkotmányos kötelezettsége arra, hogy engedélyezze az azonos neműek házasságát vagy, hogy elismerje az államon kívül végrehajtott azonos neműek között kötött házasságot.

I. A Bíróság által vizsgált kérdések

Felülvizsgálata során a Legfelsőbb Bíróság két kérdésre szűkítette le a vizsgálatot:

1. A Tizennegyedik Kiegészítés előírja-e az államoknak a két azonos nemű ember közötti házasság engedélyezésének kötelezettségét? (Michigan és Kentucky ügyek).
2. A Tizennegyedik Kiegészítés előírja-e, hogy valamely államnak el kell ismernie azt az azonos neműek között kötött házasságot, amit olyan államban ismertek el és kötöttek meg, amely megadja ezt a jogot? (Ohio, Tennessee és Kentucky ügyek).

II. A döntésben kiemelt esetek

---

¹ Jelen cikkben az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntése rendelkező részének az összefoglaló fordítását közöljük. Elérhető: http://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf (Letöltve: 2015.11.04.).

A Bíróság a döntés indokolásában, az érvelés alátámasztására három eset tényállását fejtette ki részletesebben.

1. **OBERGEFELL v. HODGES ügy:** James Obergefell több mint két évtizede élt együtt John Arthur-ral. 2011-ben Arthurnál halálos végkimenetű amyotrófiás laterális szklerózist diagnosztizáltak. Obergefell és Arthur úgy döntöttek, hogy még mielőtt Arthur meghal, összeházasodnak, ezért Ohióból Marylandbe utaztak, ahol elismerték az azonos neműek házassága. Három hónappal később Arthur meghalt, az Ohioi törvények pedig nem tették lehetővé Obergefell-nek, hogy özvegyként kerüljön feltüntetésre Arthur halotti bizonyítványban.
2. **DEBOER v. SNYDER ügy:** April DeBoer és Jayne Rowse ápolónőként dolgozott ugyanabban a kórházban. 2009-ben és 2010-ben összesen két kisfiút és egy kislányt fogadtak örökbe. Mivel Michigan törvényei csak az ellenkező nemű házaspároknak, vagy egyedüli személyeknek tették lehetővé az örökbefogadást, így minden gyermeknek csak az egyik nő lehetett törvényes szülője. Vészhelyzet esetén mind az iskoláknak, mind a kórházaknak ehhez kellene igazodniuk. Ha pedig tragédia következne be bármelyikükkel, a másik félnek nincs törvényes felügyeleti joga a másik gyermek felett és a törvény nem is teszi lehetővé a másik gyermek örökbe fogadását, amelyet együtt neveltek.
3. **DEKOE v. TENNESSE ügy:** Ijpe DeKoe főtörzsőrmester 2011-ben parancsot kapott afganisztáni bevetésére. Egy héttel a bevetés megkezdése előtt DeKoe és partnere, Thomas Kostura New Yorkban összeházasodtak. A bevetés majdnem egy évig tartott. A visszatérés után Tennessee-ben telepedtek le, ahol DeKoe teljes munkaidőben a tartalék hadtestben dolgozott. Törvényes házasságuk „eltűnik”, amikor Tennessee-ben vannak, és „visszatér”, majd újra „eltűnik”, amikor utaznak az államhatárokon keresztül.

III. Időtlen kontra dinamikus házasság

Az alperesek szerint a házasság időtlen intézmény, és ezt az időtlenséget törné meg az intézmény azonos nemű párokra történő kiterjesztése. A Bíróság ezzel szemben úgy látta, hogy jóllehet a házasság intézménye a történelem során az ellenkező neműek közötti kapcsolatokra korlátozódott, de a házasságot a statikusság helyett sokkal inkább a dinamizmus jellemezte.

A házasság története ugyanis folytonosság és változás egyszerre. Egykor a pár szüleinek politikai, vallási, és pénzügyi megfontolásokon alapuló megegyezéseként tekintettek a házasságra (kényszerházasság), amely már az USA alapításának idejére is az egy férfi és egy nő közötti önkéntes szerződéssé fejlődött. Ugyanígy a nők társadalmi szerepe is változtatott a házasság intézményén. A menedék (coverture) évszázados doktrínája alatt, a házas férfit és nőt az állam egyetlen, a férfi által uralt jogi személyként kezelte, tagadva a férfiak és a nők egyenlő méltóságát. Az egyik állam törvénye, 1971-ben például úgy rendelkezett, hogy a férj a család feje, a feleség alá van vetve neki, törvényes civil

létezése beleolvad a férjébe, kivéve, amennyiben törvény ismeri el az önállóságát. Csak miután a nők politikai és tulajdonjogot szereztek, kezdte a társadalom megérteni és elfogadni, hogy a nőknek saját és egyenlő méltóságuk van. A házasság intézményének dinamikus fejlődése az elmúlt évszázadokban tehát nem csupán felületes változások voltak a Bíróság meglátása szerint. Ezek a változások megerősítették, és nem gyengítették a házasság intézményét. A változásokban mindig jelentős szerepet játszott maga az állam, amely a szabadság új dimenzióit tette elérhetővé az új generációk számára.

III.1. A meleg és lesbikus jogok dinamizmusa

A Bíróság ugyanezt a dinamizmust érzékelte a meleg és lesbikus jogainak megítélése során is. A 20. század közepén, hosszú ideig még maga az állam minősítette erkölcstelennek az azonos neműek kapcsolatát a legtöbb nyugati országban, e meggyőződésüket rendszerint büntetőjogi szabályokba is foglalták. Hiába kapott nagyobb egyre figyelmet a második világháborút követően a homoszexuális személyek méltósága, ez továbbra is konfliktusban állt mind a tételes joggal, mind pedig a széles körű társadalmi konvenciókkal. Ebben az időben a homoszexualitást sokan betegségként kezelték. A Pszichiátriai Társaság 1952-ben mentális zavarként aposztrofálta, egészen 1973-ig. Csak a legutóbbi időben ismerték fel, hogy a szexuális irányultság az emberi szexualitás egyik normális kifejeződése és mint olyan, megváltoztathatatlan.

A jogi megítélés területén az egyik első jelentős precedens a Bowers v. Hardwick ügy volt. A Bíróság 1986-ban fenntartotta a bizonyos homoszexuális cselekedeteket bűncselekménynek tekintő Georgia állambeli törvény alkotmányosságát. A Bower döntést csak 2003-ban, a Lawrence ügyben bírálta felül a Bíróság, kijelentve, hogy az a törvény, amelyik kriminalizálja az azonos neműek kapcsolatát, az lealacsonyítja a homoszexuális személyek életét. De a méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással, mondta a Bíróság, utalva arra, hogy rengeteg férfi és nő szenvedett el fájdalmat és megaláztatást a Bowers elutasításig tartó időszakban, és e sérülések hatásai kétségkívül sokáig megmaradtak még a Bowers hatály kívül helyezése után is.

III.2. Az azonos neműek házasságának kezdeti időszaka

1993-ban a Hawaii Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy Hawaii-nak a házasságot ellenkező nemű párokra korlátozó törvénye, szexuális alapon tesz különbséget, ezért alapos vizsgálatnak kell alávetni a Hawaii Alkotmány alapján. Bár a határozat nem rendelkezett arról, hogy az azonos neműek házasságát lehetővé kell tenni, egyes államok mégis aggodalmukat fejezték ki, és úja megerősítették jogszabályaiban a házasság definícióját, mint ellenkező nemű partnerek közötti életközösség. 1996-ban, a kongresszus elfogadta a Házasságvédelmi Törvényt [Defense of Marriage Act (DOMA)], amely a házasság definícióját minden szövetségi törvényben a „csak az egy férfi és egy nő közötti törvényes életközösségre” kívánta szorítani.

Persze a kibontakozó, széles körű vitában volt olyan állam, amelyik más következtetésre jutott. 2003-ban a Massachusettsi Legfelsőbb Igazságszolgáltatási Bírósága mondta ki, hogy az állam alkotmánya garantálja az azonos nemű párok házassághoz való jogát. Ezt követően, akár bírósági, akár jogalkotási eljárásban újabb államok biztosították az azonos nemű párok részére a házasság jogát. 2012-ben, az Egyesült Államok v. Windsor ügyben a Bíróság érvénytelenítette DOMA-t, mivel az megállapítása szerint, megengedhetetlenül lealacsonyította azokat az azonos nemű párokat, akik meg akarták erősíteni elkötelezettségüket egymással.

A Bíróság szerint, ha jogokat azon az alapon határoznák meg, hogy a múltban kik gyakorolhatták, akkor a joggyakorlat csupán önmaga folyamatos igazolásaként működne és az új csoportok, akiket egyszer kizártak, nem hivatkozhatnak ezekre a jogokra. A Bíróság ezért mind a házasságkötéshez való jog, mind a meleg és leszbikusok jogainak tekintetében elutasította ezt a megközelítést.

Sokan gondolták úgy, hogy az azonos neműek házassága rossz, és hogy következtetésük tisztességes és becsületes vallási vagy világnézeti előfeltevéseken alapul, és sem ők, sem a hitük nem becsúsz. A Bíróság szerint azonban, ha ez az őszinte, személyes ellenállás elfogadott törvénnyé és közérdekké alakul, annak szükségszerű következménye lesz, hogy az állam maga engedélyezi a kirekesztést, és alázza vagy bélyegzi meg azokat, akiknek megtagadták a szabadságát.

IV. A megfelelő törvényes eljárás klauzulája (Due Process Clause)

A Tizennegyedik Kiegészítés megfelelő törvényes eljárás klauzulája értelmében „egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül”. Az alapvető szabadságjogok védelmét a klauzula kiterjesztette bizonyos, az egyéni méltóságban és autonómiában központi szerepet játszó, személyazonosságot és meggyőződést meghatározó személyes választásokra.

A Bíróság álláspontja szerint az alapvető jogok felismerése és védelme alapvető kötelesség az Alkotmány értelmezésekor. A Bíróság szerint az alapvető jogok vizsgálatát mindig a történelem és a hagyomány vezeti, ezért a módszer tiszteletben tartja a történelmet és tanul belőle, de mindezt anélkül, hogy hogy hagyná, hogy a múlt egyedül uralkodjon a jelenben. Hiszen a Bíróság álláspontja szerint az igazságtalanság természete nem mindig látható a saját időinkben. Ezért amikor új nézőpont ellentétet tár fel az Alkotmány központi védelme és az elismert jogi korlátozás között, a szabadsághoz való jogot mindig figyelembe kell venni.

A megfelelő törvényes eljárás klauzuláját segítségül hívva már korábbi döntéseiben is megállapította a Bíróság, hogy a házassághoz való jog az Alkotmány védelme alatt áll. A Loving v. Virginia ügyben érvénytelenítette a különböző rasszok közti házasság tilalmát, kimondva, hogy a házasság egyike azon legalapvetőbb személyiségi jogoknak, amelyek elengedhetetlenek a szabad emberek boldogságra törekvéséhez. A Zablocki v. Redhail ügyben pedig arra a következtetésre jutott, hogy a házassághoz való jog sérelmét

eredményezi az olyan szabályozás, amely megakadályozza, hogy a gyerektartás megfizetésével elmaradt apák megházasodhassanak. Szintén a megfelelő törvényes eljárásra hivatkozva mondta ki a Bíróság a Turner v. Safley ügyben, hogy sérti a házassághoz való jogot a fogvatartottak házassághoz való jogát korlátozó szabályozás.

Tény azonban, hogy a Bíróság eddigi esetei a házassághoz való jog leírásakor ellenkező nemű partnerek közti kapcsolatot feltételeztek. Annak megítéléséhez, hogy ezek az ügyek alkalmazhatóak és értelmezhetők-e azonos nemű párokra, a Bíróság azokat az elveket és hagyományokat vizsgálta, amelyek miatt a házassághoz való jog régóta védelemben részesül. A vizsgálat négy tézisre épült.

1. Személyes választás és egyéni autonómia

Az első vizsgált elv abból indul ki, hogy a házasság tekintetében a személyes választás joga elválaszthatatlan része az egyéni autonómiának. A Bíróság álláspontja szerint a házassághoz való jog alapvető fontosságú minden egyén számára (ez szolgált a Loving ügy döntésének alapjául is), a házasságról való döntés pedig a legbensőségesebb döntések közé tartozik, amit az egyén tehet. A Massachusetts-i Legfelsőbb Igazságszolgáltatási Bíróság szerint, mivel megtestesíti a közös emberi voltunkat kifejező biztonságot, menedéket és kapcsolat iránti sóvárgást, a polgári házasság megbecsült intézmény, és a házasságról való döntés az önmeghatározás legjelentősebb cselekedetei közé tartozik. A házasság alaptermészete, hogy maradandó köteléken keresztül két személy közösen tudja megtalálni a másik szabadságát, ez pedig minden emberre igaz, függetlenül a szexuális irányultságtól.

2. A házassághoz való jog alapvető jog

A második elv szerint a házassághoz való jog alapvető jog, mert semmi máshoz sem hasonlíthatóan támogatja a két személy közti életközösséget. Ez volt a központi gondolat a Griswold v. Connecticut ügyben, amely kimondta, hogy az Alkotmány védi a házaspárok fogamzásgátláshoz való jogát, és a fogvatartott személyek házassághoz való jogát tiltó szabályozást eltörölő Turner ügyben is. A Bíróság szerint a házassághoz való jog minden olyan párt megillet, akik az egymás iránti elkötelezettségük által szeretnék meghatározni önmagukat. a Lawrence ügyben a Bíróság kimondta, hogy az azonos nemű pároknak ugyanolyan joguk van az intim kapcsolathoz, mint ellenkező nemű pároknak, és érvénytelenítette az azonos neműek intimitását bűncselekménynek nyilvánító törvényeket. A Bíróság szerint ugyanakkor az a szabadság, hogy büntetőjogi következmények nélkül lehet intim kapcsolatot folytatni, csupán egy lépés, de nem teljes szabadság ígérete.

3. A gyermekek és családok védelme

A házasság védi a gyermekeket és a családokat, a házassághoz való jognak ugyanis központi része az otthonalapítás és a gyermeknevelés szabadsága. A házasság, azáltal, hogy az elismerést és jogi struktúrát ad a szülők kapcsolatának, lehetővé teszi, hogy a gyermekek megértsék az integritást, saját családjuk közelségét, az egyetértést más családokkal mind a közösségen belül, mind a mindennapi életükben. A házasság ezen felül állandóságot és a stabilitást is nyújt, amelyek elengedhetetlenek a gyermek életében. Mivel a legtöbb állam lehetővé teszi a melegeknek és a leszbikusoknak, hogy örökbe fogadjanak és sok örökbefogadott és felnevelt gyermeknek azonos neműek a szülei, ezért

az azonos nemű párok kizárása a házasságból ellentétben áll a házassághoz való jog központi gondolatával. Ezért az azonos neműeket házasságból kizáró törvények sértik, és megalázzák az azonos nemű párok gyermekeit. A Bíróság kiemelte azt is, hogy a jog nem deklarálhatja azt, hogy a házasság kevésbé jelentőségteljes azok számára, akiknek nincs, vagy nem lehet gyermeke. Precedensek védik a házastársak azon jogát, hogy ne vállaljanak gyermeket, így a házasságkötésnek nem lehet feltétele a nemzési képesség vagy a gyermekvállalás melletti elköteleződés.

4. A házasság a nemzeti társadalmi rend alappillére

A Bíróság érvelése szerint, ahogy egy pár megfogadja, hogy támogatják egymást, úgy tesz fogalmat a társadalom, hogy támogatja a párt, szimbolikus elismerést és anyagi hasznot kínálva, hogy megvédhesse és fenntarthassa az életközösségét. Álláspontja szerint az államok maguk is hozzájárultak a házassághoz alapvető jellegéhez azáltal, hogy a jogi és társadalmi rend olyan sok oldalának központjába helyezték az intézményt. A házassági státusz magában foglalja például az adózási, öröklési, kórházi hozzáférési, egészségbiztosítási, gyermek-elhelyezési, gyermektartás és láthatási szabályokat is. A Bíróság szerint nincs különbség az azonos és az ellenkező nemű párok vonatkozásában a házasság tiszteletben tartása között, mégis megtagadják az államok az azonos nemű pároktól azokat az előnyöket, amiket az állam a házassághoz kapcsol. Ez kár több mint anyagi természetű, mivel az azonos nemű párok számára olyan instabilitást okoz, amit sok ellenkező nemű pár elviselhetetlennek tartana, ha a saját életében jelenne meg. Pont az állam által a házassághoz kapcsolt jelentőség teszi egyre értékesebbé a házasságot, így az ebből való kizárás azt tanítja, hogy a melegek és leszbikusok egyenlőtlenek.

Mindezek alapján a Bíróság szerint bár a házasság különböző nemű párokra történő korlátozása bár régen természetesnek tűnt, ma már nem áll összhangban a házassághoz való alapvető jog központi értelmével.

V. Egyenlő védelem elve és megfelelő törvényes eljárás

Az azonos nemű párok házasságának vizsgálatakor a megfelelő törvényes eljárás klauzulája mellett a szintén a Tizennegyedik Kiegészítésen alapuló egyenlő védelem elvét is alkalmazta a Bíróság a házasság engedélyezésének kimondásához („törvénykezés során az államok senkitől nem tagadhatják meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet”). A két elv bár független elveket rögzítenek, érdemi módon összefüggenek, mindkét koncepció a másik erősebb megértéséhez vezet. A már ismertetett ügyek közül több esetben is hivatkozott a bíróság az egyenlő védelem elvére is. A Loving ügyben a házasság kizárólag faji alapú osztályozáson alapuló tiltása egyenlőtlen bánásmódot jelentett a vegyes rasszú párok vonatkozásában. De ugyanúgy megjelent a Zablocki ügyben, ahol bírósági jóváhagyás nélkül zárták ki a gyermektartással tartozó apákat a házasság intézményéből. Sőt, az elv alkalmazásával kapcsolatban a Bíróság rámutatott arra is, hogy egy új szempont vagy társadalmi egyetértés képes indokolatlan egyenlőtleniséget feltárni a legalapvetőbb intézményeken belül, amelyek korábban észrevétlen maradtak, vagy nem vitatták őket. A menedék (coverture) eltörlése során a Bíróság az egyenlő védelem elvére hivatkozva érvénytelenítette a szexuális

egyenlőtlenségen alapuló házasságot előíró törvényeket. Így pont az egyenlőség elve lehet az, ami segíthet felismerni és korrigálni az egyenlőtlenséget a házasság intézményénél, megvédve a szabadság és egyenlőség Alkotmányon alapuló előírásait. Az eddig felsorolt ügyekhez hasonlóan szintén a két alkotmányos garancia összefonódó természete figyelhető meg a Lawrence ügyben, amikor a Bíróság érvénytelenítette az azonos neműek intimitását kriminalizáló törvényeket.

A Bíróság álláspontja szerint ugyanez a dinamizmus és összefonódás jellemzi a két elvet az azonos neműek házasságánál is. A támadott házassági törvények ugyanis egyenlőtlenek: az azonos nemű pároknak tiltott minden előny, amiket az ellenkező nemű pároknak nyújtanak, és ki vannak zárva egy alapvető jog gyakorlásából. Ez a korlátozás a Bíróság szerint súlyos és folyamatos kárt okoz, miközben arra szolgál, hogy a homoszexuálisokat és leszbikusokat alárendelt szerepre korlátozza. Mind az egyenlő védelem, mind pedig a megfelelő törvényes eljárás tiltja a házassághoz való alapvető jognak az ilyen indokolatlan megsértését, ezért az azonos nemű párokat nem lehet megfosztani e jog gyakorlásától.

VI. Károsítja-e az azonos neműek házassága a házasság intézményét?

Nem értett egyet a Bíróság az alperesek azon gyakran hangoztatott érvével sem, miszerint az azonos nemű párok házassága károsítja a házasság intézményét, ami egészen odáig vezethet, hogy emiatt kevesebb ellenkező nemű házasság fog keletkezni, mivel az azonos neműek házasságának engedélyezése elvágja a kapcsolatot a természetes szaporodás és a házasság között. A Bíróság érvelése szerint a házasságkötés és a gyermeknevelés körüli döntések számos személyes, romantikus, és gyakorlati megfontoláson alapulnak, és nem reális arra következtetni, hogy az ellenkező nemű pár úgy fog dönteni, mégsem házasodik meg, egyszerűen azért, mert ezt az azonos nemű párok is megtehetik. Teljesen logikátlan azt hinni, hogy az azonos nemű párok közötti szeretetnek és elkötelezettségnek az állam általi elismerése az ellentétes nemű párok bizalmas és személyes döntéseit meg fogja változtatni. Az ügyek mindegyike két beleegyező felnőtt jogát foglalja magába, a házasságuk így nem jelent veszélyt sem saját maguk, sem harmadik felek számára.

Tóth Mónika:
Melegházasság? Akkor vezessük be a poligámiát is!

Az Amerikai Legfelsőbb Bíróság 2015. június 26-i döntésében kimondta, hogy az Alkotmány Tizennegyedik Kiegészítése értelmében az azonos nemű párok házasságát minden államban engedélyezni kell, s minden államnak kötelessége elismerni egy más államban, azonos neműek közt kötött házasságot. A döntés azonban 5:4 arányban született meg, s a döntést ellenző négy bíró különvéleményei igen érdekes érvelést tárnak elénk.

Ez a döntés világszerte felkavarta a kedélyeket. Sokan örömmel fogadták, az egész Facebook szivárványba öltözött profilképekkel lett tele. Voltak azonban, akik kevésbé örültek a hír hallatán, s olyanok is, akik kifejezetten ellenezték. Így például az alabamai Pike County hagyatéki bírójának kijelentette, hogy amennyiben azonos nemű párokat is össze kell adnia, akkor ő inkább külön-nemű párokat sem ad össze.¹

Mivel a döntés kapcsán 5 bíró alkotta a döntő többséget, több különvélemény is született.

- Különvéleményt fogalmazott meg a Legfelsőbb Bíróság (továbbiakban: Bíróság) elnöke (John G. Roberts, Jr.), melyhez csatlakozott Antonin Scalia és Clarence Thomas bíró is.
- Majd Antonin Scalia is írt egy különvéleményt, kifejezve, hogy maximálisan egyetért az elnök által adott véleménnyel, azonban szeretné felhívni a figyelmet az amerikai demokrácia Bíróság általi fenyegetettségére, ezért külön is kifejti mondanivalóját, melyhez Thomas csatlakozott.
- Ezt követően szerepel egy különvélemény Clarence Thomas részéről, melyhez Antonin Scalia csatlakozott.
- A különvélemények sorát pedig Samuel Anthony Alito, Jr. zárja, akinek véleményéhez Antonin Scalia és Clarence Thomas csatlakozott.

Mivel vezérelvünk, hogy egy téma alapos megismeréséhez szükséges mindkét oldal álláspontjának megismerése, fontosnak tartjuk a kisebbségi álláspont érveinek bemutatását is, hiszen az azonos neműek házasságával kapcsolatos döntést nem egyhangúan, hanem igen szoros, 5:4 arányban fogadta el a Bíróság.

I. Az elnök különvéleménye

---

¹ *Ha melegeket is össze kell adni, Alabamában inkább senkit nem adnak össze.* Elérhető: http://index.hu/kulfold/2015/06/26/ha_melegeket_is_ossze_kell_adni_alabamaban_inkabb_senkit_nem_adnak_ossze/ (Letöltve: 2015.06.30.).

A kérelmezők azt kívánták elérni, hogy azonos nemű párok is kifejezhessék szeretetüket és elkötelezettségüket a házasság intézménye által.² Roberts bíró felhívja a figyelmet arra, hogy bár az elmúlt hat évben tizenegy államban és a Columbiái körzetben tették lehetővé a választók és a jogalkotók, hogy azonos nemű párok is házasságot köthessenek, a Bíróságnak nem az a feladata, hogy eldöntse, legyen-e meglegházasság vagy sem. Mivel a Bíróság nem törvényhozó, a Bíróságnak az a feladata, hogy az Alkotmány alapján megmondja, mi a jog, nem pedig, hogy megmondja, szerinte mi kellene, hogy legyen.³ Szerinte a házassághoz való alapvető jog nem foglalja magában azt a jogot, hogy egy államot rávegyünk arra, változtassa meg a házasság fogalmát. Mivel maga az Alkotmány nem mondja meg, a házasság fogalmának mely értelmezése elfogadott, kizárólag az adott állam állampolgárai jogosultak kiterjeszteni a házasság fogalmát egy, az azonos neműeket is magában foglaló fogalomra.⁴

Roberts rámutat, hogy az amerikai társadalomban és politikában komoly viták folytak a meglegházasság kérdéséről, és jó úton haladtak az elfogadás felé, de ezt a vitát, melyben a társadalom is részt vett, most öt jogász véleménye lezárja, rákényszerítve az egész amerikai népre véleményüket. Úgy véli, a Bíróság nem tudta saját akaratát függetleníteni a döntéstől, és így ez a döntés már nem tiszta jogi ítélet. A bírák nem az alkotmányjog semleges elvei alapján hozták meg a döntést, hanem az alapján, hogy szerintük mit jelent a szabadság, illetve mit kellene, hogy jelentsen.⁵

Hangsúlyozza, hogy nem azzal nem ért egyet, hogy a házasság fogalmát kiterjesszék azonos nemű párokra is, hanem azzal, ahogyan a döntés megszületett. Ugyanis teljesen más, ha egy ilyen mérvű változás úgy következik be, hogy az állampolgárok választott képviselőik útján érik el, mint amikor öt jogász a saját véleményét „kényszeríti rá” a népre.

A kérelmezők a házassághoz való jogra és a házasság egyenlőségére hivatkoztak az ügyben, ám egyik sem kérdéses Roberts szerint, hiszen egyrészt az alkotmány deklarálja a házassághoz való jogot, másrészt megköveteli az államoktól, hogy egyenlően kezeljék a házassági jogokat. Az viszont már kérdéses, hogy mi keletkeztet házasságot, illetve pontosabban: hogy ki dönti el, mi keletkeztessen házasságot.⁶

Roberts a házasság évezredes gyökereiből indítja érvrendszerét, arra hivatkozik, hogy a házasság évezredekén keresztül egy férfi és egy nő szövetsége volt. Ennek jelentősége azonban nem feltétlen a történelmi gyökerekben rejlik, nem politikai mozgalmak, háborúk vagy vallási dogmák eredménye, és főleg nem azért jött így létre, hogy kizárja magából az azonos nemű párokat.⁷ Szerinte a házasság intézményének jelentősége abban rejlik, hogy „gyermeknek fogadjanak olyan apától és anyától, akik elkötelezték az iránt,

² Mátyás Ferenc: „A méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással”. Ld. jelenlegi lapszámunkban.

³ *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntés. Elérhető: http://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf (Letöltve: 2015.11.04.). 41. o.

⁴ Uo. 41. o.

⁵ Uo. 41-42. o.

⁶ Uo. 43. o.

⁷ Uo. 43. o.

hogy egy életen át tartó kapcsolat stabil körülményei között felneveljék őket”.⁸ Tehát a házasság célja alapvetően az utódok nemzése, mely a természetből fakadóan alapvetően csak férfi és nő között jöhet létre, a megszületett gyermek érdeke pedig azt kívánja, hogy az utódnemzés hosszantartó kapcsolat iránt elkötelezett nő és férfi közt történjen meg. Ezt az elköteleződést ismerte el a társadalom akként, amit ma házasságnak nevezünk. Azok számára, akik az alkotmányt megalkották, már ez a séma volt adott.⁹

Maga Roberts is leírja, hogy a házasság az idők során sokat változott, hiszen korábban az elrendezett házasságok, az érdekházasságok igen gyakoriak voltak. Ma már eljutottunk odáig, hogy az ember szerencsés esetben érzelmektől vezérelten köt házasságot. Azonban, ha jobban belegondolunk, az elrendezett házasságoknak és érdekházasságoknak nagy valószínűséggel nem a gyermeknemzés volt a célja, s nem ezért kötött meg. De Roberts is elismeri, hogy a többségnek igaza van abban, hogy a házasság történelme a folytonosság és változás egysége.¹⁰

Megjegyzendő, hogy korábban a különböző rasszokhoz tartozó felek közt sem volt megengedett a házasság, ám ez szintén megváltozott. S bár korábban az Egyesült Államok minden államában a férfi és nő közti házasság volt engedélyezett, 2003-ban Massachusetts Igazságügyi Bírósága úgy értelmezte az állami alkotmányt, hogy azonos nemű párokra is kiterjeszthető a házasság definíciója, 2009-ben pedig Vermont, New Hampshire és a Columbia körzet változtatta meg a házasság fogalmát annak érdekében, hogy azonos nemű párok is házasságot köthessenek. Ezt követően New York jogalkotója hozott hasonló törvényt, majd a Main állambeli választópolgárok szavazták meg ugyanezt.¹¹

A többség szerint a megfelelő törvényes eljárás záradékából (melynek megsértésére a kérelmezők hivatkoztak) vezethető le az azonos nemű párok házasságkötéshez való alapvető joga.¹² Roberts szerint azonban a megfelelő törvényes eljárás klauzula nem garantál minden olyan jogot, melynek egy ideális rendszerben léteznie kéne.¹³ Sérelmezi, hogy a Bíróság ezen döntéssel túllépte hatáskörét, mert bíróként nem arra köteles az ember, hogy saját társadalmi és gazdasági meggyőződésüket belevigyék a bírói döntésbe. Ők azért vannak ott, hogy a hatályos jog alapján ítéelkezzenek. Úgy gondolja, hogy a döntés kizárólag a többség személyes meggyőződésén alapul, miszerint az azonos nemű pároknak is jogosultnak kellene lenniük házasságot kötni, s úgy véli, a Bíróság jelen döntésével nem pusztán figyelmen kívül hagyta az Amerikai Egyesült Államok teljes történelmét és hagyományait, hanem meg is tagadta ezeket.¹⁴

Szintén súlyos probléma, hogy azáltal, hogy a Bíróság döntötte el a kérdést: elfogadott legyen-e a melegházasság, elvette a választópolgároktól a demokratikus döntés lehetőségét annak ellenére, hogy komoly viták folytak mind politikai berkekben, mind a társadalom egyéb köreibben a témához kapcsolódóan. Egyre többen támogatták az azonos

---

⁸ Uo. 44. o.

⁹ Uo. 45. o.

¹⁰ Uo. 47. o.

¹¹ Uo. 47-48. o.

¹² Uo. 49. o.

¹³ Uo. 50. o.

¹⁴ Uo. 61. o.

neműek házasságának elfogadását, azonban kérdéses, hogy mennyire könnyen fognak integrálódni a meleg párok a társadalomba azok után, hogy gyakorlatilag öt jogász véleménye válik kötelezővé az Egyesült Államok egész népére a melegházasság elfogadását, ezzel azt éreztetve, hogy az ő véleményük, az ő meggyőződésük, az ő jogaik nem számítanak. Mindez komoly aggályokat vet fel egy demokráciában. Nem mellesleg szerencsésebb lehetett volna, ha az amerikai nép maga jut erre a döntésre, hiszen úgy a tolerancia a meleg párok felé már eleve adott lett volna.

Akkor miért nem engedélyezzük a poligámiát is?

Mivel a többségi vélemény a házassághoz való alapvető joghoz kapcsolódó precedenseket említi, Roberts fontosnak tartja megjegyezni, hogy ezen esetek egyike sem akarta megváltoztatni a házasság fogalmának lényegét, magját: a férfi és nő közti szövetséget. Ezek az esetek nem említik annak „jogát”, hogy rávegyünk egy államot a házasság fogalmának megváltoztatására. Ennél jóval tovább megy egyébként, azt mondja: ha már a házasság lényegét vesszük el, miszerint az egy férfi és egy nő között jön létre, és változtatjuk „két személy egyesülésévé”, miért nem változtatjuk meg a másik lényegi pontot is: azt, hogy két személy közt jön létre. Miért nem jöhet létre három vagy akár négy személy közt? Hiszen a világ számos országában ennek történelmi gyökerei vannak.¹⁵

A fentebb említettekből kiindulva ez a kérdés az azonos neműek házasságával össze sem hasonlítható, hiszen a homoszexuálisok esetében teljesen más komolyságú kérdésről van szó, minthogy éppen egy vagy két személlyel van kedve valakinek házasságot kötni. Ezenkívül fontos, hogy az Amerikai Egyesült Államokon belüli jogról beszélünk, arról, hogy az Államokon belül élő azonos nemű személyek is házasságot köthessenek, nem pedig arról, hogy külföldi, teljesen más vallású minta alapján véletlenszerűen bevezessük a többnejűséget vagy többférjűséget. Nem lehet mérvadó, hogy más országok történelmében a többnejűségnek történelmi hagyományai vannak. Ha viszont bevezetnék, be kellene vezetni a többférjűséget is, hiszen diszkriminatív lenne a nőkre nézve, ha nekik csak egy férjük lehetne egyidejűleg. Ez viszont átláthatatlan káoszhoz vezetne.

Mielőtt bárki elítélné ezért a gondolatért, mentségére szóljon, kifejti, hogy ő sem gondolja, hogy az azonos neműek házassága egyenlő lenne a többnejűséggel/többférjűséggel. Azért hozta fel ezt a nézőpontot érvként, mert nyilvánvalóan van releváns különbség a két intézmény között, a panaszosok azonban nem mutattak rá ezekre. Amikor szóba került a többnejűség/többférjűség, csak annyit mondtak: „nem létezik ilyen intézmény”. Csakhogy pont ez a bökkenő: az azonos neműek házassága sem létezett intézményes formában.¹⁶

De visszatérve a döntésre: a többség hivatkozott emellett a magánélethez való jogra is, azonban Roberts szerint ezek nem támasztják alá a Bíróság érvelését, ugyanis a kérelmezők nem a magánélet háborítatlanságát keresik, ellenkezőleg: kapcsolatuk nyilvános elismerését kívánják, az ahhoz kapcsolódó megfelelő állam által biztosított

---

¹⁵ Uo. 59-60. o.

¹⁶ Uo. 60. o.

előnyökkel. Azt azonban Robert is elismeri, hogy a többség által szintén hivatkozott önmegvalósítás és önkifejezés szabadsága már alapot ad az érvelésnek, hiszen a házassághoz kapcsolódó választás lehetősége a személyes szabadságból fakad.¹⁷

II. Scalia különvéleménye

Amellett, hogy Scalia teljesen egyetért Roberts véleményével, érzékeltette a fenyegetés súlyát, melyet a Bíróság jelent az Egyesült Államokra, nyíltan bírói puccsnak nevezi a június 26-i döntést.¹⁸ Elmondja, hogy számára különösebb jelentőséggel nem bír maga a döntés, az azonban igen, hogy ki az, aki előírásokat ad.¹⁹ Ez a döntéshozó ugyanis, és az, aki 320 millió amerikait irányít – úgy tűnik – az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága. Hiszen a Bíróság létrehozott egy olyan szabadságot, melyet az Alkotmány és kiegészítései nem említene, s a jelen döntés csökkenti a Bíróságról annak tiszta gondolkodása és józan vizsgálatai alapján kialakult hírnevét.²⁰ A fentiek azért sérelmesek álláspontja alapján, mert – mint ismeretes – a Bíróság bírát nem a nép választja, hanem az elnök nevezi ki őket a szenátus jóváhagyása mellett, s kinevezésük élethosszig tart. Ezért a jelenlegi kilenc tag véleménye nem reprezentálja az Egyesült Államok választópolgárainak véleményét.

A többségi döntés abból indul ki, hogy a Tizennegyedik Kiegészítés azon jogokat védi, melyeket a bírói testület szerint – amit ítéleteiben meg is indokol – védenie kell(ene). Ez pedig azért van így, mert azok az emberek, akik által a Bill of Rights és a Tizennegyedik Kiegészítés elfogadtatott, nem sejtették egy-egy szabadság minden dimenzióját. Scalia azonban hozzáteszi, hogy amikor az Alkotmány Tizennegyedik Kiegészítése ratifikálásra került (1868-as évről beszélünk), senki nem kételkedett annak alkotmányosságában, hogy a házasság egy férfi és egy nő közt jön létre, és nem kétséges, hogy az azonos neműek házasságáról kialakult vitát hagyni kell folytatódni.²¹

Azonban nem tesz említést egy igen lényeges dologról, mégpedig, hogy a homoszexualitás csak 1975-ben került ki a Betegségek Nemzetközi Osztályozásából, egészen addig betegségként kezelték, jóval korábban pedig bűnnek is számított. Ergo valószínűleg eszükbe sem jutott az akkoriaknak, hogy azonos neműek közt létrejöhessen házasság. Ez akkora változás 1868-hoz képest, hogy nem lehet átsiklani felette, és a majdnem 150 évvel ezelőtt született Tizennegyedik Kiegészítésből visszavezetni, hogy valószínűleg gondolhattak-e erre vagy sem. Igen nagy a valószínűsége, hogy nem. Azért nem, mert a homoszexualitásról alkotott nézeteik egészen másak voltak, mint ma nekünk, hiszen ma már a pszichiátria, pszichológia tudománya is sokkal előrehaladottabb, mint 1868-ban. Nem pedig azért, mert hasonló tudással rendelkeztek erről a területről és mindezek ismeretében szándékosan ki akarták zárni az azonos neműek házasságát.

---

¹⁷ Uo. 57. o.

¹⁸ Uo. 74. o.

¹⁹ Uo. 70. o.

²⁰ Uo. 70. o.

²¹ Uo. 72. o.

„Felfedeztünk egy alapvető jogot!”

Ettől eltekintve azonban, ahogyan Roberts kifejtette, egy demokráciában valóban nem feltétlenül szerencsés ilyen súlyú döntésben ilyen módon döntést hozni, s egy olyan rendszer, mely alárendeltté teszi saját népét kilenc nem választott jogásznak, nem érdemli meg a demokrácia elnevezést. A bírakat jogi tudásuk és képességeik alapján választják, sikeres jogászok, akik a Yale-en, Harvardon szerezték jogi diplomájukat, ami eddig tökéletesen hangzik. Azonban:

- ezen kilenc ember közül négy New York-i származású,
- közülük nyolc keleti és nyugati parti államokban nőtt fel,
- nincs köztük egyetlen evangélikus vagy protestáns sem,²²

tehát nem mondhatni, hogy a bírói testület reprezentatív mintája az amerikai társadalomnak. Mindennek ellenére a többség meg vannak róla győződve, hogy az Egyesült Államok minden egyes állama 135 éven keresztül (ez a Tizennegyedik Kiegészítés és a meglegházasság Massachusetts általi elfogadása közt eltelt idő) sértette az Alkotmányt,²³ és felfedeztek egy alapvető jogot a Tizennegyedik Kiegészítésben,²⁴ melyen minden élő ember átsiklott a ratifikáció idején és azóta is.

A többségi vélemény szerint „a házasság sajátossága, hogy tartós köteléke által két személy együttesen más szabadságokat találhat, így például önkifejezést, intimitást, spiritualitást”.²⁵ Scalia jól érzékelhető szarkazmussal a következőt fűzte ehhez:

„Valóban? Ki gondolta, hogy az intimitás és a spiritualitás (akármit is jelentsen) szabadság? És ha az intimitás az, azt gondolhatnánk, az intimitás szabadságát inkább korlátozza a házasság, mint kiterjeszti. Kérdezzük meg a legközelebbi hippit! Az **önkifejezés** már valóban szabadság, de bárki, akinek hosszú ideje fennálló házassága van, tanúsíthatja, hogy ez a boldog állapot – finoman fogalmazva – inkább csökken, semmint kiterjed.”²⁶

III. Thomas különvéleménye

Thomas zseniális módon teljesen más irányból, a szabadság állammal való kapcsolata felől közelíti meg a kérdést. Szerinte a Bíróság meglegházasságot érintő döntése nemcsak magával az Alkotmánnyal kerül meghasonulásba, hanem azon alapelvekkel is, melyre az egész amerikai nemzet épül. Hiszen 1787 előtt a szabadság a kormányzati tevékenység alóli szabadságot jelentette, nem pedig a kormányzat által adott előnyökre való jogosultságot.²⁷ Az Alkotmányt a szabadság ezen értelmezésének megőrzésére hozták létre megalkotói.

---

²² Uo. 74. o.

²³ Uo. 75. o.

²⁴ Uo. 75. o.

²⁵ Uo. 76. o.

²⁶ Uo. 76. o.

²⁷ Uo. 84. o.

A többség elveti a Függetlenségi Nyilatkozat által megfogalmazott gondolatot: hogy az emberi méltóság veleszületett.²⁸ Hiszen ezek szerint a többségi vélemény alapján az a kormányzattól, az államtól származik, az Alkotmány ilyen fokú torzítása pedig megfordítja az állam és az egyén kapcsolatát. A többségi vélemény megfelelő törvényes eljárás záradékára való hivatkozásra reagálva pedig Thomas is kifejti, hogy ez a klauzula nem lehet alapvető jog forrása, s egyetért azzal is, hogy a Bíróságot a saját nézőpontja, a saját érzelmei vezérelték a döntés meghozatalakor, nem kizárólag a jog alapján hozták meg döntésüket.

Amellett, hogy Thomas sem ért egyet azzal, hogy a Bíróságot alkotó néhány bíró hozzon döntést egy ilyen súlyú kérdésben, még kevésbé ért egyet azzal, hogy a kérelmezők érdekeik érvényesítése miatt egy kilenctagú testülethez fordulnak, s az így hozott döntést az egész nemzetre kötelezően alkalmazandóvá kívánják tenni. Különös tekintettel arra, hogy 35 államban bocsátották szavazásra a kérdést, és 35 államból 32-ben a házasság hagyományos fogalmát kívánták megtartani a választók, annak azonos nemű házasságra való kiterjesztése helyett. Thomas szerint az, hogy a kérelmezők ezzel nem értenek egyet, nem teszi azt kevésbé törvényessé.²⁹

Szerinte továbbá a megfelelő törvényes eljárás klauzula által alkalmazott szabadság annak történelmi gyökereiből fakadóan leginkább a mozgás szabadságát, a helyváltoztatás szabadságát jelenti. De még ha feltételezzük is, hogy a „szabadság” több, mint a fizikai korlátozástól való szabadság, akkor sem foglalja magában azokat a jogokat, melyeket a többségi vélemény belefoglaltnak tekint, hiszen az amerikai történelem során a személyes szabadság a kormányzati intézkedésektől való szabadságot jelentette, nem pedig a kormányzat által biztosított előnyökhöz való jogosultságot, mint ahogy arról már említést tettünk. Ha pedig ebben az értelemben vizsgáljuk a szabadságot, a kérelmezőket semmilyen módon nem fosztották meg ezen joguktól:

- együtt élhettek,
- békében együtt nevelhették gyermekeiket,
- még polgári házasságot is köthettek azokban az államokban, ahol elismerték az azonos neműek házasságát,
- szabadon mozoghattak az Egyesült Államok területén, bárhol letelepedhettek.³⁰

De nekik ez mégsem volt elég.

(Teljesen nyilvánvalóan azért nem, mert nem mindenhol élhettek ugyanazokkal a jogosultságokkal, mint az ellenkező nemű párok, s hiába mondjuk mi, akiknek minden jogosultságunk megvan ezek közül, hogy nekik ez nem jár. Minél inkább tiltjuk, ők annál jobban akarják. Kizárólag azért ne járjon nekik, mert más szexuális irányultságúak?)

A többségi vélemény úgy értelmezte a kérelmezők keresetét, mint hogy a szabadságot azáltal keresik és találják meg, hogy egy azonos nemű személlyel kötnek és tartanak fenn házasságot, úgy, hogy az törvényesnek tartott és ugyanazon jogok származnak belőle, mint az ellenkező nemű személyek közt fennálló házasság. Mivel azonban őket nem fosztották meg szabadságuktól, a szabadságot nem kereshetik ezáltal, írja Thomas. Így

---

²⁸ Uo. 93. o.

²⁹ Uo. 91. o.

³⁰ Uo. 86-87. o.

szerinte ez az értelmezés, mely gyakorlatilag az eredeti szabadság-értelmezés fordítottja, s ezáltal az egész döntés is járulékos károkat okoz majd Amerika alkotmányos rendjének más aspektusaihoz kapcsolódóan, a szabadság védelme helyett.³¹

Leírja, hogy az első telepesek közül sokan azért mentek Amerika földjére, hogy vallásukat bármiféle megszorítás nélkül gyakorolhassák. Ezért, amikor megérkeztek, kialakították saját vallási gyakorlatukat, melyet az Első Kiegészítés biztosít alkotmányos szinten.³² Ezt azért volt fontos kiemelni, mert Thomas szerint Amerikában – hasonlóképpen Európa számos országához – a házasság nem pusztán állami intézmény, egyben vallási is. Azáltal pedig, hogy államilag elfogadottá vált az azonos neműek házassága, a házasság állami és vallási vetülete konfliktusba kerül egymással. Éppen ezért kellett volna meghagyni Thomas szerint ezt a döntést a politikai folyamatnak és a népnek, nem pedig ilyen módon eldönteni a vitát.³³

Az amerikai Alkotmány egyébként nem tartalmaz „méltósági klauzulát”, de még ha tartalmazna is, az állam akkor sem lenne képes méltóságot úgymond „adományozni”, mivel az emberi méltóság az amerikai jog értelmében veleszületett. Ezért nem is vehető el az embertől az állam által.³⁴ Thomas azzal érvel, hogy a rabszolgák sem veszítették el méltóságukat az emberiségnél jobban, hiszen az állam engedélyezte rabszolgasorban való tartásukat. S folytatja azzal, hogy ha ők nem veszítették el méltóságukat, nem veszítették el a panaszosok sem, pusztán azért, mert az állam nem ad meg nekik bizonyos jogosultságokat, hiszen, ha az állam nem adhat méltóságot, nem is vehet el, nemde?³⁵

De lényeg a lényeg: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányát egyetlen igazságra alapozták: a személy szabadságára, mely valami, ami az államtól védendő, nem pedig valami, amit az állam nyújt az állampolgárok számára. Ez a döntés pedig félresöpri ezt az igazságot.³⁶ Mindezek miatt Thomas úgy véli, jelen döntésnek mind az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányára, mind társadalmára nézve beláthatatlan következményei lehetnek.³⁷

IV. Alito különvéleménye

Alito is egyetért azzal, hogy a Bíróság előtt nem az volt a kérdés, hogy engedélyezzék-e az azonos neműek házasságát, hanem az, hogy erre a kérdésre az Alkotmány ad-e bármiféle választ. Nem ad. Meghagyja a döntést az egyes államok állampolgárainak. Nem szól az azonos neműek házasságáról, ennek ellenére a Bíróság többségi véleménye szerint a Tizennegyedik Kiegészítés megfelelő törvényes eljárás klauzulájának „szabadság” kifejezése magában foglalja ezt a jogot. Alito szerint annak érdekében, hogy öt nem választott bíró ne tudja a véleményét ráerőltetni egy egész népre, a Bíróság

---

³¹ Uo. 90. o.

³² Uo. 91. o.

³³ Uo. 92-93. o.

³⁴ Uo. 93. o.

³⁵ Uo. 94. o.

³⁶ Uo. 94. o.

³⁷ Uo. 95. o.

kimondta, hogy a megfelelő törvényes eljárás záradék „szabadság” kifejezése csak olyan jogok védelmére szolgálhat, melyek mélyen a nemzet történelmében és hagyományaiban gyökereznek. Az azonos neműek házasság pedig ebbe nem tartozik bele.

Hagyomány vs. boldogság

Alito megemlíti, hogy bár ma már sokak által vallott az a nézet, miszerint a házasság egészében a két házasulandó ember boldogságát célozza, ez nem a hagyományos nézet. Ugyanis évezredek óta a házasság célja az utódok nemzése volt. Álláspontja szerint az amerikai állam a házasság hagyományos definíciójával elősegíti, hogy a születendő gyermek a lehető legjobb légkörben, hosszan tartó kapcsolatban, biztonságos egységben nevelkedjen, s ez más együttélési formákban nincs meg.³⁸ Tehát ha egy azonos nemű pár tagjai szeretik egymást, évek óta együtt élnek, megvalósítják a házasság minden egyéb feltételét a különeműség követelményén kívül, akkor náluk a gyermek nem nőne fel ilyen közegben pusztán azért, mert nem ellenkező neműek? Ha a párok nem ellenkező neműek, ők nem teremthetik meg a legjobb légkört, nem alkothatnak biztonságos egységet?

Alito elismeri, hogy a házasság ezen értelmezése ma már nem igazán népszerű, hiszen a házasság és az utódok nemzése közti kapcsolat mára már megkopott: az országban a gyermekek 40%-a egyedülálló anyához születik.³⁹ Mivel nem túl erős a kapcsolat az utódnemzés és a házasság között, hiszen utódnemzés házasság fennállása nélkül is történik, s a leírás alapján a házasságban inkább már saját boldogulásukat keresik a párok, nem lett-e volna ésszerű feladni a hagyományos definíciót, esetleg megtartani vallási keretek között? Hiszen az egyházi és polgári házasság már rég elkülönült egymástól. A vallásos személyek továbbra is köthetnek házasságot egyházuk előtt, emellett köthetnek államilag elismert házasságot is. Miért ne köthetnének az azonos nemű párok is államilag elismert házasságot?

Sokan úgy gondolják, aláássa a házasság intézményét, ha azonos nemű párok is házasodhatnak. Ezzel szemben mások szerint épphogy erősítené.⁴⁰ De miért ásná alá? Ha a mindennapi élet más területein nem történhet szexuális orientáción alapuló megkülönböztetés, akkor az egyházi házasságtól elkülönült civil házasság esetén miért lehet őket megkülönböztetni? Érdekes a kérdés, hogy fontosabbak-e a civil házasság vallási gyökerei és a házasság hagyományos értelmezése a mindenkit megillető egyenlő bánásmódnál. Hiszen azáltal, hogy már törvényesen köthetnek házasságot, ők ugyanazon jogokat szerezték meg, melyekkel heteroszexuális társaik már eddig is bírtak. Azáltal viszont, ha a vallási gyökerek fontosabbak, egyenlő bánásmódról nem beszélhetünk. Érdekes továbbá, hogy a korábban bűn homoszexualitás pszichiátriai betegséggé vált, majd azok köréből is kikerült, tehát egy folytonos változás van jelen a területen, ez azonban mégsem gyűrűzhet be a jog világába. Miért ne változhatna meg utolsó lépésként a házasság fogalma is anélkül, hogy ez azoknak sérelmes lenne, akik már eleve bírtak az említett jogosultságokkal? Az említett rabszolgaság pedig miért szűnt meg?

---

³⁸ Uo. 99. o.

³⁹ Uo. 99. o.

⁴⁰ Uo. 101. o.

De térjünk vissza kicsit a többek által kritizált, öt bíró által hozott döntésre. Miért is hozhat kilenc bíróból öt döntést egy ilyen jellegű kérdésben? Mert a hatályos jog lehetővé teszi számukra. Ha egyhangú szavazással kellene döntést hozni, nyilván nem ez lenne a helyzet, de lehet-e hibáztatni őket azért, mert a másik négy bírától eltérően értelmezték a jogot? Felelősségre lehet-e őket ezért vonni? Nem. Megemlítik, hogy ez így nem demokratikus. Az demokratikus lenne, ha előre megmondanák nekik, milyen döntést hozzanak? A döntés bizonyára egyhangú lenne, de demokratikus lenne? Nem. A történelem során bizonyára adódtak olyan esetek, melyekben hasonlóan szoros volt az arány, és egy ilyen jellegű kérdésnél számítani is lehetett rá, hogy a döntés nem lesz egyhangú. Egyébként, ha 9 bíró egyhangú véleménye mondta volna ki ugyanezt, akkor már demokratikus lenne? Akkor jobban reprezentálná a nemzetet? Tekintve a 320 000 000:9 arányt, bátran kimondhatjuk: nem. Ha azonban ez gondot jelent, megkérdőjelezi az alkotmányosságot, a demokráciát pedig alapjaiban rengeti meg, érdemes lenne átgondolni, jól van-e az, ha a Legfelsőbb Bíróság döntést hozhat az egész Egyesült Államokra kiterjedő hatállyal. Ha igen, akkor nincs miről beszélni.

Nem a döntés lényege a problémás

Roberts, Scalia, Thomas és Alito bírák tehát, mint említettem, nem azt tartották problémásnak, hogy már azonos nemű párok is köthetnek házasságot. Pusztán a döntéshozatal módját sérelmezték, de azt nagyon. A különvélemények szellemének érzékeltetése érdekében záró gondolatként az Amerikai Legfelsőbb Bíróság elnökét idézném:

„Ha azon amerikaiak közt vagy – légy bármilyen szexuális irányultságú –, akik szerencsésnek tartják a házasság fogalmának az azonos neműek házasságára történő kiterjesztését, ünnepeld a mai döntést! Ünnepeld a kívánt cél elérését! Ünnepeld a partner iránti elköteleződés kifejezésének új formáját! Ünnepeld az új előnyök elérhetőségét! De ne ünnepeld az Alkotmányt! Annak semmi köze hozzá.”⁴¹

---

⁴¹ Uo. 69. o.

Mátyás Ferenc:
Melegházasság Magyarországon?

Az azonos neműek házasságát engedélyező írországi népszavazás¹ és az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának döntését² követően a hazai közbeszédben is a figyelem középpontjába került az azonos nemű párok házasságkötésének lehetősége. Az Ars Boni megjelent korábbi írás³ részletesen bemutatta a Legfelsőbb Bíróság döntését, most pedig arra a kérdésre keressük a választ, hogy a Bíróság érvelése mennyiben lenne alkalmazható a hazai jogi környezet keretei között, vagyis hogy levezethető-e Magyarországon is az azonos neműek házassághoz való joga.

I. A vizsgálandó kérdések

A vizsgálódás rendkívül szerteágazó lehet, ezért a kérdés megválaszolásához szükséges: mértékben szűkítve az alábbi csomópontok kifejtésére és az általuk felvetett kérdések megválaszolására koncentrálnunk:

1. Dinamikus vagy inkább statikus Magyarországon a házasságra vonatkozó fogalom?
2. Statikusság vagy folyamatos fejlődés jellemzi Magyarországon a meleg és leszbikus jogokat?
3. Alapvető jog-e a házassághoz való jog?
4. Milyen jogokat takar a bejegyzett élettársi kapcsolat és mennyiben feleltethető meg a házasságnak?
5. Indokolt-e a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat közötti különbségtétel?
6. Nemleges válasz esetén van-e lehetőség a házasság fogalmának kiterjesztésére az azonos nemű párok vonatkozásában?
7. Sértheti-e az azonos neműek házassága mások jogát vagy a házasság intézményét?

II. A házasság fogalmának változásai

A házasság és a család a társadalmat alkotó polgárok legalapvetőbb és legtermészetesebb közössége,⁴ ezért védelmük is a legmagasabb szinten kerül rögzítésre. Az Alaptörvény⁵ deklarálja a házasság intézményének és a családnak a védelmét. A rendelkezés kiemelt elhelyezése (Alapvetés rész) tükrözi, hogy az Alaptörvény a házasságot és a családot a

¹ http://index.hu/kulfold/2015/05/23/megszavaztak_ioroszagban_a_meleghaziassagot/ (Letöltve: 2015.11.05.).

² Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodge*, No. 14-556. számú döntése: http://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf (Letöltve: 2015.11.05.).

³ Lásd fentebb: Mátyás Ferenc: „A méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással”.

⁴ 4/1990. (III. 4.) AB határozat, Indokolás III. 2.

⁵ Alaptörvény L) cikk..

magyar társadalom egyik alapintézményének tekinti. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint erre a rendelkezésre alanyi jog nem alapítható, ez ugyanis az államnak a házasság és a család védelmére vonatkozó köteleességét fogalmazza meg: azt az államcél, hogy a törvényhozó jogszabályok megalkotása útján részesítse védelemben a házasság és a család intézményét.⁶

Maga az Alaptörvény egy férfi és egy nő életközösségeként definiálja a házasságot („védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget”)⁷ és a következetes alkotmánybíróági gyakorlat is ezen az értelmezésen nyugszik. Az Alkotmánybíróság szerint a „házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza, amellet, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete.” Bár az Alkotmánybíróság azt is elismerte, hogy a „gyermekek nemzésére és szülésére való képesség nem fogalmi eleme és nem feltétele a házasságnak”.⁸

A testület értelmezésében a házasság statikus intézményként jelenik meg, amelyet jelentésbeli változatlanóság jellemez. Ez fogalmazódik meg már a 14/1995. (III. 13.) AB határozatban és ehhez az elvhez tartja magát következetesen a mai napig, amely így nem alkalmazható azonos nemű párokra. Elismerik, hogy bár az utóbbi évtizedekben, kultúrkörünkben általában bekövetkezett a homoszexualitás dekriminalizációja, s mozgalmak indultak a homoszexuálisok hátrányos megkülönböztetése ellen, másrészt változások tapasztalhatók a hagyományos családmodellben is, elsősorban a házasságok tartósságát tekintve, ugyanakkor mindez nem ok arra, hogy a jog eltérjen a házasságnak attól a jogi fogalmától, amely a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt.⁹

A házasság jogi fogalmát és a házasság joghatásait – hasonlóan az amerikai rendszerhez – a folyamatos dinamikus változás jellemzi. A kezdeti kényszerházasság intézményét (amikor a házasság a pár szüleinek politikai, vallási, és pénzügyi megfontolásokon alapuló megegyezése) fokozatosan felváltja az önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösség, másrészt a házasság fogalmát ugyanúgy alapjaiban befolyásolja a nők társadalmi és családbeli szerepének a változása. Az 1848 előtti házassági és családjogra jellemző, hogy a családot ugyanazon családanya hatalma alatt álló személyek, feleség, gyerekek, gyámgyermek alkották. A családapának korlátlan, uralmi hatalma volt, amely a későbbi jogban védelmi természetűvé vált. A férj hatalma felesége feletti fenytésben is megnyilvánult, ráadásul feleségét és gyermekét el is zálogosíthatta. A férj hatalma alól csak önálló háztartás alapításával, családi vagyon megosztásával lehetett szabadulni. A magyar jogban a házasság legrégibb formája a nőrablás és nővétel volt. Előbbi kategória a nő idegen néptől való megszerzését jelentette és a nő kizárólagos birtoklásával járt együtt. A nővétel a házasság megkötésének adásvételi formája volt, az adásvételi

⁶ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás IV. 1.1.

⁷ Alaptörvény L) cikk.

⁸ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

⁹ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

szerződés aláírása és a vételár kifizetését követően megkötött a szerződés, amelynek teljesítését a nőnek a vőlegény házába való kísérése jelentette.¹⁰

Lényegi változást a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk hozott, mely kötelezővé tette a polgári házasság intézményét.¹¹ A törvénycikk értelmében a házasság két különböző nemű, cselekvőképes személynek állami törvény alapján létesült feltétlen és állandó életközösségre irányuló szerződése volt. Itt már a felek önkéntes elhatározása a kizárólagos, ezért kényszer miatt megtámadhatónak minősíti a szabályozás azt, ha a házasságot valamelyik házaspár fenyegetéssel előidézett alapos félelem következtében kötötte.¹² Még erre az időszakra is az a jellemző, hogy a családfő a férj, és az ő rangja, társadalmi pozíciója határozta meg felsége rangját és polgári állását. A nők házasságon és családon belüli státusza a nők politikai szerepének erősödésével indult változásnak. Itt érdemes megemlíteni a választójog nőkre történő kiterjesztését (1919. november 12-i Friedrich-féle választójogi rendelet), majd 1948-ban a „női egyenjogúság törvényét”,¹³ amely immár minden téren a férfikkal egyenlő jogokat biztosított a nők számára. Ezek azok a fordulópontok, amelyekben a társadalom kezdte megérteni és elfogadni, hogy a nőknek saját és egyenlő méltósággal rendelkeznek, és jogilag ténylegesen egyenlő méltóságú partnerré tette őket a házasságban is.

Ezek az elmúlt évszázadokban bekövetkezett változások semmiképpen sem felületes változások, hiszen alapjaiban változtatták meg a házasság intézményét és a házasságról való gondolkodást, és inkább megerősítették, nem pedig gyengítették a házasság intézményét. A változásokban jelentős szerepet játszott az állam, amely a szabadság és egyenjogúság új dimenzióit tette elérhetővé az új generációk számára. A dinamizmus figyelmen kívül hagyását jelenti az az Alkotmánybíróság által vizionált házassági jogi fogalom, amely álláspontjuk szerint „a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt”.¹⁴

III. A házasság és a meleg és leszbikus jogok dinamizmusa

Ugyanez a dinamizmus jellemzi a meleg és leszbikus jogi státuszának hazai megítélését is. A homoszexualitást nagyon sokáig egész Európában betegségként kezelték. 1981-ben hívta fel az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése¹⁵ az Egészségügyi

¹⁰ Lásd: Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Osiris, Budapest, 2004. Elérhető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_mezey_magyar_jogtortenet/ch02s03.html (Letöltve: 2015.11.07.).

¹¹ 1894. évi XXXI. törvénycikk 29. §.

¹² 1894. évi XXXI. törvénycikk 53. §.

¹³ A nőkre nézve a közszolgálat körében és más életpályákon fennálló hátrányos helyzet megszüntetéséről” szóló 1948. évi XLIII. törvénycikk.

¹⁴ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

¹⁵ Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 924 (1981) sz. ajánlása a homoszexuálisokkal szembeni hátrányos megkülönböztetésről. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14958&lang=en> (Letöltve: 2015.11.07.).

Világszervezetet, hogy a homoszexualitást törölje a betegségek nemzetközi jegyzékéből (ez 1991-ben történt meg).¹⁶

III.1. Büntetőjogi megítélés

Főként a 12. század végétől Európában, így Magyarországon is büntetőjogi szigorral léptek fel a homoszexualitás ellen. Az azonos nemű személyeknek, elsősorban a férfiaknak a szodómia gyűjtőfogalmába tartozó szexuális kapcsolatát rendszerint halálbüntetéssel, annak is különösen kegyetlen módjaival sújtották.¹⁷ A felvilágosodás korában, Beccaria az 1764-ben megjelent, „A bűnökről és büntetésekről” című értekezésében helytelenítette, hogy a homoszexualitás ellen az állam a büntetőjog eszközeivel lépjen fel,¹⁸ de csak a 19. században vált általánossá a büntetőjogi felelősség szűkítése, illetve a büntetések lényeges enyhítése. Mégis egészen 1984-ig kellett várni ahhoz, hogy az Európai Parlament először fogadjon el olyan határozatot, amelyben felszólította a tagállamokat, hogy szüntessék meg a felnőttek közötti beleegyezéssel történő homoszexuális kapcsolat büntetendőségét.¹⁹ Magyarországon bizonyos homoszexuális cselekmények kriminalizálása (18 éven felüli elkövetők, illetve a 14-18 év közötti sértettek között az egyetértő, kölcsönös beleegyezésen alapuló homoszexuális kapcsolatot a törvény büntetni rendelte, szemben a heteroszexuálisok hasonló kapcsolatával) egészen az Alkotmánybíróság 37/2002. (IX. 4.) AB határozatáig, a természet elleni fajtalanság és a természet elleni erőszakos fajtalanság megsemmisítéséig fennállt. Az Alkotmánybíróság ekkor mondta ki, hogy az önkéntes beleegyezésen alapuló homoszexuális cselekmények büntetendővé nyilvánítása az állam súlyos beavatkozását jelenti a magánélet, illetőleg az abban foglalt szexuális élet tiszteletben tartásához való jogba.²⁰ Az állami beavatkozás a magánélet legitimebb aspektusát, az emberi személyiség lényegi megnyilvánulását érintette, ezzel pedig az állam csak különösen komoly ok esetén élhetett.

III.2. Polgári jogi megítélés

Először az Alkotmánybíróságnak az azonos nemű párok élettársi kapcsolatát elismerő, 14/1995. (III. 13.) AB határozata deklarálta, hogy két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.²¹ Különösen fontosnak találta ezt a gazdasági életközösségből adódó

¹⁶ Lásd: https://en.wikipedia.org/wiki/Homosexuality#cite_ref-pinknewsstigma_140-0 (Letöltve: 2015.11.07.).

¹⁷ Lásd: Weimann Krisztina: *A homoszexualitás társadalmi megítélése a büntetőjog, illetve a 37/2002 (IX.4.) AB határozat tükrében.* Elérhető: <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/87.0.0> (Letöltve: 2015.11.07.).

¹⁸ Lásd: Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog - Különös Rész.* Wolters Kluwer Kiadó Kft., Budapest, 2013. Elérhető: https://books.google.hu/books?id=I4DqAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summa ry_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Letöltve: 2015.11.07.).

¹⁹ Tarr Ágnes: A homoszexualitás jogelméleti megközelítésének egyes aspektusai, különös tekintettel a Devlin-Hart vitára. <http://jesz.ajk.elte.hu/tarr24.html> (Letöltve: 2015.11.07.).

²⁰ 37/2002. (IX. 4.) AB határozat.

²¹ 14/1995. (III. 13.) AB határozat.

vagyoni helyzet és juttatások, a hivatali összeférhetetlenség, illetve a hozzátartozókat érintő büntetőjogi rendelkezések tekintetében, ahol meglátása szerint nincs alkotmányos alapja annak, hogy ezek szabályai az azonos nemű személyek tartós életközösségére semmilyen esetben se terjedjenek ki.²² Sőt, az Alkotmánybíróság szerint ahhoz kell alkotmányos indok, hogy a szabály az életközösségben együttélők neme szerint különbséget tegyen. A döntés hatására kikerült a Polgári Törvénykönyv élettársak fogalmát meghatározó rendelkezéséből a „házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő nő és férfi” kitétel.

Közel 12 év elteltével a jogalkotó egy, a különböző nemű párok házasságával majdnem megegyező intézményt hozott létre az azonos nemű párok kapcsolatának jogi rendezésére, bejegyzett élettársi kapcsolat néven.²³ Mivel kezdetben ezt az intézményt nem csak azonos nemű párok vehették igénybe, az Alkotmánybíróság a különböző nemű párok vonatkozásában, mivel az a házasság intézményének megkettőzését jelentette volna, alkotmányellenesnek ítélte.²⁴ Fontos állomás volt a döntést követően az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolatát immár ténylegesen lehetővé tevő, 2009. július 1-én hatályba lépő törvény²⁵, amely 3 kivételtől eltekintve az házassággal azonos intézménnyé tette a bejegyzett élettársi kapcsolatot. Nem alkalmazható azonban a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabály, a bejegyzett élettársak nem vehetik fel egymás nevét és nem vehetnek részt humán reprodukciós eljárásban.

Egy 2012-es döntésében²⁶ az Alkotmánybíróság megsemmisítette a családok védelméről szóló törvény rendelkezését, mivel az indokolatlanul szűkítette le a család fogalmát, kizárva belőle az azonos neműeket. A megsemmisített rendelkezés a családot természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszernek definiálta, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolata, vagy a családbafogadó gyámsága.²⁷ Az Alkotmánybíróság szerint a definíció ellentétes volt az Alaptörvénnyel, és elfogadta az alapvető jogok biztosa által felhívott alkotmányjogi szakirodalomban fellelhető család definíciót, amely szerint „családnak tekinthető az olyan szabad akaratlan alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerében minden félnek meghatározott jogai és kötelezettségei vannak”.²⁸

Mind a házasság jogi definíciójának történeti változásában, fejlődésében, mind pedig a melegek és leszbikusok jogegyenlőségére törekedő egyes változások meghozatalában jelentős szerepet játszott a jogi szabályozás révén az állam, határozatain keresztül pedig maga az Alkotmánybíróság. Az utóbbi időben egyre nagyobb a társadalmi megkérdőjeleződése a bírósági, különösen az alkotmánybíráskodási szerepet betöltő szervek demokratizmusának, hiszen döntéseikkel sok esetben a társadalmi és politikai

²² 14/1995. (III. 13.) AB határozat.

²³ A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény.

²⁴ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat.

²⁵ 2009. évi XXIX. törvény.

²⁶ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat.

²⁷ 2011. évi CCXI. törvény 7. §.

²⁸ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás I. 2.1.

többség akaratával mennek szembe.²⁹ Mennyire lehet demokratikus egy 15 fős testület döntése, ha az a társadalom többségének véleményével ellentétes? Minden demokratikus állam alkotmányi szinten határozza meg a legalapvetőbb jogokat és kötelezettséget. Az alkotmányok elfogadásához ezen államok a társadalmi elfogadottság legmagasabb szintjét követelik meg. Megváltoztatásához is hasonló garanciákat kapcsolnak. Vannak lényegében módosíthatatlan, 4/5-ös többséggel módosíthatók, és vannak – ide tartozik a magyar Alaptörvény is – 2/3-os többséggel módosítható alkotmányok. A legmagasabb szintű normához sosem elégednek meg az „egyszerű többségi támogatással”, „elsöprő erejű többséget” kívánnak meg. Ez a megoldás teszi időtállóvá az alkotmányi szabályokat, függetlenül attól, hogy milyen politikai erő van aktuálisan többségben.

Általánosan elfogadott értéként a legmagasabb szinten kerül rögzítésre a szabadsághoz való jog. A szabadság diszkriminációmentes biztosítása minden korban és körülmény között az erre felhatalmazott testület – nálunk az Alkotmánybíróság – kötelezettsége. Az általánosan rögzített alapvető jogoknál az Alkotmánybíróságot nem vezetheti a többségi társadalom esetleges egyet nem értése, hiszen a sérelmet szenvedett csoportok már az alaptörvényi definíció szerint is kisebbségnek minősülnek, melyek védelme az Alkotmánybíróság alkotmányos kötelezettsége. Természetesen a szabadság biztosítása sosem lehet korlátok nélküli. A társadalmi közfelfogás (amely szélesebb kategória a többségi véleményénél) és mások jogaival való összeütközés korlátozhatja a szabadság gyakorlásának jogát. Ha két alapvető jog kerül egymással szemben, akkor az Alkotmánybíróságnak mérlegelnie kell, hogy melyik jog hajlik meg a másik előtt. Ha azonban egy alapvető jog gyakorlása nem ütközik mások alapvető jogaival, illetve a sérelmezett jogukhoz képest az alapvető jog elsőbbséget élvez, akkor a pusztán társadalmi rosszallás nem lehet gátja a szabadság érvényesülésének. Pont az lesz képes a demokráciát hathatósan érvényre juttatni, ha az erre felruházott testület biztosítja a demokratikusan elfogadott alkotmányjogi szabályokat.

IV. Alapvető jog-e a házassághoz való jog?

A házassághoz való jogot az Alaptörvény külön nem nevesíti, ugyanakkor az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jogból a házasságkötéshez való jog is levezethető.³⁰ A határozat szerint a házasság intézményének alkotmányos védelme azt is jelenti, hogy az Alkotmány egyben garantálja a házasságkötés szabadságát.³¹ Az emberi méltósághoz való jog, mint az általános személyiségi jog egyik megfogalmazása, magába foglalja az önrendelkezés szabadságához való jogot is, márpedig az önrendelkezési jog része a házasságkötés szabadságához való jog, így ez a jog az emberi méltósághoz való jog alapján ugyancsak alkotmányos védelemben részesül.³²

²⁹ Lásd erről: Szilvay Gergely: *Demokratikus-e a meglegházasság?* http://mandiner.blog.hu/2015/07/01/demokratikus_e_a_meleghezassag (Letöltve: 2015.11.08.).

³⁰ 22/1992. (IV. 10.) AB határozat.

³¹ Uo.

³² Uo.

A házassághoz való jog alapvető jogi természetét erősíti, hogy gyakorlása fogvatartottak esetében sem tiltható meg. A büntetés-végrehajtási törvény annyi kritériumot támaszt csak, hogy az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait, a büntetés-végrehajtás rendjével összhangban gyakorolja.³³ A Sári ügy elítélte 2010. február 8-án begyógyszerezte, összeszurkálta, ezt követően pedig gázolajjal leöntötte és felgyújtotta férjét. Tettéért jogerősen életfogytiglani fegyházra ítélték. Mégis, 2013. október 15-én megkötötte második házasságát.³⁴

A fogvatartottak házassághoz való jogának tiltása az Alkotmánybíróság gyakorlatára tekintettel egyértelműen alaptörvény-ellenes lenne, és az emberi méltóság megsértését jelentené.

V. A megfelelő törvényes eljárás klauzulája (a magyar Due Process Clause)

A megfelelő törvényes eljárás klauzulája a magyar jogban is fellelhető. Az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése értelmében senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Az amerikai jogban az alapvető szabadságjogok védelmét a klauzula kiterjesztette bizonyos, az egyéni méltóságban és autonómiában központi szerepet játszó, személyazonosságot és meggyőződést meghatározó személyes választásokra. A magyar jogban ez a rendelkezés inkább a személyi szabadság elvonásának kérdéskörére korlátozódik, és nem terjesztik ki az egyéb szabadságjogok korlátozására. Azok az alapvető szabadságjogok, amelyek nem kerültek nevesítésre az Alaptörvényben, az az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból és az önrendelkezési joggyakorlatából levezethető. Az alapvető jogok védelme tehát részben az emberi méltóságon alapszik, részben – más értékkel, alapjogokkal kapcsolatba kerülve – az alapjogok korlátozásának lehetőségét szűken értelmező szabályokon.

Alapvető jog, a házassághoz való jog, amely csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.³⁵ A vizsgálat tárgyát ebben az esetben az kell, hogy képezze, hogy az Alaptörvényben foglalt házasság intézményének, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösségnek a védelme önmagában olyan alkotmányos érték-e, amely képes kizárni a házassághoz való gyakorlásából, mint alapvető jogból az azonos nemű párokat.

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a heteroszexuális, illetve a homoszexuális irányultság egyaránt az emberi méltóság lényegéhez tartozik, szétválasztásukra, az érintett személyek méltóságának nem egyenlő kezelésére kivételes indokok

³³ 2013. évi CCXL. törvény 9. § (1) bekezdés.

³⁴ <http://www.origo.hu/itthon/20140225-riport-berettyoujfalurol-a-ferjet-megolo-a-bortonben-ujrahazasodo-norol.html> (Letöltve: 2015.11.08.). Valamint: http://hvg.hu/itthon/20140216_Hazassag_bortonben_Bvop_naszejszaka (Letöltve: 2015.11.08.).

³⁵ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

szükségesek.³⁶ Az emberi méltóságon alapszik a házassághoz való jog alapvető jogként történő definiálása, de a testület álláspontja szerint az önrendelkezési jogból nem csupán a házasságkötéshez való jog vezethető le, hanem az élettársi kapcsolat létesítése is szorosan e joghoz kötődik.³⁷ Ezen túlmenően ugyanígy idetartozik a fogvatartottak házassághoz való jogát korlátozó szabályozás elvetése. Mivel a magyar jogi szabályozás éles különbséget tesz a különböző neműek és az azonos neműek kapcsolata között, úgy, hogy az utóbbiakat kategorikusan kizárja a házasság intézményéből, érdemes vizsgálat tárgyává tenni, hogy mennyiben különbözik az azonos nemű párok házasságra törekvő kapcsolata a különböző neműek ugyanilyen kapcsolatától. A vizsgálat során azokat az elveket és hagyományokat kell elsősorban elemezni, amelyek miatt a házassághoz való jog alaptörvényi védelemben részesül.

1. Személyes választás és egyéni autonómia

Az első vizsgált elv abból indul ki, hogy a **házasság tekintetében a személyes választás joga elválaszthatatlan része az egyéni autonómiának**.³⁸ E terén egyetérthetünk a Legfelsőbb Bíróság nézetével, miszerint a „házassághoz való jog alapvető fontosságú minden egyén számára, a házasságról való döntés pedig a legbensőségesebb döntések közé tartozik, amit az egyén csak személyesen tehet. Mivel megtestesíti a közös emberi voltunkat kifejező biztonságot, menedéket és kapcsolat iránti sóvárgást, a polgári házasság megbecsült intézmény, és a házasságról való döntés az önmeghatározás legjelentősebb cselekedetei közé tartozik. A házasság alaptermészete, hogy maradandó köteléken keresztül két személy közösen tudja megtalálni a másik szabadságát, ez pedig minden emberre igaz, függetlenül a szexuális irányultságtól.”³⁹

2. A házassághoz való jog alapvető jog

A második elv szerint a házassághoz való jog alapvető jog, mert semmi máshoz sem hasonlíthatóan támogatja a két személy közti életközösséget.⁴⁰ A házasság alapvető jogi jellegét már részletesen vizsgáltuk, ezért arra külön nem térünk ki újra. Annyit mégis kiemelnénk, hogy a Bíróság szerint a házassághoz való jog minden olyan párt megillet, akik az egymás iránti elkötelezettségük által szeretnék meghatározni önmagukat. Magyarországon is megtörtént az azonos nemű személyek intim kapcsolatát bűncselekménynek minősítő szabályok eltörlése, a Bíróság ezen a ponton azt az észrevételt tette, hogy az a szabadság, hogy büntetőjogi következmények nélkül lehet intim kapcsolatot folytatni, csupán egy lépés, de nem teljes szabadság ígérete.⁴¹

3. A gyermekek és családok védelme

³⁶ 37/2002. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás III. 1.2.

³⁷ 37/2002. (IX. 4.) AB határozat, Indokolás II. 3.3.

³⁸ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán. Lásd erről a fentebb megjelent írást: Mátyás Ferenc: „A méltóságon esett sebeket nem mindig lehet gyógyítani egy tollvonással.”

³⁹ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

⁴⁰ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

⁴¹ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

A házasság védi a gyermekeket és a családokat, a házassághoz való jognak ugyanis központi része az otthonalapítás és a gyermeknevelés szabadsága. A Bíróság érvelése szerint mivel „a legtöbb állam lehetővé teszi a melegeknek és a leszbikusoknak, hogy örökbe fogadjanak és sok örökbefogadott és felnevelt gyermeknek azonos neműek a szülei, ezért az azonos nemű párok kizárása a házasságból ellentétben áll a házassághoz való jog központi gondolatával. Ezért az azonos neműeket házasságból kizáró törvények sértik, és megalázzák az azonos nemű párok gyermekeit”.⁴² A magyar jog szintén lehetőséget nyújt a meleg és leszbikus embereknek, hogy örökbe fogadjanak. A bejegyzett élettársi törvény egyedül azt a korlátozást tartalmazza, hogy a bejegyzett élettársak nem élhetnek a közös gyermeké fogadás lehetőségével,⁴³ tehát a helyzet az amerikaival ezen a téren megegyezett.

Bár az Alkotmánybíróság több határozatában is elismerte [például 14/1995. (III. 13.) AB határozat], hogy a gyermekek nemzésére és szülésére való képesség nem fogalmi eleme és nem feltétele a házasságnak, ugyanakkor mégis azt tekinti az alkotmányos védelem egyik fontos érvének, hogy a házasság intézményét az állam arra tekintettel is részesíti alkotmányos védelemben, hogy elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását.⁴⁴ Az alkotmányos védelem olyan védendő érték miatt korlátozza a házasság intézményét, ami önmagában nem feltétele a házasságnak. A jog nem deklarálhatja azt, hogy a házasság kevésbé jelentőség teljes azok számára, akiknek nincs, vagy nem lehet gyermeke.

4. A házasság a nemzeti társadalmi rend alappillére

A negyedik elvnel a Bíróság szerint az államok maguk is hozzájárultak a házassághoz alapvető jellegéhez azáltal, hogy a jogi és társadalmi rend olyan sok oldalának központjába helyezték az intézményt. Mivel nem látott különbséget az azonos és az ellenkező nemű párok vonatkozásában a házasság tiszteletben tartása között, ezért úgy vélte, hogy az, hogy az azonos nemű pároktól megtagadják azokat az előnyöket, amiket az állam a házassághoz kapcsol, az azonos nemű párok számára olyan instabilitást okoz, amit sok ellenkező nemű pár elviselhetetlennek tartana, ha a saját életében jelenne meg. Pont az állam által a házassághoz kapcsolt jelentőség teszi egyre értékesebbé a házasságot, így az ebből való kizárás azt tanítja, hogy a melegek és leszbikusok egyenlőtlenek.⁴⁵

Ezt a logikát a magyar jogalkotó már évekkel ezelőtt magáévá tette, amikor a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét a házasság intézményével csaknem megegyezőként szabályozta, kiterjesztve az állam által a házassághoz kapcsolt előnyöket az azonos nemű párok kapcsolatára is.

---

⁴² Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

⁴³ 2009. évi XXIX. törvény 3. § (2) bekezdés.

⁴⁴ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

⁴⁵ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

VI. Az Alkotmánybíróság álláspontja a bejegyzett élettársi kapcsolatról

A bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó új szabály támadói szerint az Alkotmánynak a házasság védelmére vonatkozó rendelkezésével nem egyeztethető össze egy olyan jogintézmény, amely a házassághoz a megtevesztésig hasonlít. Mivel a házasság férfi és nő életközössége, alkotmányellenesnek tartották azt is, hogy az azonos neműek számára egy olyan regisztrált kapcsolatot tesz lehetővé a jogalkotó, amelynek a joghatásai lényegében azonosak a házasságéval. A házassággal összekeverhető jogintézmény szerintük jogbizonytalanságot okoz.⁴⁶

A házasság, mint egy férfi és egy nő közötti életközösségnek a jellegét nem érintve, az Alkotmánybíróság amellett érvelt, hogy az azonos nemű személyek számára, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.⁴⁷ A testület szerint egy ilyen új jogintézmény nem sérti, nem is veszélyezteti a házasság Alkotmány által kiemelten védett helyzetét, illetve a különböző neműeknek szintén az emberi méltóságból levezetett házasságkötéshez való jogát.⁴⁸ A bejegyzett élettársi forma a házassághoz hasonlóan az egymás támogatását, az egymásról való gondoskodást és tartós együttélést magában foglaló, a véglegesség szándékával létrehozott párkapcsolat, egy új személyállapot kerete, amelynél a házasságra vonatkozó szabályok „megfelelő” alkalmazásának elrendelése a nem csupán jogok, hanem az egymás iránti felelősségvállalásból eredő kötelezettségek kiterjesztését is jelenti.⁴⁹

Az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a stabil, szeretetteljes, tartós párkapcsolat, amelyben a felek együttműködnek és kölcsönösen segítik, támogatják egymást, hozzájárul a személyiség kiteljesedéséhez, és így a felek nemétől függetlenül értéket hordoz.⁵⁰ A törvény a jog eszközeivel járul hozzá az azonos nemű párok társadalmi elismeréséhez, megadja számukra egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.⁵¹

Az Alkotmánybíróság először deklarálta döntéseiben, hogy az azonos nemű pároknak ugyanolyan Alkotmányból levezetett joguk van a házasság intézményéhez hasonló intézményre, mint a különböző neműeknek. Álláspontja szerint ennek biztosítása és megteremtése az állam kötelezettsége, és ez az intézmény nem sérti a házasság intézményét. Az Alkotmánybíróság szerint, mivel az azonos neműeknek teszi lehetővé azt, hogy a de facto élettársi viszony helyett az attól joghatásaiban lényegesen eltérő bejegyzett élettársi kapcsolatot válasszák, ezért a bejegyzett élettársi kapcsolat nem a házasságnak jelent versengő életmodellt, hanem az azonos neműek de facto élettársi kapcsolatának.⁵² Mivel az Alkotmány szabályai jelentősen nem térnek el az Alaptörvény

⁴⁶ Lásd az indítványozók érveit a 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás I. pontjában.

⁴⁷ 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás III. 4.1.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás III. 8.2.

⁵¹ Uo.

⁵² 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás III. 4.1.

szabályaitól, ezért az Alkotmány kapcsán megállapítottak az Alaptörvény esetében is megfelelően irányadóak.

VII. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény

A törvény ellenzőivel „egyetértve” az Alkotmánybíróság is úgy ítélte meg, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot szabályozó 2009. évi XXIX. törvény alapján a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásait tekintve szinte semmiben nem különbözik egymástól. Az Alkotmánybíróság meglátása szerint a regisztrált kapcsolat az azonos neműek jogainak kiterjesztése szempontjából többet kínál az eddigi megoldásoknál: majdnem házasságot, de mégsem azt. Erre utalnak a házassághoz képest fenntartott különbségek.

Mindhárom kivételnek az alapos vizsgálata során az Alkotmánybíróság a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat között kifejezetten fenntartott különbségek egyikét sem értékelte olyan lényegesnek, mint amelyből a jogalkotó szándéka egyértelműen igazolható lenne abban a vonatkozásban, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat új jogintézményét a magyar jogrendszerben a házasság intézményétől egyértelműen el kívánta volna határolni. Túl azon, hogy az azonos nemű párok az emberi méltóságból levezetett joguk alapján jogot formálhatnak kapcsolataik magas szintű, kvázi a házassággal egyenlő jogi szintű rendezésére, megilleti őket a házassághoz való alapvető jog, amely csak más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Mivel a jogalkotó néhány kivételtől eltekintve törvényileg biztosítja az azonos nemű pároknak a „majdnem házasság” intézményét, az alapjog korlátozására a házasság Alaptörvényben rögzített védelme és a jogalkotói kivételekhez fűzött társadalmi értékek és érdekek és értékek alapján kerül sor.

1. A házastársak névviselésére vonatkozó szabályok

Azt az Alkotmánybíróság is elismerte, hogy a „házastársak közös névviselése nem csupán összetartozásuk olyan szimbóluma, amelynek a társadalomban mélyen gyökerező, hosszú időre visszatekintő hagyománya van. A házassági státusz egyben meghatározója a felek névviselési jogának is. A személy neve az individualitás és az identitás kifejezésére alkalmas, és a névnek adott esetben a családjogi státus feltüntetésére, az összetartozás kifejezése is lehet a funkciója”.⁵³ Házasságkötés révén a házastársak összetartozásukat a kívülvilág felé házasságkötésük időpontjától kezdve közös név viselésével is kifejezhetik,⁵⁴ a bejegyzett élettársaknak erre csak közvetett módon van lehetőségük, mert amennyiben a felek összetartozásukat közös név viselésével is ki szeretnék fejezni, erre a névváltoztatás közigazgatási útján van lehetőségük. Ha egyéb, kerülő úton élhetnek az azonos nemű párok is ezzel a lehetőséggel, ami amúgy az alapvető jog egyik aspektusa, akkor ennek gyakorlását akadályozó szabály sérti az alapvető jogot. A bejegyzett élettársak teljes

⁵³ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás IV. 3.1.2.

⁵⁴ Uo.

kizárása a házassági névviselés jogából nem rendelkezik alkotmányos indokokkal, ezért sérti az emberi méltósághoz való jogot.

2. A közös gyermekké fogadás

Az Alkotmánybíróság többször is ellentmondva önmagának kifejtette, hogy a házasság „tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza, amellet, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete”.⁵⁵ Ez az állítása többször megdőlt és maga is belátta, hogy a „gyermekek nemzésére és szülésére való képesség nem fogalmi eleme és nem feltétele a házasságnak”.⁵⁶ Ha ez nem így lenne, akkor a nemzőképtelenek és a gyermeket nem akarók nem létesíthetnének a különböző neműek között sem házasságot, mivel a házasság egyik alapvető kritériumát nem tudnák vagy akarnák teljesíteni. Sőt a házasság ilyen téri definiálása megalapozhatná a fogamzásgátlók alkalmazásának tiltását a még gyermektelenek irányában, ami ellentétes lenne a házastársak döntési szabadságával és az emberi méltósággal.

Az Alkotmánybíróság mégis úgy fogalmaz 154/2008. (XII. 17.) AB határozatában, hogy míg az különmű élettársaknak lehet saját, vér szerinti gyermeke, ezért az örökbefogadás jórészt az azonos nemű párokat érinti.⁵⁷ A határozat szerint az „azonos nemű bejegyzett élettársak esetében a jogi értelemben vett család kizárólag közös örökbefogadás (illetve egymás gyermekének örökbefogadása) útján jöhetne létre. Ennek kizárásával a jogalkotó számukra nem kívánja elősegíteni a jogi értelemben vett családdá válást”.⁵⁸ Ebből az a következtetés szűrhető le – ami összecseng a gyermekvállalásnak a házasság fogalmába emelésével –, hogy az azonos nemű párok közötti kapcsolat csak akkor minősülhet családnak, ha gyermekük van. Ez egy téves következtetés, amit az Alkotmánybíróság is elismert 43/2012. (XII. 20.) AB határozatában, amikor megsemmisítette a családok védelméről szóló törvény család fogalmából az azonos neműeket az indokolatlanul kizáró rendelkezését, kimondva, hogy az olyan szabad akaratlan alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerében minden félnek meghatározott jogai és kötelezettségei vannak családnak minősül, függetlenül a felek nemétől. A jogalkotó tehát nem zárhatja ki az azonos nemű párokat a közös gyermekké fogadás alól, pusztán azért, hogy ezzel gátolja meg a jogi értelemben vett családdá válást, mivel anélkül is családnak minősülnek. Ha pusztán ez képezné a korlátozás alapját, az sértene mind az emberi méltóságot (és a belőle levezetett önrendelkezési jog)⁵⁹, az egyenlő bánásmód követelményét⁶⁰ és a családi élet tiszteletben tartásához való jogot.⁶¹

A hatályos szabályozás nem zárja ki a meleg vagy leszbikus személyek örökbefogadáshoz való jogát. A Polgári Törvénykönyv szabályai szerint örökbefogadó az a huszonötödik életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet, aki a gyermeknél

⁵⁵ Lásd: 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

⁵⁶ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, Indokolás II.

⁵⁷ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás IV. 3.1.1.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Alaptörvény II. cikk.

⁶⁰ Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés.

⁶¹ Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés.

legalább tizenhat évvel, legfeljebb negyvenöt évvel idősebb, és személyisége, körülményei alapján alkalmas a gyermek örökbefogadására.⁶² Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az a tény, hogy a kiskorúak szocializációjuk során a homoszexualitás elfogadását tükröző jogi szabályozással és várhatóan ennek megfelelő társadalmi magatartással találkozhatnak, semmiképpen sem minősíthető egész személyiségüket, testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődésüket negatívan érintő, jövőjüket meghatározó kárnak vagy veszélynek.⁶³

Az örökbefogadási szabályokat figyelembe véve, a magyar szabályozás is a Legfelsőbb Bíróság döntésében is hivatkozott DEBOER v. SNYDER ügyben⁶⁴ foglalt problémákat képes generálni. Az örökbefogadott gyermeknek csak az egyik bejegyzett élettárs lehetett törvényes szülője, hiába nevelik közösen. Vészhelyzet esetén mind az iskoláknak, mind a kórházaknak ehhez kellene igazodniuk. Ha pedig tragédia következne be bármelyik fél vonatkozásában, a másik félnek nincs törvényes felügyeleti joga a másik gyermek felett és a törvény nem is teszi lehetővé a másik gyermek örökbe fogadását, akit együtt neveltek. Egy ilyen helyzet sértheti a gyermekek Alaptörvényben megfogalmazott jogát („Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”),⁶⁵ mivel a jog érvényesüléséhez pont a szerető család az, ami hatékonyan képes hozzájárulni. Ez tudja megadni azt a megfelelő állandóságot és a stabilitást, amelyek elengedhetetlenek a gyermek életében.

Az azonos nemű párok kizárása a közös örökbefogadásból, már a házasság fogalma miatt sem lehet része a házasság intézménye védelmének, ráadásul az intézkedés ellentétben áll nem csak a szülők vagy örökbefogadók önrendelkezési jogával és emberi méltóságával, de a gyermekek Alaptörvényben biztosított alapvető jogával is.

3. Az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel

Az egészségügyi törvény jelenleg csak a házastársaknak, a különböző nemű élettársaknak és az egyedülálló nőknek teszi lehetővé az emberi reprodukciós eljárásban való részvételt.⁶⁶ Első két kategóriánál feltétel, hogy bármely félnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat, míg az egyedülálló nőnél feltétel, hogy a nő életkora vagy egészségi állapota (meddőség) következtében gyermeket természetes úton nagy valószínűséggel ne vállalhasson. Meleg párok esetén természetesen az eljárás biológiai okok miatt nem merülhet fel, a leszbikus párok kizárása viszont indokolatlan, mert ha a reprodukciós eljárás megkezdésekor nem áll házastársi, élettársi kapcsolatban, akkor részt vehetne az eljárásban. Önrendelkezési joga tehát a párválasztás szabadságához fűződő joga gyakorlása során tűnik el, vagy éppen tér vissza, ami adott esetben azt is eredményezheti, hogy ahhoz, hogy önrendelkezési jogát gyakorolhassa, le kell mondania a párválasztás szabadságáról. Az emberi méltóság ilyen mélységű

⁶² Ptk. 4:121. § (1) bekezdés.

⁶³ 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás III. 8.2.

⁶⁴ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntése.

⁶⁵ Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés.

⁶⁶ 1997. évi CLIV. törvény 167. §.

korlátozása aggályokat vet fel, és nem látszik olyan alkotmányos indok, ami megfelelő lenne az alapjog korlátozására.

A bejegyzett élettársi kapcsolatokhoz fűzött kivételek létjogosultsága mindhárom esetben megkérdőjelezhető és esetlegesen az emberi méltósághoz való jog indokolatlan korlátozásának tekinthető. Ezen logika mentén az egyedüli különbségnek a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat között az intézmény elnevezése lenne.

VIII. Házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat?

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 12. cikke a házassághoz való jogról úgy rendelkezik, hogy a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint. Az Emberi Jogok Európai Bírósága több ítéletében is kifejtette, hogy az a korlát, amely szerint azonos neműek nem házasodhatnak, nem tekinthető olyannak, mint amely az EEJE 12. cikkében biztosított jog lényeges tartalmát korlátozná.⁶⁷ A szabályozás ugyanakkor nem jelenti tisztán azt, hogy a házassághoz való jog csak különböző nemű partner irányában illet meg valakit, elfogadott lehet az az értelmezés is, miszerint az Egyezmény csak a jog jogosultjait nevezi meg, de nem érinti a párválasztásuk szabadságát.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája csak annyit deklarál, hogy: „A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot, az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint, biztosítani kell.”⁶⁸ A Charta tehát nem tiltja meg az azonos neműek házasságkötését, de számukra házasságkötéshez való jogot sem biztosít, a megoldást a nemzeti jogrendszerekre bízta. Európában ugyanakkor számos tagállam nyitotta meg már azonos nemű polgárai előtt a házasság intézményét. Ezek közé tartozik Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság, Finnország, Hollandia, Izland, Írország, Luxemburg, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Svédország (közülük 10 EU tagállam).

Magyarországon – feltételezve, hogy a bejegyzett élettársaknál fenntartott három kivétel indokolatlan alkotmányjogi érveken nyugszik – a házasság intézménye mellett létezik egy, kifejezetten az azonos nemű pároknak létrehozott intézmény, amely csak az elnevezésében tér el a házasságtól. Mindez azt jelenti, hogy a jogalkotó eltiltja az azonos nemű párokat a társadalom egyik legrégebbi intézményétől. A házasság eszmeiségének transzcendentális jellege, a társadalmi szocializáció, az állam által a házassághoz kapcsolt jelentőség és védelem, az alapvető jellege (amit az keletkeztetett, hogy a jogi és társadalmi rend olyan sok oldalának központjába helyezték az intézményt), valamint az, hogy a házasság a nemzeti társadalmi rend alappillére mind-mind azt eredményezte, hogy a házasság alapvető fontosságú minden egyén számára. A házasságról való döntés a legbensőségesebb döntések közé tartozik, amit az egyén tehet, ezért nálunk is a házasságról való döntés az önmeghatározás legjelentősebb cselekedetei közé tartozik.⁶⁹

⁶⁷ Lásd: 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás IV. 1.2.

⁶⁸ 9. cikk.

⁶⁹ Lásd: az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntése.

Az állam a dinamikus gyakorlat hatására ismerte el az azonos nemű párok intimitásához való jogát, illetve, hogy az emberi méltósághoz való jog alapján joguk van ahhoz, hogy legintimebb és a párválasztás szabadságából fakadó kapcsolataik a legmagasabb szintű jogi elismerésben részesülhessenek, hiszen ez az önmeghatározás és identitás fokozott érzékenységgű területe. Mégis azáltal, hogy következetesen kizárja őket a legalapvetőbb intézmény gyakorlásából és egy azzal jogilag lényegében teljesen megegyező, de nevében eltérő intézményt hoz életre, a kizárt csoportok társadalmi egyenlőtlenségét betonozza be. Bár a hozzákapcsolt jogok terén a bejegyzett élettársi forma viszonylag már most is teljes körűnek tekinthető, de pont az élettársi intézmény rövid múltja és a mögötti álló társadalmi megbecsülés és tisztelet hiánya miatt nem képes a házassághoz hasonló transzcendenciát és emelkedettséget sugározni a benn részt vevőknek. A bejegyzett élettársi kapcsolat társadalmi tisztelete sosem válhat a házasságéval hasonlóvá, így ha nem is a konkrét jogok és kötelezettségek terén, de állandósuló hiányérzetet teremthet az azonos nemű párok számára, tudatosítva, hogy sosem válhatnak teljes jogú polgáraivá a társadalomnak.

Több olyan értelmezés született már, ami szerint a házasság alaptörvényi megfogalmazása teljes mértékben kizárja az azonos neműek házasságának lehetőségét. Ez azonban nem teljesen igaz, mert az Alaptörvény módosítása nélkül is kínálkozik lehetőség a teljes házassági jogegyenlőség megteremtésére. Az Alaptörvény azon rendelkezése, miszerint a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg,⁷⁰ sem jelenti azt, hogy az alaptörvényi védelem kizárja az abortusz lehetőségét. A házasság intézményénél hasonló a helyzet. Az Alaptörvény mint régi és megbecsült társadalmi intézményt védi a házasságot, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, de mindez nem jelenti az azonos nemű párok házasság intézménye alóli kitiltását. A jogalkotónak vagy az Alkotmánybíróságnak az egyszerű törvényi szintű szabályok megváltoztatásával is lehetősége van az intézmény kiszélesítésére. Ez valósíthatná meg az Alaptörvény Nemzeti hitvallásában foglalt eszmét, miszerint „Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.”

IX. Károsítaná-e az azonos neműek házassága a házasság intézményét?

Hasonló érvek merülnek fel az azonos neműek házassága ellen itthon is, mint Amerikában, ezért e helyen idéznénk az amerikai döntésnél megfogalmazottakat. Sokan tartottak attól, hogy az azonos nemű párok házassága károsítja a házasság intézményét, ami egészen odáig vezethet, hogy emiatt kevesebb ellenkező nemű házasság fog keletkezni, mivel az azonos neműek házasságának engedélyezése elvágja a kapcsolatot a természetes szaporodás és a házasság között. A Legfelsőbb Bíróság érvelése szerint a házasságkötés és a gyermeknevelés körüli döntések számos személyes, romantikus, és gyakorlati megfontoláson alapulnak, és nem reális arra következtetni, hogy az ellenkező nemű pár úgy fog dönteni, mégsem házasodik össze, egyszerűen azért, mert ezt az azonos nemű párok is megtehetik. Teljesen logikátlan azt hinni, hogy az azonos nemű párok közötti szeretetnek és elkötelezettségnek az állam általi elismerése az ellentétes nemű

---

⁷⁰ Alaptörvény II.cikk.

párok bizalmas és személyes döntéseit meg fogja változtatni. Az ügyek mindegyike két beleegyező felnőtt jogát foglalja magába, a házasságuk így nem jelent veszélyt sem saját maguk, sem harmadik fél számára.⁷¹

A házasságnak korábban valóban vallási töltete volt, azonban az 1894. évi XXXI. törvénycikk bevezette a polgári házasság intézményét, azóta a két forma elkülönül egymástól. Természetes, hogy az azonos nemű párok nem tarthatnak igényt az egyházi házasságra, mert ez sértheti mások vallásszabadságát, azonban a polgári házasságnál, mivel az állam és az egyházak különváltan működnek⁷² az államnak nem szabad vallási megfontolásokat figyelembe venni. A polgári házasság intézménye, nem az egyházi szertartásra vonatkozik, így mások vallási szabadságát sem sértheti.

Az Alkotmánybíróság 32/2010. (III. 25.) AB határozatában kifejtette továbbá azt is, hogy az azonos neműek házassága az anyakönyvezetők lelkiismereti és vallásszabadságának sérelmét sem okozhatja. A hivatalos minőségben eljáró anyakönyvvezető az azonos nemű személyek között de facto már létrejött kapcsolat állami (törvényi) elismerésének folyamatában működik közre, tevékenysége regisztratív jellegű. Az anyakönyvvezető hivatalos személy, ebben a minőségében eljárva világnézetileg semlegesnek kell lennie.⁷³ Hogy átveszi-e a jogalkotó vagy az Alkotmánybíróság a Legfelsőbb Bíróság érvelését és logikáját és alkalmazza-e ezt a magyar azonos nemű párok kapcsolatának megítélésénél, egyelőre még nem tudni. Ha nem is fogadják el a Bíróság döntését, de az abban foglalt érveknek és meglátásoknak az azonos neműek házasságáról szóló politikai és társadalmi viták központjába kell kerülnie.

---

⁷¹ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Obergefell v. Hodges* No. 14-556. számú döntésének érvelési logikája nyomán.

⁷² Alaptörvény VII. cikk (2) bekezdés.

⁷³ 32/2010. (III. 25.) AB határozat, Indokolás III. 10.

Mátyás Ferenc:
Akár bűncselekménynek is minősülhet Tarlós István melegekkel kapcsolatos
nyilatkozata

Az elmúlt évek során már hozzászokhattunk, hogy a Budapest Pride (vagy akár az Eurogames¹) megrendezése előtt mindig felerősödnek a meleg-ellenes megnyilvánulások és az ellenséges kijelentések. Idén sincs másként. Először a miniszterelnök köszöni meg² a melegeknek a homofóbia ellenes világnapon, hogy nem provokálnak, majd Ungár Klára meleg le³ Fideszes képviselőket. Ezt követően Kocsis Máté nyilatkozik arról („Nem vagyok buzeráns” címen)⁴, hogy a Pride-ot az Andrassy út és környéke helyett a Nagybani piac parkolójában, tulajdonképpen Budapest határában kéne megtartani, hiszen az előbbi világörökségi terület, és a rendezvény amúgy is sok embert zavar. A téma kapcsán legutóbb Tarlós István fejtette ki „szigorúan személyes” véleményét⁵ a TV2 Mokka című műsorában⁶: „ez az egész jelenség számomra nem természetes és számomra visszataszító, tehát a férfi és női nem alapfunkciói nem véletlenül alakultak ki. Amíg a kettő egymással be nem helyettesíthető, addig mondhatjuk, hogy előfordul a természetben, de nem organikus része a természetnek.” Kifejtette továbbá, hogy szerinte „ez a dolog nem méltó az Andrassy út környezetéhez” és „feleslegesen provokálja a közvélemény jelentős részét”. Az áthelyezéssel kapcsolatban pusztán annyit fejtett ki, hogy jelenleg nincs napirenden, esetleges megvalósulását azonban nem zárta ki.

I. Magánvélemény?

Az interjúval kapcsolatban már az is problémás lehet, hogy egy főpolgármester főpolgármesteri minőségében kifejtett véleménye mennyiben lehet személyes „magánvélemény”. Valójában nincsen jelentősége annak, hogy hangsúlyozza, az elhangzottak szigorúan a magánvéleményét képezik, mert figyelembe véve a politikai előzményeket és közszereplői tisztséget betöltő személyét, a közvélemény a

---

¹ Az ezzel kapcsolatos atrocitásokkal és megnyilvánulásokkal kapcsolatban lásd: https://kuruc.info/r/2/97374?fb_comment_id=10150902985893533_22452641#f29ee66b78167ec (Letöltés: 2015.11.04.). Illetve: <http://www.magartudat.com/a-jobbik-nyilt-provokacionak-tartja-az-eurogames-homoszexualis-osszejovetelt/> (Letöltés: 2015.11.04.).

² http://index.hu/video/2015/05/18/orban_halas_vagyok_a_magyar_homoszexualisoknak/ (Letöltés: 2015.11.04.).

³ <http://cink.hu/ungar-klara-nyilvanosan-lemelegezte-szajer-jozsefet-es-1705445681> (Letöltés: 2015.11.04.). Az ügyben időközben a Fővárosi Törvényszék első fokon arra a következtetésre jutott, hogy Ungár Klára megsértette Kocsis Máté jó hírnevét azzal, hogy lényegében homoszexuálisnak nevezte egy Facebook-posztban, és emiatt kétfélmillió forint sérelemdíjat kell fizetnie a Fideszes politikusnak, valamint törölnie kell a posztjából a Kocsisra vonatkozó részt, valamint ugyanott bocsánatot is kell kérnie tőle. http://mandiner.hu/cikk/20151030_kocsis_mate_vs_ungar_klara_elso_fokon_a_fideszes_politikus_nyert (Letöltés: 2015.11.04.).

⁴ <https://www.youtube.com/watch?t=276&v=wUD8Wq2uR50> (Letöltés: 2015.11.04.).

⁵ http://mandiner.hu/cikk/20150604_tarlos_visszataszito_a_budapest_pride (Letöltés: 2015.11.04.).

⁶ http://tv2.hu/musoraink/mokka/178051_a_homoszexualitasrol_ez_a_szemelyes_velemenye_tarlosnak.html?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201511 (Letöltés: 2015.11.04.).

kijelentéseket mindenképpen hozzá, a közszereplőhöz fogja kapcsolni. Profánul fogalmazva, nem az a lényeges kérdés a hatások vizsgálata szempontjából, hogy a kijelentő mit gondol – különösen egy országos médiában nyilatkozva –, hanem, hogy róla mit gondolnak. És mi látszott? Hogy a főpolgármester érzelmekkel túlfűtött szavakat használva karakteres meleg-ellenes álláspontot fogalmazott meg.

II. A közösség elleni uszítás

Az ilyen nyilatkozat azonban a széles médianyilvánosságot figyelembe véve akár bűncselekménynek is minősülhet. Az új Büntető Törvénykönyv szerint,⁷ aki nagy nyilvánosság előtt a lakosság egyes csoportjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – gyűlöletre uszít, az a közösség elleni uszítás bűncselekményét követi el. A bűncselekmény elkövetője pedig akár 3 évi szabadságvesztéssel is sújtható. A tényállás megalkotásakor a jogalkotói szándéka egyértelműen az volt, hogy előítéletektől mentes, mindenki számára egyenlő megbecsülést és emberi méltóságot biztosító közhangulatot, és ennek háborítatlanságához fűződő köznyugalmat biztosítsa.⁸ Maga a jogalkotó nyilatkozik úgy a törvény indokolásában, hogy a nemi irányultság és a nemi identitás szerepeltetését a nemzetközi ajánlások teljesítése mellett az is indokolta, hogy Magyarországon növekedett az e csoportok tagjai ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények száma. Ezzel a jogalkotó tényként rögzíti a bűncselekmények számának növekedését és deklarálja az ezekkel szembeni fokozott fellépés szükségességét.⁹

Vizsgáljuk meg, hogy a főpolgármester nyilatkozata kimerítheti-e a Büntető Törvénykönyvbe foglalt tényállás minden tényállási elemét, megbontva ezzel az egyenlő megbecsülést és emberi méltóságot biztosító közhangulatot.

1. A bűncselekmény elkövetési tárgya

A bűncselekmény elkövetési tárgyai között szerepelnek a lakosság egyes csoportjai, külön nevesítve a szexuális irányultságot, mint csoportalkotó tényezőt. Jelen ügyben ezek a homoszexuális személyek.¹⁰

2. A nagy nyilvánosság

A közösség elleni uszítás megállapíthatósága szempontjából fontos tényállási elem, hogy az uszítást nagy nyilvánosság előtt kell elkövetni. A nagy nyilvánosság nagyobb létszámú személy jelenlétét, illetve annak a reális lehetőségét jelenti, hogy az elkövetés helyén nagyobb számú, vagy előre meg nem határozható létszámú személy szerezzen a

⁷ 2012. évi C. törvény 332. §.

⁸ Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor (szerk.): *Kommentár Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. C. törvényhez*. Wolters Kluwer Kiadó Kft., Budapest, 2015. <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/346/id/A13Y1369.KK/ts/20150915/lr/chain4> (Letöltés: 2015.11.04.).

⁹ 2012. évi C. törvény indokolása <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1200100.TVI/> (Letöltés: 2015.11.04.).

¹⁰ Hegedűs et al.: i.m.

bűncselekményről tudomást. Az országos tévécsatornán tett nyilatkozat külön bizonyítás nélkül is nagy nyilvánosság előtt megvalósultnak minősül.¹¹

A közösség elleni uszítás veszélyeztető bűncselekmény, így semmilyen eredmény (így például a gyűlölet tényleges kialakulása) nem része a tényállásnak, és annak sincs jelentősége, hogy az uszításra a jelenlévők hogy reagálnak. Nem kívánja meg tehát, hogy a Pride résztvevői ténylegesen is fizikai erőszakot szenvedjenek.

3. Szándékos elkövetés

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, amely lehet egyenes és eshetőleges is. A cselekmény megvalósulásához elegendő, hogy az elkövető tudata kiterjedjen annak a lehetőségére, hogy a nagy nyilvánosság előtt tett kijelentései a csoport elleni gyűlölet keltésére objektíve alkalmasak, és azt vagy kívánja, vagy abba belenyugodjon. Az elkövető ilyen esetben tudja, vagy kellő körületekintés tanúsítása mellett tudnia kellene, hogy kijelentései objektíve alkalmasak a gyűlöletkeltésre. A riporter kérdés kizárólag a Pride Andrassy útról a Nagybani piacra történő áthelyezésére vonatkozott („van erre valami koncepció, hogy ezt valóban szeretnék áthelyezni?”)¹². A kérdés megválaszolásához nem lettek volna szükségesek sem a főpolgármester egyéb gondolatai, sem a „szigorúan személyes véleménye”, így a kijelentések mögötti szándékosság legalábbis vélelmezhető.¹³

4. A gyűlöletre uszítás fogalma

A bűncselekmény elkövetési magatartása a gyűlöletre uszítás. A gyűlölet olyan negatív, erős ellenszenvet magába sűrítő heves érzelm, amely nélkülözi a józan megfontolást és a tények tárgyilagos mérlegelése nélkül heves indulati, érzelmi töltéssel fordul a tárgyával szemben. Az uszítással kapcsolatban az Alkotmánybíróság, majd a bíróságok gyakorlata alakította ki a fogalmi kereteket. Ez alapján a bírói gyakorlat gyűlöletre uszítás alatt feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást ért, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben szítsa fel, amely aktív cselekvésre buzdító, mozgósításra törekvő, tevékeny gyűlölet kiváltására, ezzel pedig a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához vezethet. Fontos, hogy nem erőszakos cselekedetre hív fel, csupán kialakítja azt a közhangulatot, amelyben az erőszakos cselekmények realizálódhatnak. Hangsúlyozandó azonban, hogy a kialakult veszélyhelyzetnek konkrétan kell lennie, ami a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét, vagyis olyan helyzet fennállását jelenti, amikor a folyamatnak a sérelem bekövetkezése irányába ható továbbfejlődésének a lehetőségével számolni kell.¹⁴

5. Az uszítás megállapíthatóságát alátámasztó elemek

Ez a tényállás legnehezebben megfogható eleme. A Budapest Pride idején mindig megerősödnek a szélsőséges, meleg-ellenes demonstrációk Budapesten, különösen a

---

¹¹ Uo.

¹²

http://tv2.hu/musoraink/mokka/178051_a_homoszexualitasrol_ez_a_szemelyes_velemenye_tarlosnak.html?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201511 (Letöltés: 2015.11.04.).

¹³ Hegedűs et al.: i.m.

¹⁴ Uo.

Pride útvonalán. A rendezvény és az azon résztvevők biztonságát széleskörű rendőri védelem biztosítja, ennek ellenére állandósult jellemzői a felvonulásoknak a melegek ellen irányuló erőszakos és félelmet keltő atrocitások. Gondolhatunk itt az elmúlt évekből akár a szimpatizánsaival a felvonulásra (a „buzikamionra”) bejutni próbáló érpataki polgármesterre,¹⁵ vagy akár arra, amikor a 2013-as Budapest Pride után egy, a rendezvényről éppen hazafelé tartó férfit bántalmaztak.¹⁶ Utóbbi esetben idén április végén ítélték el nem jogerősen 3 év letöltendő börtönbüntetésre az elkövetőt.¹⁷ Az erőszakos atrocitások hatására a felvonulásról hazatérőkben nem véletlenül alakult ki félelem az elmúlt évek során. A rendezvény szervezői és a rendőrség is mindig nyomatékosan megkéri a résztvevőket, hogy a Pride-ra utaló dolgokat (például szivárványszínű zászló, kitűző) a biztonságuk érdekében a rendezvényt elhagyva vegyék le. Ez azt mutatja, hogy mind a szervezők, mind a rendőrség tisztában van azzal, hogy az atrocitásokra reális esély mutatkozik ilyenkor.

A Pride idején amúgy is forrongó szélsőséges hangulathoz nyújtanak adalékot egy hónappal a rendezvény megtartása előtt a főpolgármester fent idézett gondolatai, miszerint a homoszexualitás nem természetes és visszataszító (vagyis kellemetlen érzést gerjesztő), nem organikus része a természetnek és a felvonulás feleslegesen provokálja a közvéleményt, ráadásul ki kéne tiltani őket a belvárosból, mert rendezvényük nem méltó a világörökségi környezethez.¹⁸ Ezek a kijelentések mind megerősítően hathatnak az amúgy is meleg-ellenes nézeteket vallókra, és azt az érzést kelthetik bennük, hogy a homoszexualitás elleni fellépésük a legmagasabb politikai szinten is támogatásra kerül, hiszen túl a gyűlölködő kijelentéseken, napirenden tartják a rendezvény városhatárba száműzésének szükségességét is. A homoszexuálisok elleni egyre erősödő politikai fellépések és törekvések könnyebben sarkalhatják az eddigi meleg-ellenes tüntetőket tényleges erőszakos cselekmények megvalósítására. Erősödhet a „politika is ugyanúgy elítéli ezt az egészet, mint én, és ugyanúgy az ellenük való fellépés szükségességét hangoztatja, de nincs törvényes lehetősége, hogy fellépjen ellenük, na de akkor majd én/mi megmutatjuk nekik” érzése. A látszólagos „háttér támogatottság” érzése pedig azt a biztonságot adhatja meg, amely birtokában bátrabban lépnek fel egyre erőszakosan a melegek ellen (példa lehet ennek alátámasztására az oroszországi meleg-ellenes szabályalkotás, amely felerősítette a homoszexuálisok elleni erőszakos cselekményeket, illetve a hétvégi kijevei események is¹⁹), egészen addig, amíg a politikai vezetés nyíltan el nem határolódik ezektől a jelenségektől. A miniszterelnöki beszéd alapján, miszerint most minden szép és minden jó, ez nem fog hamar bekövetkezni. E kijelentések az év más periódusában talán nem rendelkeznének olyan éles töltettel, mint a Pride körüli hónapokban, hetekben, és talán egyáltalán nem vezetnének a gyűlöletre uszítás megvalósulásához, a jelenlegi helyzetben azonban komolyan foglalkozni kell ezzel az eshetőséggel. A kérdés az, hogy a miniszterelnök és a józsefvárosi polgármester

¹⁵ http://hvg.hu/itthon/20140706_Pride_ellentuntetok_Orosz_Mihaly_show (Letöltés: 2015.11.04.).

¹⁶ <http://nol.hu/video/atrocitasok-a-pride-utan-1545971> (Letöltés: 2015.11.04.).

¹⁷ http://mandiner.hu/cikk/20150430_harom_ev LETOLTENDOT kapott egy homofob bantalmazó (Letöltés: 2015.11.04.).

¹⁸ http://tv2.hu/musoraink/mokka/178051_a_homoszexualitasrol_ez_a_szemelyes_velemenye_tarlosnak.html?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201511 (Letöltés: 2015.11.04.).

¹⁹ <http://4024.hu/2015/06/06/ukran-szelsosegesek-szetvertak-a-kijevei-pride-ot/> (Letöltés: 2015.11.04.).

kijelentéseit erős érzelmi töltettel megtoldó főpolgármester szavai alkalmasak lehetnek-e arra, hogy a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségei a rendezvényre érkezők és a rendezvényt elhagyók esetében megvalósuljanak. Kiemelendő, hogy az érzelmi töltetet mindig a szavak szintjén, nem pedig annak előadásmódja alapján kell elbírálni.

6. Az uszítás megállapíthatóságának nehézségei

Az uszítás megtörténte tekintetében csak a bíróság tudna kellően megfontolt választ adni. A bíróságok gyakorlatát vizsgálva vegyes képet láthatunk az uszítás megállapíthatósága kapcsán, ezek közül két példát emelnék ki:

1. **Felmentő döntés:** A terhelt katonai szolgálatának ideje alatt letöltötte az internetről a Csendőrségi Lapok X. évfolyamának 11. számában, 1916. április 10-én „A cigánykérdés hazánkban” címmel megjelent, egy nyugalmazott járásbíró által írt cikket. A cikk írója a cigányokat bűnözőként említi, akik nem ismerik a tulajdon sérthetlenségét, a rendszeres és állandó munka szükségességét és „szükségleteiket majdnem kivétel nélkül büntetendő cselekményekkel, lopással, csalással, rablással, jóslással, kuruzslással, orvvadászattal, mezőrendőri kihágással szerzik be. Ha a körülmények úgy kívánják, úgy gyújtogatástól, emberöléstől, gyermekrablástól sem riadnak vissza.” A cigánykérdés „megoldására” a cikk a cigány kisebbség, mint etnikai népcsoport tagjai ellen gyűlöletre uszító kijelentéssel tesz javaslatot. A terhelt ezt a cikket függesztette ki az alakulat egyik gyorsreagálású századának körletszintjén a falíújságra. A bíróság szerint a vádlottnak cselekménye elkövetésekor nem kellett azzal számolnia, hogy az általa felgerjesztett indulatok hatására konkrét veszély keletkezik. Egy 1916-ban írt cikk önmagában való megismerése, még ha abban vitatható megállapítások is vannak, az ahhoz fűzött jelenkori kommentár nélkül objektíve sem volt alkalmas az indulatok gerjesztésére. A bíróság megállapította, hogy a gyűlöletre uszítás, a védett nemzeti vagy népcsoportok elleni erőszak érzelmi előkészítése. Ez tárgyi értelemben a szenvedélyek oly mérvű felszítását feltételezi, amely magában hordja a gyűlölet önfejlődésével erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét. (BH2011. 242.²⁰)
2. **Elítélő döntés:** A vádlott az 1956-os forradalomra emlékező ünnepi beszédet mondott, azonban áramkimaradási problémák után nyomban a rádiónál, televíziónál és az újságoknál lévő „ávós pribékek, cionista pribékek, háborús bűnösök” felelősségét hangoztatta a technikai hibákért. Majd többek között a következőket mondta: „Ne szalonképes politikát valósítsunk meg, mert amikor a lakásunkba bejön egy rabló, akkor nem aláírást gyűjtünk a szomszédoktól, hanem jól pofán kell verni, és páros lábbal ki kell rugdosni a lakásból: Ha a kaftános tolvajok az éj leple alatt bejönnek az országunkba, nem aláírást kell gyűjteni, hanem meg kell fogni a grabancukat, és sábeszdeklistől, kaftánostól, mindenestől, tórástól ki kell vágni őket a hatalomból. Ezt üzenem és vállalom.” A bíróság szerint a vádlott beszédében nemcsak a véleményét nyilvánította ki – melynek során kétségkívül gyalázkodó, lealacsonyító, sőt gyűlölet keltésére is alkalmas kijelentéseket tett a zsidóságra -, hanem többes szám első személyben számos

²⁰ <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A11H0242.BK/ts/10000101/> (Letöltés: 2015.11.04.).

olyan tartalmú felszólítást is intézett a jelenlevőkhöz, amely végső soron a magyarországi zsidósággal szembeni jogfosztó magatartásra hívott fel. Gyűlöletre uszított a vádlott akkor is, amikor olyan követeléseket fogalmazott az itt élő zsidósággal szemben, hogy: „takarodjanak ki a mi országunkból”, „rugdossuk ki őket minden hivatalból”, a fentebb idézett részlet tekintetében. (BH1998. 521.²¹)

Hogyan ítéltetők meg a bírósági gyakorlat tükrében a főpolgármester kijelentései? Az egyértelműen látszik, hogy bár intenzitásában nem éri el a példákban szereplő érzelmi töltetet a nyilatkozat, azonban az alábbi tényezők összhatásukban megalapozhatják az uszítást:

1. fontos és a főváros életében mérvadó közszereplő mondja, így szavainak hatása jóval nagyobb súlyú, mint az átlagos polgároké,
2. főpolgármesterként így látszólag politikai háttértámogatást ad a meleg-ellenes cselekményeknek,
3. a melegek ellen már így is jelentősen növekedett a gyűlölet-bűncselekmények száma (ezt a jogalkotó is külön rögzíti a Büntető Törvénykönyvhöz fűzött indoklásban), így reálisan számolni lehet vele, hogy a nyilatkozat hatására ez a szám emelkedhet,
4. különösen érzékeny periódusban teszi meg ezt a nyilatkozatát, amikor a legenyhébb reakciók is képesek meleg-ellenes közhangulatot teremteni,
5. a felvonulás áthelyezése lehetőségének fenntartásával, lebegtetésével a melegek szegregációját és kiközösítését sugallja,
6. egyértelműen felfedezhető egyfajta érzelmi túlfűtöttség,
7. az országos tévécsatorna miatt rengeteg emberhez jutott el az üzenet.

Hogy milyen következményei lesznek (ha lesznek) ezeknek a kijelentéseknek? A Pride közeledtével árnyaltabb képet kaphatunk erről, és talán az is kiderül, érkezik-e addig feljelentés az ügyben. Mindenesetre, ha büntetőjogi következményeket nem is von végül maga után az eset, attól még a társadalomban kimutatható káros hatásokkal jár, ez pedig remélhetőleg a jövőben felelősebb viselkedésre sarkallja majd a közszereplőket.

---

²¹ <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/998H0521.BK/ts/10000101/> (Letöltés: 2015.11.04.).

Tóth Mónika:
„Boldogító igen” vagy „boldogító nem”?

Magyarországon sokszor homoszexuálisnak titulálják a transzszexuális embert. Furcsán néznek rá. Esetenként megalázzák. Hátrányosan megkülönböztetik. Teszik mindezt azért, mert eltér a megszokottól, „kilóg a sorból”. Mindez leginkább a társadalom e téren való tájékozatlanságából fakad, szakmai berkekben pedig sokan még mindig nem hajlandók erről tudomást venni, többek szerint a transzszexualitás jogi helyzetének esetleges megváltoztatása összeegyeztethetetlen a keresztény vallással, házasságának fenntartása pedig az Alaptörvénnyel. De valóban az? Ennek valóban így kell lennie?

Napjainkban Magyarországon is egyre „felkapottabbá” válik a transzszexualitás témája, sokan azonban még mindig nincsenek tisztában azzal, mit is jelent valójában a transzszexualitás? A BNO tizedik revíziója¹ szerint a transzszexualitás a nemi identitászavar körébe tartozik: *„annak vágya, hogy ellenkező nemű egyénként élhessen és fogadják el, általában a saját nemével és anatómiájával elégedetlen, kényelmetlenül érzi magát benne, és sebészeti és hormonkezeléseket szeretne, hogy testét amennyire csak lehet, a kívánt nemhez tegye hasonlatossá.”*² Ők tehát az ellenkező nemhez tartozóként azonosítják magukat, biológiai nemük nem felel meg az általuk megélt nemnek, s ez sokszor már 4-5 éves korban megmutatkozik. Ennek nagy szerepe lesz a későbbiekben az alapjogi elemzés kapcsán. Ezen a ponton el kell osztatnunk azonban azokat a téves nézeteket, melyek szerint „a transzszexuális homoszexuális”, „a transzszexuálisnak nincs jobb dolga, mint hogy magát mutogassa, és ezzel felhívja magára a figyelmet”, „a transzszexualitás egy újabb hóbort”. Ez nem így van. A transzszexuális emberek többsége kerüli a feltűnést, sokan közülük tartanak esetleges fizikai támadástól, fenyegetéstől, tartanak attól, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket, s tartanak közvetlen környezetük reakciójától is. Előfordul ugyanis, hogy a család kitagadja őket, mert nem képes elfogadni, hogy „más, mint ami”, és szintén tart a család is a környezet reakciójától.

A nemi identitás és a szexuális orientáció különbözőségének, és annak ismeretében, hogy a nemi identitás és a szexuális orientáció minden ember méltóságának és emberi mivoltának szerves része,³ induljunk ki abból, hogy a transzszexuális ember meggyőződése, hogy ő más, mint amit biológiai neme mutat. Jelenleg azonban ahhoz, hogy a transzszexuális személy identitásával maradéktalanul beilleszkedhessen a magyar társadalomba, torzítania kell önmagát valamely irányba, ami ellentmond a 64/1991. (XII.17.) AB határozatnak. Ez ugyanis kimondta, hogy *„az állam nem kényszeríthet senkit olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, azaz amely összeegyeztethetetlen a személyiségét meghatározó valamely lényeges meggyőződésével”*.

¹ Betegségek Nemzetközi Osztályozása, 1997.

² BNO, F64.0

³ Yogyakarta Alapelvek.

Ebből következhet az, hogy nem feltétlenül megfelelő a bináris kategorizálás, tehát, hogy egy személy neme csak „férfi” és „nő” lehet. Természetesen, ha arra gondolunk, Magyarország keresztény állam, lehetne arra hivatkozni, hogy „A Jóisten megteremtette a férfit és a nőt, harmadik nemet azonban nem teremtett”, jelen esetben azonban nem is harmadik biológiai nemről, sokkal inkább a társadalmi nemről beszélünk, ami által egy adott személy megjelenik a társadalomban. Erről azonban még nagyon sokat lehetne értekezni. Mivel a magyar rendszer alapvetően egészen megengedő a nemváltoztatás bejegyzése szempontjából, s az első országok között voltunk, ahol engedélyezésre került a „nemváltás”, alapjogi szempontból a fő probléma nem maga az, hogy nincs ún. harmadik nem, sokkal inkább az, hogy a társadalom és az állam hozzáállása miatt a transzszexuális személy – helyzete miatt – meghasonulásba kényszerülhet önmagával.

I. Miért szükséges egyáltalán a műtét? Valóban szükséges az állami támogatás?

Ez szorosan kapcsolódik a személyiség szabad kibontakoztatásához való joghoz is, hiszen a nem műtéti úton vagy hormonterápia útján történő megváltoztatása részét képezi a személyiség szabad kibontakoztatásának, valamint a testi és lelki egészséghez való joghoz is, és a nemváltoztatás állami támogatásához is. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (Bíróság) már 2003-ban, a *van Kück v. Germany* ügy⁴ kapcsán arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha az „orvosi szempontból szükséges” kezelést finanszírozza az állam, akkor ebbe a nemi átalakító műtét is bele kell, hogy tartozzon. Az AB pedig elismerte, hogy a transzszexuális személyek nemének műtéti megváltoztatása a testi és szellemi egészség védelmében, a személyiség integritásának megőrzése érdekében történő egészségügyi beavatkozás.⁵ Ennek értelmében tehát az államnak kötelessége lenne a nemi helyreállító műtét és a hormonterápia támogatása is.

Ennek ismeretében megjegyzendő, hogy a magyar állam nem támogatja különösebben a nemi helyreállító műtétet, sem a hormonterápiát, ezek azonban igen költségesek. Ezzel szemben más országokban ezzel komolyan foglalkoznak, megoldásokat kínálnak rá. Németországban pl. amennyiben valaki rendelkezik betegbiztosítással, ez teljes egészében fedezi a hormonterápia költségeit, és a nemi helyreállító műtét is támogatott, mindösszesen kb. 1200 euró önköltsége van, melyhez ingyenes hormonterápia és pszichológiai ellátás tartozik, a folyamat teljes ideje alatt. Ausztriában pedig pl. a bécsi *Allgemeines Krankenhaus*nak külön transzszexuálisok részére fenntartott ambulanciája is van.⁶ Megfontolandó lenne tehát a magyar állam szempontjából is a kezelés és a műtét támogatása, hiszen ezáltal helyreállhatna a test és lélek közti egyensúly, s a transzszexuális személy újra hatékony tagja lehetne a társadalomnak.

II. Azonos neműek házassága vs. transzszexuálisok házassága

⁴ No. 35968/97 (12 September 2003.)

⁵ 43/2005. (XI. 14.) AB határozat.

⁶ Wiener Krankenanstaltenverbund – Transsexuellen-Ambulanz.

<http://www.akhwien.at/default.aspx?pid=169> (Letöltve: 2015.05.20.).

Magyarországon az egyik legnagyobb akadály a transzszexualitás jogi szabályozása kapcsán talán abban áll, hogy az azonos neműek házassága nem engedélyezett. (Ismételten hangsúlyoznám, hogy a transzszexuális személyt nem azonosíthatjuk homoszexuális személlyel. Természetesen lehet az is, de lehet heteroszexuális, biszexuális, aszexuális, stb is.) Emiatt ahhoz, hogy a megváltozott nem anyakönyvbe vétele megtörténjen, a fennálló házasságot meg kell szüntetni, hiszen ekkor két azonos nemű személy közt állna fenn házasság. Magyarországon az a sajátos helyzet áll fenn, hogy Alaptörvényi szinten került lefektetésre az, hogy a család a házasságon alapul, s szintén az Alaptörvényben megfogalmazták azt is, hogy a házasság egy férfi és egy nő közt jön létre. Ebből következik, hogy ha meg kell szüntetnie házasságát, családot sem tud alaptörvényi értelemben alapítani, mivel az a család nem minősül majd családnak a házasság hiányában. Ezáltal pedig kikerül a társadalomból is, hiszen az Alaptörvény rendelkezései értelmében a család a társadalom alapegysége. Ebből kiindulva elmondható, hogy a magyar alaptörvényi családfogalom nagyon diszkriminatív.

A megoldás tehát – meglátásom szerint – nem kell, hogy feltétlenül az azonos neműek házasságának engedélyezéséhez vezessen, hiszen a transzszexuálisok esetében arról van szó, hogy önmaga megvalósítására, személyisége szabad kibontakoztatására törekszik. Közben pedig már van egy fennálló házassága, melyet nem kíván megszüntetni vagy felbontani. Tehát a szabályozás kialakítása történhetne egyrészt úgy, hogy a jogalkotó kivételt képez a transzszexuálisok tekintetében, hiszen amikor a házasság megkötött, az férfi és nő közt jött létre, a fennállása alatt azonban az egyik fél önmegvalósítása érdekében megváltoztatta a nemét. Az önmegvalósításhoz azonban a legtöbb esetben hozzátartozik az is, hogy a házasságát fenn kívánja tartani. Az azonos neműeknél nem erről lenne szó. Másrészt történhetne úgy is a szabályozás, hogy a jogalkotó kiveszi a különmeműség követelményét a házasság fogalmi elemei közül, a házasságot pedig a család fogalmi elemei közül.

A fentiekhez kapcsolódik a házasság kérdésköre is. Mint tudjuk, a „megváltozott” nem csak akkor vehető anyakönyvbe, ha a fennálló házasság megszüntetésre került, ugyanakkor a házasság is lehet a személyiség szabad kibontakoztatásának szerves része. A transzszexuális személyek közt is vannak olyanok, akik szerint ez nem jelent problémát (ennek több oka is van, de ebbe jelenleg ne menjünk bele, maradjunk a kérdéskör jogi oldalánál), de sokan mégis sérelmesnek tartják, hogy az önrendelkezési jog két részvetülete: a személyiség szabad kibontakoztatása és a házassághoz való jog ütközik, s az állam választás elé állítja a transzszexuális személyt. Hiszen ő önrendelkezéséből fakadóan köt házasságot, s amikor személyisége szabad kibontakoztatása keretében a nemi identitásának megfelelő nem elérésére törekszik, elveszik tőle a lehetőséget, hogy továbbra is házasságban éljen. Máshogyan megfogalmazva: ha az Emberi Jogok Európai Egyezményének (Egyezmény) 12. cikke értelmében a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, nincs-e joguk a házasság fenntartásához is? Hiszen, ha ragaszkodunk a házasság vallási gyökereihez, melyre oly sokan hivatkoznak, a házasság azért jön létre, hogy a házasulandó felek kitartsanak egymás mellett „egy életen át”, s házasságukat nem azért kötik, hogy azt majd felbontsák. Arra próbálom rávezetni az olvasót, hogy ha a transzszexuális személy házasságot köt pl. született neme szerinti

férfiként egy nővel (vagy fordítva), de ellenkező nemű személyként kíván tovább élni, és ennek ellenére fenntartaná a házasságát, önrendelkezéséből fakadóan neki kell erről dönteni, az állam nem kényszerítheti bele egy ilyen döntési kényszerhelyzetbe.

A Bíróság előtt is volt hasonló eset, bár a Bíróság eltérő álláspontot képviselt. A *Parry v. The United Kingdom*⁷ és az *R. and F. v. the United Kingdom* ügyben⁸ az Egyezmény 8. és 12. cikkének megsértésére hivatkoztak a panaszosok, mégpedig azért, mert nemi helyreállító műtétnek vetették alá magukat, de továbbra is együtt maradtak korábbi házastársukkal, s ahhoz, hogy az állam elismerje „megváltozott” nemüket, meg kellett szüntetni házasságukat. A Bíróság kimondta, hogy ezáltal nem sérül az említett magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való jog (8. cikk), sem pedig a házasságkötéshez való jog (12. cikk), hiszen a kérelmezők élettársi kapcsolatot létesíthettek, közel azonos jogokkal. Megjegyzendő, hogy a „közel azonos” nem egyenlő az „ugyanazon jogokkal”, hiszen például nem fogadhatnak közösen örökbe sem. A probléma tehát abban áll, hogy az állam elveszi a transzszexuális személytől a döntés lehetőségét, és az állam dönt afelől, sérelmes-e számára, hogy meg kell szüntetnie házasságát, holott önrendelkezési joga keretében a transzszexuális személynek kellene erről döntenie – az állam által számára megfelelően nyújtott tájékoztatás alapján.

III. Hivatkozzunk-e a házasság vallási gyökereire?

A transzszexualitás és a házasság kapcsán többen hivatkoznak arra, hogy a házasságnak vallási gyökerei vannak, és a házasság férfi és nő közt jön létre, azonban ilyenkor nem veszik figyelembe, hogy nem minden ember nemi identitása felel meg a biológiai nemének, sem azt, hogy egy transzszexuális embernek komoly lelki gyötrelmet okoz(hat) az, hogy elfogadja, ő más, és nehéz felvállalnia ezt mások előtt. Ez a folyamat önmagában is éppen elég megterhelő fizikailag és pszichésen is, ezáltal pedig sokszor képtelenek munkájukra, mindennapi dolgaikra úgy koncentrálni, ahogy ennek hiányában tudnának, így sokszor elveszítik munkájukat is a társadalmi elutasítás és a pszichikai leterheltség miatt. Ezért annak érdekében, hogy újra teljes mértékben a társadalom hatékony tagjai tudjanak lenni, az államnak kötelessége megadni számukra minden lehetőséget arra, hogy ez megtörténhessen. Köteles megadni számukra a tájékoztatást és hagyni, hogy ennek ismeretében ő döntsön az új nem bejegyzéséről hátrányos jogkövetkezmények nélkül.

Bár a házasság vitathatatlanul egy vallási gyökerekkel rendelkező intézmény, jelenleg Magyarországon már nem az egyházi házasságkötés kerül elismerésre, hanem kizárólag az anyakönyvvezető előtt kötött polgári házasság. Paradox módon a fent említett nézet képviselői mégis a vallási gyökerekre hivatkoznak, ha arról van szó, miért ne tarthassa meg a transzszexuális személy a házasságát. Meglátásom szerint azonban az egyház és az állam elkülönülésének itt is meg kéne valósulnia. Hiszen ma már olyan emberek is kötnek házasságot, akik nem vallásosak. Ezen túlmenően, ha figyelembe vesszük, hogy a házasság intézménye vallási gyökerekből fejlődött ki, elmondhatjuk, hogy a vallásra

⁷ No. 42971/05 (17 July 2003).

⁸ No. 35748/05 (28 November 2006).

vezethető vissza a különműködés követelménye is. Ergo, ha már az egyházi házasságkötés nem kerül elismerésre Magyarországon, a különműködés követelménye is elhagyható lenne, hiszen az egyházi házasságkötés is jelentőségét veszítette az állam szempontjából.

Figyelembe véve tehát ezt, illetve, hogy a házasságkötés szabadságához való jog – az önrendelkezési jog részeként – olyan alapjog, mely alkotmányos oltalom alatt áll, valamint, hogy a transzszexuális személyt megilleti a névváltoztatáshoz való jog a nemének megváltoztatásához kapcsolódóan,⁹ kivételt kéne, hogy képezzen az az eset, amikor egy transzszexuális személy meghasonlásba kényszerül önmagával azért, mert választania kell az önmegvalósítása szerves részei: a fennálló házassága és a számára megfelelő nem között.

Megjegyzendő, hogy amikor a nemváltoztatás a házasságkötést megelőzően történik, nem áll fenn ilyen mértékű sérelem, hiszen az AB megállapította,¹⁰ hogy a transzneműek vonatkozásában a házasságkötéshez való jogot úgy kell értelmezni, hogy ők nem születési nemükkel, hanem új nemükkel ellentétes nemű személlyel köthetnek házasságot. Az érem másik oldala azonban a már említett helyzet, amikor a házasság fennállása alatt kerül sor a nemváltoztatásra.

IV. Neki ne legyen családja?

Az eddigiek képezik alapját annak, hogy a transzszexuális személy – sok más társaskapcsolati formát megvalósító személlyel egyetemben – kikerül a család fogalmából az Alaptörvény értelmében (ahogyan Szabó Máté, az egykori alapvető jogok biztosa is kifejezte hasonló álláspontját utólagos normakontrollra irányuló indítványában 2012-ben, a családok védelméről szóló törvény családfogalmával kapcsolatban – bár nem a transzszexualitás kapcsán, s az AB meg is semmisítette¹¹ a törvény alaptörvény-ellenes rendelkezéseit). A jelenlegi szabályozás családokat szakít szét azért, ha a házasságot meg kell szüntetni. Mivel Magyarország Alaptörvénye úgy rendelkezik, hogy a családi kapcsolat alapja a házasság (illetve a szülő gyermek viszony), azért, hogy a transzszexuális személynek meg kell szüntetnie házasságát, nem lehet tagja az alaptörvényi értelemben vett családnak sem. Ami pedig a társadalom alapegysége, tehát ezúton is kikerül a társadalomból a (már egyébként is perifériára került) személy.

A magyar szabályozás problémás pontja mindezek ismeretében tehát az, hogy Alaptörvényben adja meg a házasság és a család fogalmát, és törvényi szinten határoz meg egy eszmeközvetítő jellegű családfogalmat. Ennek éppen fordítva kellene történnie, hiszen az Alaptörvény képezi a jogrendszer alapján, ez áll a jogforrási hierarchia csúcán. Más országok alkotmányainak (pl. Brazília, Kolumbia, Olaszország, Törökország, Irán)

---

⁹ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat.

¹⁰ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat.

¹¹ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat.

vizsgálata¹² arra az eredményre vezetett, hogy nem feltétlenül szükséges egy állam alkotmányában szigorú család- és házasságfogalom meghatározása, ez megtörténhet törvényi szinten is, így egy esetleges módosulás nem ütközne Alaptörvénybe, és csak törvénymódosításra lenne szükség.

Persze sokaknak a sztereotípiák és a híradóban hallottak miatt az jut eszébe, hogy „Irán? Ne hasonlítsuk már Magyarországot Iránhoz!”. Ehhez két dolgot fűznék hozzá: 1) a sztereotípiák nem kellene, hogy relevanciával bírjanak ebben a vonatkozásban, 2) az összehasonlító alkotmányjog alapja pedig, hogy eltérő országokat vizsgáljunk. Itt pedig különböző társadalmi és politikai berendezkedésű országokról van szó, melyek ezáltal eltérő család fogalmakat is generálnak, és Irán valóban sokkal nyitottabb családfogalmat alkotott alkotmányi szinten.

---

¹² Tóth Mónika: *A „boldogító nem” – Avagy a transzszexualitás alapjogi kollíziói*. OTDK dolgozat, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014.

A JÖVŐ NEMZEDÉKEK JOGAI

Milánkovich András:
Egyszer volt – hol nem lesz?
Alaptörvény-ellenesség egy hatásköri átalakításban

A környezetvédelem olyan témakör, amelyben az Alaptörvény markáns arcú állást foglal. Kimondja az állam és mindenki kötelezettségét a természeti erőforrások védelmére, fenntartására és megőrzésére [P] cikk (1) bekezdés], alapjogként biztosítja az egészséges környezethez való jogot, ezen kívül nevesíti a környezetvédelem néhány alapelvét is (XXI. cikk). Milyen körben biztosítanak védelmet a fenti rendelkezések? Hogyan konkretizálódnak a jogrendszerben? Hogyan kell reagálni, ha a fenti értékek sérelmet szenvednek? E cikkben a természet védelméről szóló törvény folyamatban lévő¹ módosításának alaptörvény-ellenességét igyekszünk bizonyítani.

„Eddig az ember magával a természettel küzdött; mostantól a saját természetével kell megküzdenie.”

Gábor Dénes

A következőkben először összefoglalásra kerül a hatályos törvényi szabályozás, majd összevetem azt a vizsgált törvényjavaslat tartalmával. Ezt követően felvázolom az egészséges környezethez való jog vonatkozásában az Alaptörvényből levezethető követelményrendszert, végül ennek felhasználásával értékelem először a törvényjavaslat vonatkozó rendelkezését, majd az elfogadott törvényszöveget.

I. A törvényjavaslat

2014. december 8-án a Kormány az Országgyűlés elé terjesztette az egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot,² amelyet a Miniszterelnökséget vezető miniszter jegyezte. A 39 jogszabályt módosító javaslat „a közigazgatás hatékonyságának növelése” érdekében az Államreform II. program 2015-ös átalakításainak ágyaz meg. Ennek megfelelően többségében szervezeti módosításokat tartalmaz a közúti közlekedéstől a társadalombiztosítási és a bányászati igazgatáson át a gyámügyi szervekig: számos, eddig különálló intézményt gyűr be a fővárosi és megyei kormányhivatalok alá, emellett a kormányhivatalok szervezetén belül is lényeges változtatásokat visz keresztül. A módosítások többsége ezeket, illetve az ehhez kapcsolódó elnevezésbeli változásokat ülteti át a kapcsolódó törvényekbe.

---

¹ A cikk megírása óta a javaslatot 2015. március 3-án, az érintett pontok tekintetében lényegében változatlanul elfogadta az Országgyűlés. Lásd: 2015. évi VI. törvény.

² T/2329. számú törvényjavaslat. <http://www.parlament.hu/irom40/02329/02329.pdf> (Letöltve: 2015.10.30.).

Kivétel ez alól a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 39. § (1) bekezdésének tervezett módosítása, amely a természetvédelmi hatóság hatáskörén alakít. A megváltoztatni tervezett norma a védett természeti területeket érintő más (pl. építési) hatósági eljárásokban tisztázza a természetvédelmi hatóság szerepét.

A jelenleg³ hatályos szabályozás szerint „[v]édett természeti területre közvetlen kihatással lévő vagy azt közvetlenül érintő más hatósági eljárás során a természetvédelmi hatóság [...] szakhatóságként működik közre.” (Kivételt képeznek a környezeti hatásvizsgálat, vagy egységes környezethasználati engedélyköteles tevékenységek, hiszen ilyenkor a szerv önálló hatóságként jelenik meg az engedélyeztetés során.) A szakhatósági minőség lényegében azt jelenti, hogy az adott hatósági eljárásban (például egy út megépítésének engedélyezésekor) az eljáró hatóságnak bizonyos szakkérdésben (például az út használatával járó légszennyezés megengedhetősége kapcsán) ki kell kérnie egy másik szerv állásfoglalását. A Ket. szerint ez az állásfoglalás egyúttal kötelezi az eljáró hatóságot: a hatósági engedély pozitív tartalmú szakhatósági állásfoglalás nélkül nem adható ki.⁴ A Tvt. azon ügyek körét is pontosan meghatározza, amelyek esetében a természetvédelmi hatóság szakhatóságként vesz részt az engedélyezési eljárásokban. Ilyen például (a teljesség igénye nélkül):

- nyomvonalas létesítmények építésének;
- ipari, mezőgazdasági tevékenység végzéséhez szükséges telep létesítésének;
- veszélyes anyag átszállításának, tárolásának;
- bányatelek megállapításának, ásványkincsek kitermelésének

az engedélyezése – a védett természeti területeken.⁵ Védett természeti területnek a Tvt. vagy más jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület minősül.⁶

A törvényjavaslat egy látszólag kisebb, ám nagyon messzire mutató változtatást tartalmaz: az idézett jogszabály „szakhatóságként működik közre” szövegrésze elé a „kormányrendeletben meghatározott esetekben” fordulatot illesztené. Azaz a módosítás arra irányul, hogy a Kormány – mintha egy étlapról válogatna kedvére – ezentúl rendeletben állapíthassa meg, a Tvt.-ben felsorolt ügýtípusok közül melyek esetében vesz részt az eljárásban szakhatóságként a természetvédelmi hatóság, s melyek esetében nem. Mint bemutattam, jelenleg ezek mindegyikére maga a törvény írja elő a szakhatósági minőséget.

II. Az Alaptörvényből eredő követelmények; az Alkotmánybíróság gyakorlata

³ A törvény módosításának elfogadása előtt.

⁴ A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CLX. törvény 44. § (1) bekezdés.

⁵ Tvt. 39. § (1) bekezdés.

⁶ Tvt. 4. § g) pont.

A továbbiakban amellet fogok érvelni, hogy az ismertetett javaslat az Alaptörvény XXI. cikk (1) bekezdésébe foglalt egészséges környezethez való jogba ütközik, és azt alaptörvény-ellenesen korlátozza.

Az egészséges környezethez való jog mint alapjog 1972-ben, a stockholmi ENSZ konferencia után került be a korábbi Alkotmányba.⁷ A rendszerváltásig csupán deklaratív rendelkezést az 1989-es jogállami fordulat során változatlanul hagyták a szövegben, ám a '90-es években a jogalkotó valóban érvényesítette és tartalommal töltötte meg a rendelkezést (pl. a környezetvédelmi törvény 1995-ben,⁸ a természetvédelmi törvény 1996-ban). E munkából az Alkotmánybíróság is kivette a részét, amikor működésének első évtizedében kibontotta az egészséges környezethez való jog tartalmát, és meghatározta az abból eredő alkotmányos kívánalmakat. E tekintetben kiemelkedő jelentőségű „alaphatározat” a 28/1994. (V. 20.) AB határozat,⁹ amely megteremtette a később alkalmazott dogmatikai rendszert.

Az alapjogok tartalmának feltárásakor általában beszélhetünk az alapjog alanyi (szubjektív) és intézményvédelmi (objektív) oldaláról. Előbbi a jogosultakat megillető jogi pozíciókat jelenti, amelyekkel a jogosult érvényesítheti az alapjogot (például a választásokon részvételhez való jog), míg utóbbi az állam azon kötelezettségét öleli fel, hogy a jog érvényesülését pozitív eszközökkel tegye lehetővé (például a választási rendszer szabályozása és a választások megszervezése).

Az egészséges környezethez való jogra vonatkozó, atipikusnak mondható alkotmányi rendelkezés¹⁰ alapján az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy mindenkit megillető alapvető jogról van szó. Kimondta ugyanakkor azt is, hogy az alapjog speciális tartalommal rendelkezik: „[a] környezethez való jog jelenlegi formájában nem alanyi alapjog, de nem is pusztán alkotmányos feladat vagy államcél”, hanem „önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó.”¹¹

Az alapjogi megközelítés minimálisan azt jelenti, hogy bármely más alkotmányos értékkel kerüljön is szembe, a környezetvédelem azzal legalább egyenrangú, semmiképp sem szükséges eleve „fejet hajtania” más szempontok előtt. Az alanyi oldal hiányából következik, hogy senkinek sem származik joga az államtól a környezetvédelem meghatározott szintjét követelni. Az Alkotmánybíróság szerint az alapjog másik, intézményvédelmi oldala hivatott betölteni ezt a rést, így abból az állam konkrét kötelezettségei vezethetők le.¹²

⁷ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 18. §.

⁸ A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. Törvény.

⁹ ABH 1994, 134.

¹⁰ 18. § „A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.”

¹¹ 28/1994. (V.20.) AB határozat, ABH 1994. 134, 137-138.

¹² 28/1994. (V.20.) AB határozat, ABH 1994. 134, 138.

Az államnak ebből fakadóan kötelezettsége keletkezik a környezetvédelmi kérdések szabályozására,¹³ valamint arra, hogy jogalkotáskor egyébként mérlegelje a környezeti érdekeket;¹⁴ azokat mind a döntés-előkészítés, mind a döntéshozatal során emelje be a szempontrendszerbe (integráció elve). A megfelelő védelmi szint meghatározása szintén az állam, a jogalkotó feladata;¹⁵ ennek rendeltetése – az alaphatározat szerint – a környezetromlás elkerülése. Ebből két dolog is következik: egyrészt a hangsúlyt a megelőzésre, s nem az utólagos szankcionálásra kell fektetni (megelőzés elve),¹⁶ másrészt „az állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje, vagy a romlás kockázatát megengedje.”¹⁷ A jogalkotás terén megfogalmazott garanciák azért roppant lényegesek, mert – ahogy említettem – éppen ez (az intézményvédelmi oldal) ellensúlyozza az alapjog csökevényes alanyi oldalát.

Ezek az elméleti kiindulópontok nagy hatással voltak az Alkotmánybíróságra, amikor az alaphatározatban kifejlesztette az egészséges környezethez való jog alapjogi dogmatikájának leghíresebb (egyúttal leginkább vitatható)¹⁸ elemét: a visszalépés tilalmát. A *non derogation principle*-nek is nevezett elv lényege, hogy a környezetvédelemben egyszer már biztosított védelmi szintet az állam utólag nem ronthatja le, azaz nem állapíthat meg annál alacsonyabb szintű védelmet, kivéve, ha az más alapjog, vagy alkotmányos érték érvényesüléséhez elkerülhetetlen. A visszalépés mértéke azonban ekkor sem lehet aránytalan.¹⁹ A *non derogation* elve tehát a védelmi szint megváltoztatására, annak csökkentésére vonatkozik.

Minthogy az Alkotmány vonatkozó szövegét az Alaptörvény átvette (sőt, egyéb környezetvédelmi rendelkezéseket emelt be a normái közé), az Alkotmánybíróság 2013-ban megállapította, hogy a tartalmi egyezés folytán a tárgyban hozott korábbi határozatait az Alaptörvény hatálybalépése után is felhívhatók, az alkotmányjogi érvelésben alkalmazhatók.²⁰

III. A törvényjavaslat értékelése a hatályos szabályok és az alkotmányos kívánalmak vonatkozásában

Az AB gyakorlatának vázlatos áttekintése után eljutottunk arra a pontra, hogy az ismertetett megállapításokat alkalmazzuk a vizsgált törvénytervezetre. Előtte azonban érdemes felidézni a szabály törvényi környezetét.

¹³ 996/G/1990. AB határozat, ABH 1993. 533, 535.

¹⁴ 30/2000. (X.11.) AB határozat, ABH 2000. 202.

¹⁵ 996/G/1990. AB határozat, ABH 1993. 533, 534.

¹⁶ 28/1994. (V.20.) AB határozat, ABH 1994. 134, 141.

¹⁷ 48/1997. (X. 6.) AB határozat, ABH 1997. 502, 504.

¹⁸ Fodor László: *Környezetvédelem az alkotmányban*. Gondolat Kiadó – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványai IV, Debrecen, 2006, 68-69. o.

¹⁹ 28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994. 134, 140.

²⁰ 3068/2013. (III. 14.) AB határozat, Indokolás [44]-[46], a korábbi határozatok felhasználhatóságára nézve a 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [41], ill. újabban a 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32]-[33] alapján.

III.1. A természetvédelmi törvény kontextusa

A Tvt. 31. §-a a megismert környezetvédelmi alapelvekkel összhangban, általános jelleggel rögzíti: „[t]ilos a védett természeti terület állapotát (állagát) és jellegét a természetvédelmi célokkal ellentétesen megváltoztatni.” Az általános rendelkezést konkretizálja például a 35. § (1) bekezdésében található felsorolás: „tilos olyan épületet, építményt, nyomvonalas létesítményt, berendezést létesíteni vagy üzembe helyezni, amely [a védett természeti terület] jellegét és állapotát veszélyezteti, károsítja, vagy ott a tájképi egységet megbontja. [...]” E kívánalmat igyekszik garantálni (egyebek mellett) a törvény hatályos 39. §-a,²¹ amikor a védett természeti területre közvetlen kihatással lévő vagy azt közvetlenül érintő (tehát kifejezetten a természetvédelemmel összefüggő) hatósági eljárások meghatározott körében szakhatóságként jelöli ki a természetvédelmi hatóságot. Ezekben az ügyekben a természetvédelmi hatóság képes érvényesíteni és a döntésbe becsatornázni az imént ismertetett szempontokat.

Az Országgyűlés elé terjesztett új szabályozás ezt úgy változtatná meg, hogy kormányrendeletbe utalná azon eljárások megjelölését, amelyeknél fennmarad a szakhatósági minőség. A többi, kormányrendeletben fel nem sorolt eljárásnál ez azonban elveszne, a természetvédelmi hatóság kontrollja tehát ilyen módon nem tudna érvényesülni. A jövőben tehát a Kormány döntésétől függene, hogy a törvénynek az 1. pontban ismertetett zárt felsorolásából válogatva mely eljárásoknál hagyja meg a szakhatósági jogállást, illetve melyeknél vonja azt el. A kormányrendelet tehát kizárólag a hatályos szabálynál szűkebben, vagy legfeljebb azzal azonos módon – ekkor természetesen értelmét veszítené a módosítás – vonhatná meg a kört, de annál tágabban semmiképpen sem. (Fenntarthatja például a Kormány a szakhatósági eljárást bányatelek megállapításánál, de kiveheti alóla a veszélyes anyagok elhelyezését, vagy az útépitést.) A teljesség kedvéért megemlítendő, hogy a bevezetni tervezett szabályozási technika a hatályos Tvt. 39. § (1) bekezdés i) pontjában jelenleg is érvényesül. Itt a vízgazdálkodási, vízvédelmi tevékenységek és létesítmények engedélyezése esetén dönthet kormányrendelet a szakhatóság bevonásáról.

III.2. A törvényjavaslat értékelése

A fentiek arra utalnak, hogy a módosítás visszalépést jelent az elért védelmi szinttől. Vizsgálni kell tehát, hogy van-e olyan alapjog vagy alkotmányos érték, amelynek az érvényesüléséhez elkerülhetetlen a módosítás. A tervezet részletes indokolása a javasolt szabályozásra érdemi információt nem tartalmaz, az általános indokolás pedig lényegében a közigazgatás hatékonyságának a növelését és működési költségeinek a csökkentését jelöli meg a törvény céljaként.

Ebből több következtetés is levonható. Egyrészt ezek az érdekek nem tekinthetők olyan alkotmányos érték letéteményesének, amellyel szemben az egészséges környezethez való jognak engednie kellene. Ugyanígy nem minősül legitim célnak az a kitapintható jogalkotói szándék sem, hogy az érintett eljárások engedélyeztetésének akadályait lebontsák. Másrészt az indokolásból ugyan meg nem állapítható, de valószínűsíthető,

---

²¹ A cikk írásakor hatályos állapot.

hogy a döntés-előkészítés során a törvény előkészítője nem vette figyelembe a környezeti szempontokat, ahogyan a potenciális szennyezés megelőzésére (amelyet a természetvédelmi hatóságnak az engedélyezésbe történő bevonása, nem pedig a kirekesztése erősítene) sem fordított kellő figyelmet.

Összességében elmondható, hogy a törvényjavaslat általam vizsgált 9. §-a

- a korábbi védelmi szinttől való olyan visszalépést jelent, amely nem igazolható;
- sérti a megelőzés elvét;
- valószínűleg sérti az integráció elvét,

ezáltal alaptörvény-ellenes.

A megállapításokat közérdekű bejelentés formájában eljuttattuk az Igazságügyi Minisztériumnak, a Miniszterelnökségnek, Országgyűlés Hivatalának, és az alapvető jogok biztosának, megküldtük továbbá környezetvédelmi civil szerveződéseknek.

IV. A törvényjavaslat utóélete: kérdőjeles félsiker?

IV.1. A törvény elfogadása és a végleges normaszöveg

A törvényjavaslatot végül 2015. március 3-án elfogadta az Országgyűlés, a köztársasági elnök pedig március 11-én kihirdette azt. Feltűnik azonban, hogy a fenti okfejtés által kimutatható módon alaptörvény-ellenes 9. § a törvényalkotási eljárás során megváltozott, így a Tvt. a beterjesztett törvényjavaslathoz képest végül másképpen módosult – az elemzés sem maradhat tehát adós a hatályba lépett szöveg ismertetésével és értékelésével.

A felvetett alkotmányossági aggályok a törvényjavaslat általános vitájában ugyan szintén felmerültek,²² ám az eljárás további szakaszaiban sem a részletes vitát lefolytató Igazságügyi bizottság, sem a Törvényalkotási bizottság ülésén nem kerültek elő.²³ Egy ellenzéki módosító javaslat éppen a kifogásolt szövegrész elvetésére irányult,²⁴ ám ezt a kijelölt bizottság, majd – külön szavazás iránti kérelem után – a plénum nem fogadta el.

Jelentősen módosult azonban a vizsgált szövegrész az előterjesztő (azaz a Kormány – a konkrét esetben a Miniszterelnökségen keresztül) javaslatára, amelyet a részletes vita során elfogadtak, így a részletes vitát lezáró bizottsági módosító javaslat már ezt a változatot tartalmazza.²⁵ Mivel a Törvényalkotási bizottság e tekintetben nem módosított,

²² Schiffer András vezérszónoki felszólalása. 41. ülésnap (2014.12.16.), 225. felszólalás. <http://sgis.parlament.hu/archive/playseq.php?date1=20141216&time1=082632&offset1=072038.153&date2=20141216&time2=082632&offset2=072903.67&type=real> (Letöltve: 2015.10.31.).

²³ A bizottsági ülések jegyzőkönyveit ld. <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjvk40/IUB/1502261.pdf> (Igazságügyi bizottság 2015.02.26-i ülése, 40-41. o. Letöltve: 2015.10.31.), illetve <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjvk40/TAB/1502271.pdf> (Törvényalkotási bizottság 2015.02.27-i ülése, 28-45. o. Letöltve: 2015.10.31.).

²⁴ <http://www.parlament.hu/irom40/02329/02329-0004.pdf> (Letöltve: 2015.10.31.).

²⁵ <http://www.parlament.hu/irom40/02329/02329-0005.pdf> (Letöltve: 2015.10.31.).

a törvényjavaslat végül a megváltozott szöveggel került az Országgyűlés elé, amely azt el is fogadta.²⁶

Az elfogadott törvény másként módosította a Tvt.-t. A 39. § elé a következő szakaszt iktatta be:

38/A. § (1) A védett természeti területre közvetlen kihatással lévő vagy azt közvetlenül érintő eljárásokban a természetvédelmi szempontok érvényesülését szakhatósági eljárás keretében vagy szakkérdésként kell vizsgálni.

(2) A hatóság a tervezett tevékenység elvégzéséhez nem járulhat hozzá, ha az (1) bekezdés szerinti vizsgálat alapján az természeti értéket vagy védett természeti területet veszélyeztetne vagy károsítana.

A 39. § (1) bekezdése pedig az eredeti javaslattól („kormányrendeletben meghatározott esetekben”) eltérő feltételhez köti a természetvédelmi hatóság szakhatóságként történő közreműködését. Ez akkor kötelező, „ha a szakhatósági közreműködés törvényben meghatározott eljárási feltételei fennállnak”.

A törvény bővült még egy új felhatalmazó rendelkezéssel is, amely a Kormányt jogosítja fel jogalkotásra: kormányrendeletben kell szabályozni a természetvédelmi eljárások során vizsgálandó szakkérdéseket és más hatósági eljárásban vizsgálandó természetvédelmi szakkérdéseket.²⁷

IV.2. A hatályba lépett normaszöveg értékelése

Az ismertetett törvénytörvény ugyan olyan megoldást vezet be, amely ebben a formában – jelenleg – kiállja az alkotmányosság fent bemutatott próbáját, mégis felemásnak mondható és hordoz magában veszélyeket.

A 39. § (1) bekezdésének megváltoztatása a területi államigazgatásnak az e módosító törvénnyel végbement nagyarányú központosítására reflektál. Az újonnan beiktatott 38/A. § (1) bekezdése általános jogalkotói parancsot fogalmaz meg a természetvédelmi szempontok érvényesülésének vizsgálatára a releváns hatósági eljárásokban (legalább szakkérdésként). Fontos azonban észlelni, hogy ezúttal az új szakasz (1) bekezdése, a jogkövetkezményekről szóló (2) bekezdése és ezekkel kapcsolatban a 85. § (1) bekezdés 13. pontjában felbukkanó felhatalmazás együttesen hordozzák magukban a védelmi szinttől való visszalépés kockázatát.

A (2) bekezdés értelmében ugyanis a hatóság nem járulhat hozzá a tevékenységhez, ha az (1) bekezdés szerinti (szakhatóságként elvégzett vagy szakkérdésként történő) vizsgálat alapján veszélyes vagy káros lenne a természetre. A felhatalmazó rendelkezés azonban épp az (1) bekezdés szerinti vizsgálatokban mérlegelendő természetvédelmi szakkérdéseknek a meghatározását hagyja a Kormányra, amelyek alapján a (2) bekezdésben meghatározott jogkövetkezmény, azaz a hozzájárulás megtagadása alkalmazható lenne.

---

²⁶ 2015. évi VI. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról

²⁷ Tvt. 85. § (1) bekezdés 13. pont

Ebből következik, hogy a hatályba lépett szabályozás alkotmányossága kizárólag a kormányrendelet ismeretében lesz egyértelműen megvizsgálható – ez a jogszabály azonban mindeddig nem készült el. Ha például a kormányrendelet azt tartalmazná, hogy nyomvonalas létesítmények létrehozásának (pl. autópálya-építések) engedélyezésekor nem tartozik a természetvédelmi szakkérdések közé annak a vizsgálata, hogy az építkezésnek milyen hatása lesz a helyi állatvilág életkörnyezetére (pl. vándorlási útvonalak, szaporodási helyek, élelemszerzés, stb.), akkor a jogszabályi környezet összességében egyértelmű visszalépést jelentene, így ismét alaptörvény-ellenes lenne. Bár a kormányrendelet hiányában erről egyelőre nem tehetők érdemi kijelentések, az a szabályozási elv, amely a lehetséges szakkérdések lajstromát ilyen potenciális megkötésekkel terheli, önmagában kevés bizalomra ad okot.

Összegzőképpen kijelenthető, hogy az elfogadott szabályozás e formájában és a végrehajtó jogszabály hiányában nem sérti az Alaptörvény XXI. cikkében foglalt rendelkezést, ám magában hordozza annak lehetőségét, azaz alkalmas lehet rá. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó – s az eredményt tekintve lényegtelen, hogy jelen írás hatására, vagy egyéb megfontolás alapján – „elodázta” a kérdés eldöntését, amelyet egy fondorlatosabb és nehezebben nyomon követhető (vagy kevésbé pejoratív szóhasználattal: cizelláltabb) jogalkotási megoldással igyekszik eltüntetni szem elől. Épp emiatt különösen érdekes a jövő szempontjából, hogy a kormányrendelet megalkotásakor milyen felfogást kíván érvényesíteni a jogalkotó – a témát pedig mi sem fogjuk szem elől téveszteni.

Szamek Gabriella:
A környezetigazgatás átalakítása

2015 április elsejével lépett hatályba az a rendelkezéscsomag, amely átalakította a hazai környezetigazgatás struktúráját.¹ Korábban tíz környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség volt az ország területén, amelyek felett általános másodfokú szervként az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség működött. Illetve volt környezetvédelmi hatásköre a települési önkormányzatok jegyzőinek is, (például zajvédelem), ebben az esetben a másodfokú szervként valamelyik környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség járt el.² Ezen rendelkezések természetesen nem csak a környezetigazgatást érintették, én jelen írás keretében azonban csak a környezetigazgatással kívánok foglalkozni.

A mostani változások nem érintették a vízügyi igazgatást, amelyet 2014. január elsejével integrálták a katasztrófavédelem szervezetébe. A vízügyi hatásköröket jelenleg az Országos Vízügyi Hatóság, valamint 12 vízügyi igazgatóság látja el.³

Az új szabályozás értelmében a 10 környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőséget a megyei/fővárosi kormányhivatalokba integrálták. Mivel a felügyelőségek nem a megyehatárokhöz igazodtak, hanem regionális szinten voltak megszervezve, a szervezés alapját a folyók és a vízgyűjtőterületeik adták, ezért a korábbi székhelyük szerinti a megyei/ fővárosi kormányhivatalba integrálták azokat.

Megszűnő környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség	Jogutód fővárosi és megyei kormányhivatal
1. Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Csongrád Megyei Kormányhivatal
2. Dél-dunántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Baranya Megyei Kormányhivatal
3. Észak-dunántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal
4. Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal

¹ Ezen írás a „New tendencies of regulating the Single Market and their effects on the organization and functioning of public administration” című kutatás keretében készült. (No. OTKA K 112550, projektvezető: Prof. Dr. Marianna Nagy).

² Ezen rendelkezések természetesen nem csak a környezetigazgatást érintették, jelen írás azonban csak a környezetigazgatással foglalkozik.

³ A vízügyi igazgatási, valamint a vízügyi hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 482/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet.

5. Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei kormányhivatal
6. Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Pest Megyei Kormányhivatal
7. Közép-dunántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Fejér Megyei Kormányhivatal
8. Közép-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal
9. Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Vas Megyei Kormányhivatal
10. Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség	Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal és Békés Megyei Kormányhivatal (gyulai kirendeltség) ⁴

A környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőségek (a továbbiakban: felügyelőségek) 2015. március 31-én beolvadással szűntek meg, általános jogutódjuk a fent vázolt elv szerinti fővárosi és megyei kormányhivatal. Eltérést jelentett a Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség ahol a gyulai kirendeltség által ellátott feladat- és hatáskörök, valamint az ahhoz kapcsolódó jogviszonyok tekintetében a Békés Megyei Kormányhivatal lett az általános jogutód.

A beolvadást követően e szervek a központi államigazgatási szerv, az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség önálló jogi személyiséggel nem rendelkező, több megyére kiterjedő illetékességű szervei. Szervezeti egysége jogutódja a jogszabályban megállapított feladat- és hatáskörök és az ahhoz kapcsolódó jogviszonyok tekintetében, az alapító okiratban foglaltak szerint, az a fővárosi és megyei kormányhivatal tekintendő, amely a feladat- és hatáskör címzettje lett.⁵

A kormányhivatalokban a feladat és hatáskörök címzettje a kormány megbízott. A kormány megbízottakat a Miniszterelnökséget vezető miniszter javaslatára a miniszterelnök nevezi ki. A kinevezés feltétele a büntetlen előélet, a magyar állampolgárság, valamint hogy az országgyűlési képviselők választásán választható legyen. Szakmai elvárások tehát nem érvényesülnek a kormány megbízottal szemben a kinevezés feltételeiben. Ezért a kormány megbízott nem tekinthető szakmai vezetőnek.

Tehát a környezetigazgatást a kormány megbízott vezette kormányhivatalba integrálták főosztályként, ahol a feladat és hatáskörök címzettje a kormány megbízott. A kormány megbízott kiadmányozási joggal élhet, de a döntés a nevében születik. A

⁴ 66/2015. (III.30.) Korm. rendelet a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint járási (fővárosi kerületi) hivatalokról 3. számú melléklet alapján saját szerkesztés.

⁵ Uo. 29. §.

kormányhivatal főosztályait és osztályait együttműködésre kötelezték, ezzel megszűntek az önálló feladat és hatáskörrel rendelkező felügyelőségek. Az aktus-felülvizsgálatra jelenleg továbbra is az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség jogosult.

Érdekes, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról szóló 7/2015. (III. 31.) MvM utasításban azon kormányhivatalok esetében, amelyek feladat és hatáskörébe beletartozna a környezetigazgatás, az utasítás nem említ ilyen funkciót, helyette a környezetszennyezés csökkentésének irányítása található meg. Míg természetvédelem esetében szerepel a természet- és tájvédelem igazgatása és támogatása funkció is.

Problémát jelenthet a továbbiakban a következő két rendelkezés:

„3. § (1) A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kvt.) „A környezethasználat feltételei és hatósági engedélyezése” alcíme a következő 66/A. §-sal egészül ki:

66/A. § (1) A környezethasználattal járó tevékenység engedélyezésére irányuló hatósági eljárásban a környezetvédelmi szempontok érvényesülését szakhatósági közreműködés keretében vagy szakkérdésként kell vizsgálni.

(2) A hatóság a tervezett tevékenység elvégzéséhez nem járulhat hozzá, ha az környezeti elemet veszélyeztetne vagy károsítana.”⁶

22. § A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 14. §-a a következő (5) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Amennyiben a 44. § (1) bekezdése szerinti szakkérdést a hatóságként eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal vizsgálja, a szakkérdés vizsgálatával kapcsolatban kormányrendelet e törvény rendelkezéseitől eltérő szabályokat állapíthat meg, ennek során elrendelheti e törvény szakhatósági eljárásra vonatkozó egyes szabályainak megfelelő alkalmazását.”⁷

E két rendelkezést összevetve kitűnik a korábbi közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) szerinti szakhatósági rendszer átalakítása. A környezeti hatóságok korábban vagy eljáró (döntést hozó/ügydöntő) hatóságok vagy pedig szakhatóságok lehettek. A jelenlegi rendszerből az olvasható ki, hogy ha a döntést hozó hatóság a kormányhivatal valamelyik főosztálya/osztálya, akkor a Környezet és Természetvédelmi Főosztály nem szakhatóságként jár el, hanem szakkérdést vizsgál. Ez a rendszer több szempontból is aggályos lehet.

- A szakhatóságkénti eljárás együttdöntési jogot ad a szakhatóságnak. Ez a szakhatósági hozzájárulás. A hozzájárulást a döntéshozó hatóság határozatába kell foglalni, azon a döntést hozó szerv nem változtathat. Amennyiben a szakhatóság

⁶ 2015. évi VIII. törvény a területi államigazgatási szervezetrendszer átalakításával összefüggő egyes törvények módosításáról.

⁷ 2015. évi VI. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról.

valamilyen kérdésben a hozzájárulást megtagadja, úgy a döntést hozó szervnek is elutasító döntést kell hozni. A szakhatósági hozzájárulás ezen elutasító döntés keretében vizsgálható felül. A szakhatósági hozzájárulás beszerzésének elmulasztása semmisségi ok.⁸ Ezen jellemzők nem érvényesülnek, ha a Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály szakkérdést vizsgál. Itt egy másfajta jogintézmény érvényesül majd, ennek működéséről jelenleg nem sokat tudunk.

- Az 1998-as Aarhusi Egyezmény alapján⁹ megilleti a környezetvédelmi társadalmi szervezeteket a részvétel azon ügyekben, amelyek érintik a környezetvédelmét. A Ket. 15. § (5) bekezdése ennek megfelelően adta meg a társadalmi/civil szervezeteknek az ügyfélképeséget.¹⁰ Ezt a rendelkezést értelmezte a Kúria is a 4/2010 Közigazgatási Jogegységi Határozatában. Arra a következtetésre jutott, hogy az ügyféli jogállás társadalmi szervezeteket¹¹ azokban a környezetvédelmi közigazgatási hatósági ügyekben illeti meg, amelyekben a környezetvédelmi hatóság ügydöntő hatóságként jár el, illetőleg azokban az egyéb közigazgatási hatósági ügyekben, amelyekben jogszabály a környezetvédelmi hatóság környezetvédelmi szakhatósági közreműködését írja elő. A jelen rendszerben tehát, ha nem szakhatóságként jár el a Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály, hanem szakkérdést vizsgál, akkor kérdéses, hogy hogyan fog érvényesülni a társadalmi részvétel.

A most felállt környezetigazgatási rendszer gyakorlati működése felvet néhány kérdést, ahhoz azonban, hogy tényleges választ kapjunk ezekre, az eltelt másfél hónap még nem biztosít elég időt. Bízom benne, hogy a gyakorlat képes lesz kezelni az itt vázolt problémákat, illetve a döntéshozók a tapasztalatoknak megfelelően módosítanak majd a rendszeren.

---

⁸ Ket. 121.§ (1) c) pont.

⁹ Magyarországon kihirdetve: 2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.

¹⁰ A témában sok írás jelent meg lásd pl.: Rozsnyai Krisztina: A barnamedve esete a szalámmal. In: Fazekas Marianna (szerk.): *Új generáció a közigazgatástudományok művelésében*. Konferenciakötet. ELTE-ÁJK, Budapest, 2013. Elérhető: http://www.ajk.elte.hu/file/Uj_generacio_konf_kotet_2013.pdf 255-272. o.

¹¹ 1995. évi LIII. törvény a környezetvédelem általános szabályairól 98. § (1) bekezdés.

Sulyok Katalin:

A természetvédelem védelmében – a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelését érintő törvény előzetes normakontrolljának margójára

Az Alkotmánybíróság június elsején kihirdetett előzetes normakontrollja az alkotmányos környezetvédelem legjelentősebb döntése a Sólyom László vezette testület több mint húsz éve meghozott 28/1994. (V. 20.) természetvédelmi alaphatározata óta. A testület a köztársasági elnök indítványának a XXI. cikk valamint a P) cikk sérelmére vonatkozóan nagy többséggel helyt adva, tartalmi alapon semmisítette meg a támadott rendelkezéseket. A határozat megerősítette a korábbi határozatokban kimunkált visszalépés tilalmának alkalmazhatóságát a IV. Alaptörvény-módosítást követően is, valamint hangsúlyozta az Alaptörvény környezetvédelmi elköteleződését és kitért az új P) cikk tartalmi értelmezésére is.

A Köztársasági elnök által kezdeményezett előzetes normakontroll tárgyában 2015. június 1-jén hozott Alkotmánybírósági határozat több szempontból is igen nagy jelentőségű. Egyrészt ezzel az AB döntéssel vált egyértelművé, hogy az Alkotmánybíróság a korábbi döntéseiben kimunkált érveléseket, így különösen a 28/1994. (V. 20.) természetvédelmi alaphatározatban kimondott elért természetvédelmi szinttől való visszalépés tilalmát az Alaptörvény IV. módosítását követően is irányadónak tekinti az egészséges környezethez való jog tekintetében.¹ Másrészt a határozat nagy többséggel – 12:1 arányban² – állást foglal amellett, hogy az Alaptörvény számos új „zöld” rendelkezésével³ – így többek között a fenntartható fejlődéssel, jövő nemzedékek érdekeivel, GMO-mentes mezőgazdasággal, a természeti erőforrások megőrzésének kötelezettségével valamint az egészséges környezethez való joggal – az Alkotmány környezetvédelmi értékrendjét továbbfejlesztette, még annak úttörő rendelkezéseinél is nagyobb hangsúlyt fektetve a természet és környezet védelmére. Az Alaptörvény e szellemiségének egyik gyakorlati következményeként az egészséges környezethez való jogból fakadó visszalépés tilalmának mércéjét szigorúan értelmezte a testület, és kimondta, hogy a természeti értékek romlásának kockázatát felvető jogalkotás is sérti a visszalépés tilalmát. Végül a határozat az Alaptörvény egyik új rendelkezésének, a P)

---

¹ Az Alaptörvény alapján az Alkotmánybíróság korábban a 3086/2013 (III.14.) határozatában már irányadónak tekintette a visszalépés tilalmát, bár abban a döntésben nem talált alkotmányellenes visszalépést.

² A határozathoz Varga Zs. András alkotmánybíró fűzött különvéleményt az Alaptörvény-ellenesség ellen foglalva állást.

³ Az Alaptörvény XX. cikke nevesíti a genetikailag módosított szervezetektől mentes mezőgazdaság kívánalmát, a Q) cikk Magyarország együttműködési kötelezettségéről rendelkezik a fenntartható fejlődés megvalósításában, 38. cikk nevesíti, hogy a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele, továbbá a P) cikk a természeti erőforrások megőrzését az állam és mindenki kötelezettségeként nevesíti, miközben kibővítve megőrizte az Alkotmányban is elismert egészséges környezethez való alapjogot. A Nemzeti Hitvallás is külön is utal a jövő nemzedékek érdekeinek védelmére.

cikk értelmezésére is kitér, amelynek valódi tartalmáról eddig az alaptörvény kommentárok is csak találgattak.⁴

A következőkben a Törvény aggályos változtatásait mutatom be a természetvédelmi szabályozás rendszerébe helyezve azokat, majd a határozat indokolásának az Alaptörvény XXI. és P) cikkéhez kapcsolódó tételeit fogom részletesebben is elemezni.

I. A támadott rendelkezések tartalma és útjuk az Alkotmánybíróságig

Az Országgyűlés a T/3788. számon benyújtott javaslat elfogadásával alkotta meg az állami földvagyon kezelésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi (...) törvényt (Törvény). A törvényjavaslat indokolása szerint a jogalkotó minden állami tulajdonban lévő földterület tulajdonosi joggyakorlását a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) kezében kívánja összpontosítani. E szándék első lépéseként a védett természeti területek nemzeti park igazgatóságok általi vagyonkezelésének részbeni megszüntetését célozta a Törvény, amelyek ezáltal az NFA tulajdonosi joggyakorlása alá kerültek volna. Ennek érdekében a Törvény 7 törvényt kívánt módosítani.⁵ A Törvény kétharmadot igénylő rendelkezései nem kapták meg az első szavazáson a szükséges többséget, ezért az előterjesztő egy átdolgozott törvényjavaslatot terjesztett be, immáron – szándéka szerint – a kétharmadot igénylő rendelkezések nélkül. A Törvény szövege ezért feles többséggel került elfogadásra 2015. április 28-án.

A Törvény elfogadott szövege egyrészt az újonnan védettség alá kerülő területek esetében megszüntette az igazgatóságok eddigi törvényen alapuló természetvédelmi vagyonkezelését, ezzel a területek hasznosításáról tulajdonosi joggyakorlóként a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) döntött volna a továbbiakban. Másrészt a Törvény 2016. április 1-jei hatállyal megszüntette az érintett területeken az igazgatóság természetvédelmi célú vagyonkezelői jogait. Ezt követően az igazgatóságok az eddigieknél szűkebb körben, csak olyan védett természeti területek vonatkozásában kérhették volna a természetvédelmi vagyonkezelésbe vételt, amelyek „az alapító okiratában, alapszabályában vagy jogszabályban meghatározott alapfeladatai ellátását közvetlenül szolgálják”. Továbbá a Törvény ismételten, további három évvel kitolta a védettségi szint helyreállítására – azaz a védett vagy védelemre tervezett, korábban magántulajdonba került védett természeti területek állami tulajdonba vételére – nyitva álló határidőt, 2018. december 31-ig.⁶

⁴ Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC, Budapest, 2011, 197. o.

⁵ Érdekes, hogy az egységes tulajdonosi joggyakorlás megvalósítására a természetvédelem területén kívül az állami tulajdonú, de más állami szervek vagyonkezelése alatt álló területek – így például az állami erdőgazdaságok vagyonkezelésében lévő erdők vagy a honvédelem vagyonkezelésében álló területek – vonatkozásában nem történt hasonló jogalkotási kísérlet.

⁶ A védettségi szint helyreállítására nyitva álló határidő kitolásával kapcsolatos jogbiztonsági és egyéb alkotmányossági aggályokra az alapvető jogok biztosa is felhívta korábban már a figyelmet az AJB-3633/2012. számú jelentésében; valamint az alapproblémát lásd Pánovics Attila: A védett természeti területek visszavásárlása Magyarországon. In: Bobvos Pál (szerk.): *„Reformator iuris cooperandi”* –

A Törvény látszólag a kormány szervezetalakítási szabadságának körébe eső kérdést kívánt szabályozni, és az egyik állami szerv által ellátott feladatot kívánta megszüntetni, és azt közvetett módon átadni azt egy másik állami szervnek. Mivel azonban a szóban forgó feladat lényege a természetvédelmi szempontok érvényesítése a védett földterületeken, ezért e feladatátcsoportosítás alkotmányossága az Alaptörvény XXI. cikkében biztosított egészséges környezethez való alapjog miatt mégsem olyan egyszerű képlet, ahogy arra későbbiekben részletesebben is kitérek.

A Törvény megalkotásának folyamatát a kezdetektől fogva a szakmai szervezetek figyelemfelhívásai illetve tiltakozásai kísérték. A nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodási jogkörei csorbításának alkotmányos aggályaira 2014 decemberében, a Törvény első javaslatának megalkotását megelőzően az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese elvi állásfoglalásában hívta fel a figyelmet.⁷ A legnagyobb zöld szervezetek: a WWF, a Magyar Természetvédők Szövetsége és a Magyar Madártani Egyesület nyílt levélben, több mint 150 másik civil szervezet támogatásával kérte a képviselőket, hogy ne támogassák a törvényjavaslatot.⁸ Később, 2015 márciusában a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanácsának Szakmai Egyeztető Munkabizottsága is aggodalmait fejezte ki a várható szabályozás természetvédelmi következményeivel kapcsolatban,⁹ majd az Environmental Law and Management Association (EMLA) is a visszalépés tilalmának sérelmére hívta fel a figyelmet.¹⁰

A Törvényt a köztársasági elnök 2015. május 8-án előzetes normakontrollra küldte meg az Alkotmánybíróság számára. A köztársasági elnök indítványában eljárási és tartalmi szempontból is kérte a Törvény bizonyos rendelkezéseinek Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatát. Egyrésztől közjogi érvénytelenségre hivatkozott, mivel álláspontja szerint a Törvény minősített többséget is igénylő szakaszokat is tartalmazott, így azok feles többséggel való elfogadása sérti a B) cikket. Az Alkotmánybíróság e tekintetben nagy többséggel – 12:1 arányban – alaptörvény-ellenesnek találta a támadott rendelkezést.

Másrészt tartalmi alkotmányos aggályokat is felvetett, álláspontja szerint ugyanis a Törvény bizonyos rendelkezései sértik az Alaptörvény XXI. cikkében biztosított egészséges környezethez való alapjogot valamint az Alaptörvény P) cikkét, amely a nemzet közös örökségét képező természeti erőforrásokat rendeli védeni és megőrizni a jövő nemzedékek számára. Az Alkotmánybíróság e tartalmi alapon is alaptörvény-ellenesnek találta az érintett rendelkezéseket.

Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2009, 428-429.

o.

⁷ *A Nemzeti Parkok mint a jövő nemzedékek természeti és kulturális értékeinek őrzői* c. állásfoglalás. Elérhető: https://www.ajbh.hu/documents/10180/12318/Nemzeti_Park_JNBH_állásfoglalás.pdf/05d1d19b-18f6-4154-bf55-3fa8b8d0a349 (Letöltve: 2015.06.05.).

⁸ <http://wwf.hu/egyeb-termeszetvedelem/1/szazotven-szervezet-az-allami-foldvagyon-elherdalasa-ellen>

⁹ A Dr. Fülöp Sándor vezetésével írt szakértői vélemény elérhető: http://magyartermeszet.hu/media/NP_attekintes_EMLA-1.docx (Letöltve: 2015.06.05.).

¹⁰ http://nfft.hu/assets/NFFT_allasfoglalas_termved_teruletek_2015.03.24.pdf (Letöltve: 2015.06.05.).

Az indítvány végül jogbiztonsági aggályokra is hivatkozott a Törvény előtt létrejött szerződések jogszabállyal történő módosításával összefüggésben, amelyek tekintetében az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenességet nem állapított meg, azonban a jogbiztonság sérelme mellett foglalt állást Kiss, Lévai és Salamon alkotmánybírák különvéleménye is.

II. A visszalépés tilalmának fenntartása és megerősítése

A Sólyom László vezette testület dolgozta ki az Alkotmányban is biztosított egészséges környezethez való alapjog dogmatikáját 28/1994. (V.20.) határozatában, azt egy sajátos alapjogként értelmezve, amelyet önállósult és önmagában vett intézményvédelemként definiált az Alkotmánybíróság. Az Alkotmány 18.§-ban biztosított egészséges környezethez való alapjog elismerésével úttörőnek számított a kor alkotmányai között.

Az alapjog megsértésének az óta is méltán sokat idézett tesztje a visszalépés tilalma, amelynek értelmében „az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy alkotmányos érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan.” Az alaphatározat utalt arra, hogy a természetvédelmi status quo megőrzése körében az alkotmányos követelmény, hogy „a védelem szintje és hatékonysága ne csökkenjen.” Ezt az utalást erősítette meg az Alkotmánybíróság mostani határozata azáltal, hogy egyértelműen a hatályos jogban fellelhető garanciák hatékonyságával azonosította a védelmi szintet (Indokolás, 110. bekezdés), ezzel kizárta a védelmi szint formális értelmezésének lehetőségét.

Szintén a visszalépés tilalmának tartalmi megközelítését tükrözi, hogy a határozat a hatályos jog szerinti illetve a Törvény által módosítani kíván intézményi modellt azok hatékonysága alapján ítélte meg. A határozat szerint ugyanis „megállapítható, hogy az olyan szervezetalakítási szabályozás, amely kevésbé hatékony védelmet eredményez, alaptörvény-ellenes helyzetet idéz elő.” (Indokolás, 110. bek.)

A természetvédelmi szempontok érvényesítésének hatékonyságában történő csökkenést pedig nem az utólagos gyakorlati következmények, hanem az intézményi felépítés struktúrája alapján vizsgálta az Alkotmánybíróság. (lásd az Indokolás 110. bekezdését). Ennek azért van nagy jelentősége, mert ezzel a testület elvágja azon érvelés lehetőségét, amely szerint egy intézmény hatékonyságát nem lehet előzetesen megítélni, csak utólag, a működés gyakorlati tapasztalatai alapján. Ez utóbbi érvelés ugyanis épp a környezetjogban való alapvető fontosságú megelőzés elvének mond ellen.

A 28/1994. (V.20.) alaphatározat mondta ki azt a másik elvi jelentőségű tételt is, hogy az „állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje, vagy a romlás kockázatát megengedje.” A mostani AB határozat az alaphatározatnak ezt a fordulatát megerősítve többször is kimondja, hogy a jogszabályi védelmi szint csökkenését eredményezi még az is, ha „a természeti állapot tényleges romlásának „csak”

a kockázata merül fel”. (Indokolás, 110. bekezdés) Ezzel az Alkotmánybíróság a visszalépés tilalmának kívánalmát a lehető legszigorúbb értelemben alkalmazta, a megelőzés elvével összhangban már a károsodás megtörténte előtt védelmet nyújtva.

III. Az elért védelmi szint: a természetvédelmi célú vagyonkezelés

Európa szerte kivételes és erős jogosultsággal járó szabályozási modellnek számít a magyar jog alatt létező természetvédelmi célú vagyonkezelés jogintézménye, amikor a természetvédelmi szempontokért felelős állami szerv – a nemzeti park igazgatóság – vagyonkezelői, tehát kvázi jogosulti pozícióban van. Ez a célját és eszközeit tekintve is speciális természetvédelmi célú vagyonkezelés adja annak a garanciáját, hogy a természeti értékek hasznosítása során a természetvédelmi célok nem rendelődhetnek alá a profitorientált érdekeknek.

A Törvény által érintett védett területek a nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi vagyonkezelésében állnak. Egyrészt a védelmi szint helyreállítása érdekében¹¹ kisajátított területek a kisajátítás után a hatályos jogszabályok törvényi kijelölése folytán mintegy automatikusan a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe kerülnek. Másrészt a már állami tulajdonban lévő védett természeti területek egy része az igazgatóságok vagyonkezelésében van az NFA-val egyedi kijelölés folytán kötött vagyonkezelési szerződések alapján.

A természetvédelmi vagyonkezelésnek a 262/2010. (XI.17.) Korm. rendeletben által előírt speciális célja a természetvédelmi célok megvalósítása, az élő és élettelen értékek megőrzése, a természeti vagyon állagának megőrzése és fenntartható módon történő növelése.¹² Ahogy arra a határozat is rámutat, a természetvédelmi vagyonkezelésnek a bevétel realizálása nem elsődleges célja, hanem annak csak esetleges velejárója. (Indokolás, 110. bek.) Példaként említhető, hogy az ökológiai életközösség fenntartása céljából a nád levágható, és utána azt értékesítheti is a természetvédelmi vagyonkezelő, amelyből bevétele keletkezik. Azonban a nem természetvédelmi célú szervek vagyonkezelése szükségképpen nyereségorientált tevékenység – ekkor a nádvágás a haszon realizálása érdekében történik, és nem az ökológiai életközösség fenntartása, megújítása céljából.

A 262/2010. (XI.17.) Kr. szerint az igazgatóság a természetvédelmi céloknak megfelelően saját maga hasznosítja a vagyonkezelésében álló területeket vagy haszonbérbe adhatja. Ez utóbbi esetben azonban többletkövetelményeket határoz meg a gazdálkodó számára, amiket a természetvédelem érdekében a hasznosítás során az köteles betartani. A természetvédelmi vagyonkezelés a természetvédelem markáns eszköze, mivel a vagyonkezelő kvázi tulajdonosi pozícióban van, ezért erős jogosítványokkal rendelkezik a természetvédelmi prioritások érvényesítésére. Maga a Kormány is elismerte a nemrég az Országgyűlés számára előterjesztett, a Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló határozati javaslatában, hogy „[a] természetvédelmi

¹¹ A kisajátításról szóló 2007. évi CXXII. törvény 4. § (1) bekezdés j) alpontja alapján.

¹² 262/2010. (XI. 17.) Korm. rendelet 43/A. § (1) bekezdés szerint.

érdekek érvényesítése leghatékonyabban a vagyonkezelői jogok gyakorlása útján valósítható meg.”¹³ A természetvédelmi vagyonkezelés tehát a hatályos jogszabályi eszközök közül a leghatékonyabban valósítja meg a természeti értékek megóvását, ezért annak eltörlése különösen kényes kérdés.

A határozat a természetvédelmi vagyonkezelés erős jogosítványai közül egyrészt azt emeli ki, hogy a vagyonkezelő közvetlen szankciós lehetőséggel bír a haszonbérelővel szemben, ha az nem érvényesíti maradéktalanul az igazgatóság által kért természetvédelmi prioritásokat. (Indokolás, 101. bek.) A12/2012. (VI.8.) VM utasítás értelmében ugyanis az igazgatóság ez esetben a szerződést felmondhatja, és a terület kezelését visszaveheti. A haszonbérleti szerződésekben így azonnali hatályú felmondási okként lehet meghatározni például azt, ha a haszonbérő a természeti értékeket károsító magatartást végez, illetve megsérti a szerződésben meghatározott természetvédelmi céloknak megfelelő terület fenntartási kötelezettségeit¹⁴ A határozat hangsúlyozza még a természetvédelmi vagyonkezelés „adaptabilitási potenciálját” is (Indokolás, 102. bek.). Ez a természetvédelmi vagyonkezelő azon lehetőségére utal, amely szerint a haszonbérleti szerződésre támaszkodva természetvédelmi őrszolgálatának jelzései alapján a haszonbérleti szerződésben foglalt kezelési előírásait az adott évszak, időszak viszonyaira szabhatja. A vagyonkezelő így a kezelés folyamatában jelezheti a haszonbérelőnek, hogy bizonyos beavatkozást az adott időszak időjárási viszonyai nem tesznek lehetővé, vagy épp megkövetelnek (pl.: aszályosabb évben közvetlenül csökkentheti a kaszálás gyakoriságát). Összességében tehát a természetvédelmi vagyonkezelő erős jogosultságai teszik lehetővé a közvetlen, azonnali természetvédelmi fellépést (Indokolás, 104. bek.), amely az elért védelmi szint fontos vívmánya.

IV. Miben állt a visszalépés?

A Törvény folytán bekövetkező visszalépés két mozzanatban is megragadható. Egyrészt a védett területek természetvédelmi vagyonkezelésének megszüntetésével és a területeknek a Nemzeti Földalapba utalásával a területek hasznosításáról és így a természetvédelmi prioritások érvényesítéséről tulajdonosi joggyakorlóként eljárva az NFA döntött volna. E tekintetben az alkotmányos kérdés akként merül fel, hogy a természetvédelmi vagyonkezelés feladatának egy kizárólag természetvédelmi szervtől való áttelepítése egy birtokpolitikáért felelős szervhez a természetvédelmi szempontok érvényesítésének hatékonyságát csökkentené-e.

Másrészt a védelmi szint csökkenése a természetvédelmi szervezetrendszer eszközeinek csökkenésében is megragadható: az igazgatóságok ugyanis a természetvédelmi vagyonkezelői pozíció elvesztésével már csak az ún. természetvédelmi kezelés keretei között lettek volna jogosultak fellépni a természetvédelmi szempontok érvényesítése

¹³ A Kormány által a Parlament számára beterjesztett H/4582. számú a 2015–2020 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló országgyűlési határozati javaslat mellékletét képező IV. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (2015–2020), 29. o. Elérhető: <http://www.parlament.hu/irom40/04582/04582.pdf> (Letöltve: 2015.06.05.).

¹⁴ 12/2012. VM utasítás 1. sz. függelékében található haszonbérleti szerződésminta, 5.1. pont.

érdekében. E tekintetben tehát az az alkotmányossági kérdés, hogy a természetvédelmi vagyonkezeléshez képest visszalépésnek tekinthető-e a természetvédelmi kezelői pozíció.

(i) Miért nem megfelelő természetvédelmi vagyonkezelő az NFA? Tehet-e ellene valamit a jogalkotó?

Az NFA a kormány birtokpolitikájának végrehajtásáért felelős állami szerv, amelynek elsődleges rendeltetése a Nemzeti Földalapba tartozó területek birtokpolitikai elveknek megfelelő hasznosítása.¹⁵ Az NFA jogszabályi feladatai között nem is szerepel a természet védelme, a természetvédelem csak egy helyen kerül említésre, és ott is csak figyelembe veendő szempontként, de nem önálló hatáskör, ahogyan azt a határozat is hangsúlyozza (Indokolás, 97. bek.). Fontos körülmény, hogy annak érvényesítésére sem szakmai tapasztalattal, sem eszköz- illetve emberállománnyal nem rendelkezik, szemben a nemzeti park igazgatóságok több évtizedes tapasztalatával és infrastruktúrájával.

Az NFA természetvédelmi elköteleződésével, képességeivel és szándékaival kapcsolatos aggályokat¹⁶ a Törvény indokolása sommásan igyekezte cáfolni azzal, hogy az NFA a jogszabály módosítás után, az igazgatóságok vagyonkezelésének megszüntetését követően is „érvényesíti a természetvédelmi szakmai előírásokat, amelyeket a nemzeti park igazgatóságok adnak meg az NFA számára”. Ennek a kijelentésnek azonban hiányzott a Törvényben is rögzített tételes jogi alapja, így azon eljárási és anyagi szabályok, amelyek részletezték volna az igazgatóság e jogkörét.

Az Alkotmánybíróság először leszögezte, hogy az NFA specifikusan természetvédelmi vagyonkezelői feladatokat nem végez, ilyen célok érvényesítésére nem köteles (Indokolás, 97. bek.), ezért jelen formájában „alkalmassága a természetvédelmi szempontoknak a természetvédelmi vagyonkezeléssel azonos szintű garantálására alapvetően megkérdőjelezhető” (Indokolás, 107. bek.). Azonban az indokolás nem állt meg a hatáskörhiány formális deklarálásánál, habár felhívja a figyelmet arra, hogy az NFA hatáskörének bővülnie kellett volna e feladatkör meghatározásával. (Indokolás, 107. bek.) Továbbmenve az AB rámutat, hogy a természetvédelmi feladatok átcsoportosítása az NFA-hoz nem lenne feltétlenül elégséges jogalkotói válasz az alkotmányos aggályok elosztatására. Ugyanis a testület hangsúlyozza, hogy a természetvédelmi és gazdasági megfontolások egymással szükségképpen versengő szempontok, ezért a természetvédelem jelentette önkorlátozás egy gazdasági szemléletű szervtől kevésbé várható el (Indokolás, 110. bek.). Az Alkotmánybíróság figyelmeztet, hogy ha a jogalkotó mégis úgy döntene, „hogy egy gazdasági szervre természetvédelmi feladatokat telepít, úgy csak speciális anyagi és eljárási garanciák révén biztosítható, hogy a természetvédelmi célok ne rendelődjenek alá az elsősorban profitorientált gazdasági tevékenységnek”. (Indokolás, 110. bek.)

¹⁵ NFAtv. 15. § (2) bekezdés.

¹⁶ A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Szakmai Egyeztető Munkabizottság Állásfoglalása is kifejezte aggodalmait: „[v]árható, hogy amennyiben a jogok gyakorlója nem természetvédelmi szervezet lesz, hanem a hatékony gazdálkodás érdekeit kormányzó birtokpolitikai intézmény, a viszony meg fog változni: elsődleges szempont lesz a hatékony gazdálkodás, melyhez kiegészítésként járulnak majd a természetvédelmi szabályok.” (2015. március 24., elérhető az NFFT honlapjáról).

A határozat felhívja a figyelmet, hogy a P) cikkből nem vezethető le „a természetvédelmi kezelés és a vagyonkezelés együttes, ugyanazon szerv általi ellátásának kötelezettsége”. (Indokolás, 108. bek.) Tehát az elvi lehetőség megvan arra, hogy az igazgatóság természetvédelmi vagyonkezelői szerepkörét egy másik szerv vehesse át. Adódik a kérdés, hogy milyen eljárási garanciák lennének elégségesek ahhoz, hogy a természetvédelmi feladatok egy vegyes rendeltetésű szervnél is megfelelő prioritással érvényesülhessenek. Nehezen képzelhető el, hogy egy döntésében függetlenséget élvező szervezeti egységnél alacsonyabb fokú önállóság elegendő garancia lenne a határozat érvelése fényében. Így viszont kérdéses, hogy milyen célszerűségi okok indokolnák egy önálló szerv másik szervbe történő integrálását (annak minden jogi, infrastrukturális és logisztikai nehézségeivel együtt), ha az integráció feltétele a szerv korábbi önállóságával kvázi egyenértékű pozíció biztosítása.

(ii) Miért elégtelen a természetvédelmi kezelés?

A védelmi szint csökkenése az egyes területeken az igazgatóságok természetvédelmi jogköreinek csökkenésében is megragadható. Azokon a védett természeti területeken ugyanis, amelyek nem az igazgatóság vagyonkezelésében vannak, az igazgatóságok csak természetvédelmi kezelést láthatnak el a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 36. § (2) értelmében és a 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet alapján.¹⁷ A természetvédelmi kezelés pedig a természetvédelmi célú vagyonkezeléshez képest jóval kevesebb, a gyakorlati természetvédelem megvalósítása tekintetében gyengébb jogosítványokat foglal magában.

A természetvédelmi kezelés a jogszabályi definíció szerint a védett természeti terület felmérését, nyilvántartását, megóvását, őrzését, fenntartását, helyreállítását és bemutatását jelenti.¹⁸ A természetvédelmi kezelő csak a miniszteri illetve önkormányzati rendeletben kihirdetett ún. természetvédelmi kezelési tervekben meghatározott kezelési módokat, korlátozásokat és tilalmakat tudja érvényesíteni a kezelése alatt álló területen. A természetvédelmi kezelési terveket a jogszabályi előírások szerint legalább 10 évente kell felülvizsgálni, így azok nem tudnak specifikus előírásokat tartalmazni az adott év, illetve évszak sokszor szélsőségesen változó viszonyaira (pl.: aszály, túlzott csapadék, stb.). Mivel a természetvédelmi kezelési terv elkészítése során az igazgatóságnak be kell szereznie az érintett önkormányzatok, gazdálkodó szereplők és vagyonkezelők véleményét is,¹⁹ az elhúzódó eljárás miatt a természetvédelmi kezelési tervek jelentős része máig nem került kihirdetésre, illetve annak felülvizsgálata elmaradt. Ráadásul jogszabályi mivolta miatt a természetvédelmi kezelési terv, még ha elfogadásra is kerül egy adott terület vonatkozásában, akkor sem tud mindenre kiterjedő szabályozást tartalmazni, hiszen szükségszerűen tág fogalmakat használ. A természetvédelmi kezelő

¹⁷ 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet 37. §-a szerint a nemzeti park igazgatóság végzi a védett természeti területek feletti természetvédelmi kezelést.

¹⁸ A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 36. § (2) bekezdése.

¹⁹ 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelet 4.§ (1) bekezdése szerint.

továbbá eseti korlátozásokat kezdeményezhet a hatóságoknál.²⁰ Azonban természetvédelmi kezelés eszközei mindig közvetettek és érdemi, közvetlen preventív eszközöket nem jelentenek. Ezért a természetvédelmi kezelő csak utólagos, reaktív eszközökkel rendelkezik a természetvédelmi beavatkozások érvényesítésére a védett természeti területen.

A határozat e tekintetben igen határozottan állást foglal, és rögzíti, hogy a fenti jellemzői miatt a természetvédelmi kezelés csak közvetett jellegű, reaktív és utólagos fellépést tesz lehetővé a természetvédelmi célok érvényesítése érdekében (Indokolás 103. bek.), és ezért egyértelműen visszalépést jelent a természetvédelmi vagyonkezelés jelentette védelmi szinthez képest (Indokolás, 105. bek.).

V. A haszonbérbe adható védett területek sem vonhatók el a nemzeti park igazgatóságoktól

Fontos hozadéka az AB döntésének, hogy nem tesz különbséget a haszonbérbe adott és az igazgatóságok saját hasznosításában levő védett földterületek védelme között. A Törvényt megelőzően kormányzati kommunikáció főként azzal indokolta a Törvény szükségességét, hogy a területek haszonbérbeadását az NFA mint birtokpolitikai szerv is el tudná végezni. Azonban a védett természeti területek haszonbérbe adásuk esetén is fontos, hogy a természetvédelmi szempontok megfelelő módon érvényesülhessenek.

A természetvédelmi vagyonkezelés során ugyanis a vagyonkezelő eszközbeli kapacitása és élőhelyfejlesztési illetve vidékfejlesztési megfontolásai függvényében dönt egyes területek haszonbérbe adásáról, és nem a területek alacsonyabb természetvédelmi értéke alapján. Tehát a természetvédelmi célok érvényesítése szempontjából a saját hasznosításban álló és a haszonbérbe adható területek természetvédelmi potenciálja között sokszor nem lehet különbséget tenni.

A Törvény értelmében az igazgatóságok – írásbeli kérelmükre – csak azon korábbi területeik vagyonkezelését kérhették volna vissza az NFA-tól, amelyek „jogszámban vagy alapító dokumentumukban meghatározott alapfeladataik ellátását *közvetlenül szolgálják*”. A Törvény azonban nem ad további támpontot ahhoz, hogy melyek tekintendők az alapfeladatok ellátását „közvetlenül szolgáló” területeknek, ezért az Alkotmánybíróság szerint „hiányoznak tehát azok a jogi garanciák is, amelyek kizárják azt az értelmezést, amely szerint a haszonbérbe adható védett természeti területek elvonhatóságát pusztán arra való hivatkozással, hogy azok nem szolgálják közvetlenül alapfeladataikat.” (Indokolás, 105. bek.)

VI. A P) cikk tartalma: az állam önkorlátozásra köteles

---

²⁰ Lásd például a Tvt. 41. § (2) bekezdése szerinti jogköreit is csak a természetvédelmi hatóság eljárásának útján tudja érvényesíteni

A határozat dogmatikailag legérdekesebb részei az Alaptörvény P) cikkével kapcsolatos kijelentések, hiszen a P) cikk az Alaptörvény által alkotott új rendelkezés, amelynek pontos tartalmáról eddig csak találgatni lehetett.

A P) cikket az Alkotmánybíróság döntően a XXI. cikkel „együtt, egymással összefüggésben” értelmezte (Indokolás, 92. bek.). Ennek az a hátránya, hogy a döntés leginkább a P) cikk szövegéből kitűnő sajátosságokra hívta fel a figyelmet, azonban azon túl nem igazán merészkedett. Így rögzítette a határozat, hogy a P) cikk az Alkotmány sajátos alapjogi megközelítéséhez képest bővítette a kötelezeti kört, mivel a P) cikk alapján az állam és mindenki más is köteles a természeti erőforrások védelmére, fenntartására és a jövő nemzedékek számára való megőrzésére. Azonban – ahogyan azt Juhász alkotmánybíró különvéleményében is alappal hiányolja – a határozat e három kötelezettség pontos terjedelméről illetve tartalmáról hallgat. E körben például Juhász felveti, hogy a „fenntartása” fordulat bizonyos olvasatban akár a fenntartható fejlődés kötelezettségére is utalhat. Továbbá érdekes perspektívát nyitott volna meg az államnak a jövő nemzedékekkel szembeni felelősségének vizsgálata is, amelyre alkalmat adhatott volna a P) cikk érintettsége, amely külön is nevesíti a jövő generációkat.

A P) cikkel kapcsolatosan a határozat hangsúlyozza, hogy abban „az állami kötelezettség önálló szabályozást nyert és hangsúlyt kapott”, utalva arra, hogy az állam környezetvédelmi feladatának alkotmányos követelményeit eddig az egészséges környezethez való alapjogból lehetett levezetni. Az egészséges környezethez való joggal (XXI. cikk) fennálló szoros viszonyát az is mutatja, hogy a határozat többször a P) cikkel kapcsolatosan említi a XXI. cikkből fakadó visszalépés tilalmának követelményét (lásd: Indokolás, 108. és 110. bek.).

Az indokolásban egy fontos és messzire vezető megállapítás is található a P) cikk önálló, XXI. cikktől független tartalmára vonatkozóan. „A P) cikk alapján a természetvédelmi szempontok nem megfelelő érvényesítése hosszútávon jelentkező károkat illetve externáliákat eredményez, amelyek sértik a P) előírásait” (Indokolás, 110. bekezdés). A határozat elvi élel mondja ki: „A természetvédelem megvalósítása az állam szempontjából mindig egyfajta önkorlátozást feltételez” (Indokolás, 110. bek.). Éppen ez, a mindenkorai állam önkorlátozása lenne a kulcs a jövő nemzedékek életfeltételeinek megőrzéséhez. Csak a most élő nemzedékek önkorlátozása, és a rövidtávú, kormányzati ciklusokra koncentráló állami döntéshozatal meghaladása jelenthetne valódi megoldást környezeti problémáinkra.